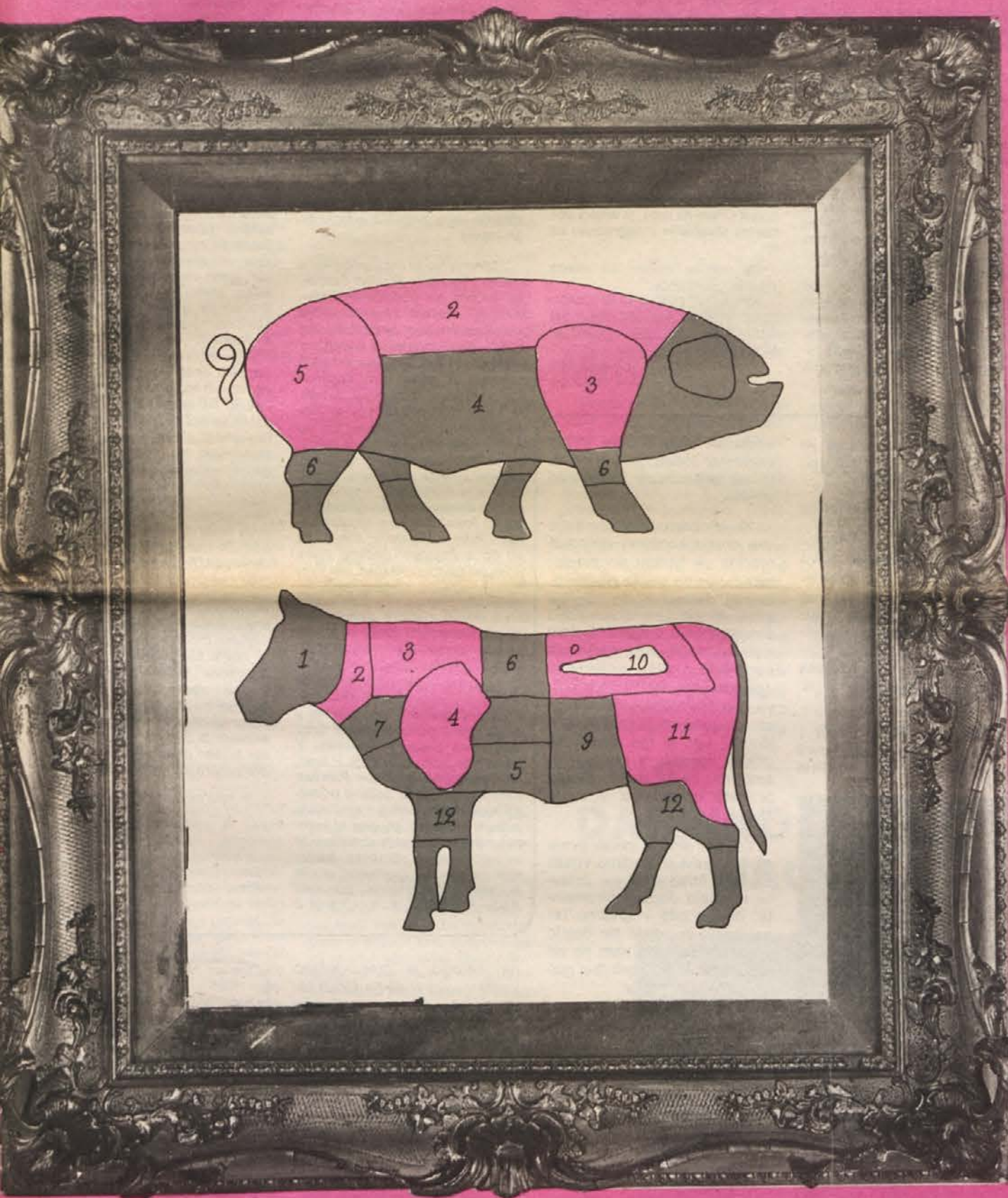

KATEDRA KATEDRA

MARIBORČANKA

ko ti obrnejo ledja princese v ogledalih
in se čas sleče do slovesa od mladosti,
ko te princ dokončno osvojijo
in te ugrabijo v dolgočasno gotovost,
ko te obkrožijo z množino glasov
in te on in te ona in te jaz
— daj, začni spet s preprostimi rečmi;
zataknj šminko v gumbnico brezbrizno,
razpri svoj korak spet v zanko
in brcni od sebe odkrušek večera,
ki rdi med opeko med znanimi obrazi,
stisni v žepu klobčič skotrljan z zvezd
za sprehod skozi neprebrano mesto in nespečnost,
daj, zaradi
zlizanih let, izgubljenih srečanj in ljubezni,
ki se poslavljajo tako vsakdanje z zadnjimi avtobusi,
kjer se ulice stezajo kot prsti iz naselij spomina,
na levi nori od iskanj, na desni nori od strahu,
da bi ne znoreli,
čudni prsti v rokavicah iz usahljenih razodetij ...
daj,
kjer je »igranje in petje prepovedano«,
kjer je »zaprt zaradi zaključene družbe«,
kjer je vse »rezervirano« in »zasedeno«,
kjer je »dovoljeno samo za organe«,
kjer je levo »tišina«, kjer je desno »ne kadi«,
ne naslanjaj glave na zid,
daj,
ko načneš vino z otroškimi kramljanjem,
s polno luno v ustih,
vlažno, z jezikom, z občutkom za ritem,
daj, ker bi rada, ker si želiš,
ker hrepeniš, ker hočeš,
ker moraš, ker znaš ...
ti si točka prešitja
med pastmi, ki utripajo zeleno,
iz tebe padajo ljubimci še vreli
od predirnih izvajalcev, na tvojem hrbtu
prisegajo svoje resnice,
k tebi se spuščajo poslušati,
kako iz dna zmeraj nekaj žalostno grgra ...
daj zdaj, v mladem sončnem jutru,
ko maskare še spijo
in jim z lic medljo nadih izpitih noči,
daj,
ne odlašaj, ne oklevaj,
ne maraj za sikanje sojenic iz svitkov strahov,
ne maraj za soglasja svojcev in sosedov,
ne čakaj predolgo, ne pomišljaj preveč,
daj nežno, nalašč, nesramno, naglas,
daj, tako da nikoli nikjer nihče ne izve
— to je tvoje mesto,
to je tvojih pet minut za kavo,
otroci hodijo v šolo skozi park,
nov dan je in začenja se nemirno obdobje
in glej;
že nekdo priseda,
nekaj
govori ...
daj,
Mariborčanka,
daj ...

Bojan Sedmak

je mraz, polcaj z liscami za pasom, spravlil svet v red: je ogenj
ujet v peč, so državljanji izolirani v toploto kuhinj, je led
vzvalovan kot ribnik, preden je zamrznil, so poslopja levo, desno,
v boljševisko mrkem dialogu postrojena. a nič ne pomaga. pomlad

pride v maribor iznenada, s prvim jutranjim viakom, in že: v dnevni
sobi trava namesto tapisona, v rušah janko glazer piše pesem
o pomladnem vetru, na semaforju pred merkurjem žinga kos. in že:
do včeraj siva greda, črno prekopana, čez travnik traktor vleče

gumo in ravna krtine, na pobeški nigradovi delavci, brez kladiva
in srpa, brez transparentov in parol, brez levih, levih, levih
maršev, mirno barvajo talno prometno signalizacijo. adijo kompartija!
adijo vladimir vladimirovič majakovski — komunizem kot hrepenenje!

Andrej Brvar, april 1990

Staršem v ponos, sebi v prid, družbi v korist in državi v veselje sem lani prijavil obrt. Želel sem v miru presnemavati filme in jih posojati, za redne odjemalce pa bi se tudi po vzorcu ostalih videotek pod pultom našla kakšna kasetna z bolj, bom rekel, šlampasto vsebino, ampak so pa scene (kavč, fotelj, stopnice, miza, avto, štala) take, da ti sapo vzame, požiravkam mečev pa verjetno tudi.

Kako daleč sem vse skupaj naredil in zakaj ne še več, ne bom povedal, ker bo potem tisti, ki ga bom zdaj enkrat v temi počakal in ga s plojko od zadaj po glavi zakoličil, takoj vedel, da sem to jaz.

V glavnem, obrt sem takoj po novem letu odjavil in doma pridno čakal (neinformiran) položnice, da se rešim vseh davčatev in postanem normalen. Teden, dva, nič. Stopim na davčno in razložim, da bi rad vse poravnal, toda ne gre, ker odjava k njim še ni prišla. Pa saj imam svojo zraven, pravim, no pokaži, aha, pa res, pridil čez teden — bomo vse zračunali, boš plačal, pa mir. Super, si mislim, in vsem, ki jih srečam, povem, kako se na davčni hitro in pametno vse zмениš in vse okrog šuntam v privat sektor.

Čez nekaj dni pozvoni nad vrati in skozi previdnik vidim neznanca. Za knjige prodajat se mi ni zdel ravno ta pravi, ko pa je rekel, da je rubežnik z davčne, sem še enkrat videl, da obleka skriva človeka.

Rubežnik v kuhinjo, jaz pa za njim, da nič ni moje, nič nimam in sem žrtev neusmiljenih hodnikov birokracije. Ker je to verjetno vsak drugi, če že ne vsak prvi in to poslušaj stokrat na dan do penzije, dobiš koža kot gnu in odpornost kot mungo. Formular je formular in služba je služba. Imate kaj za zarubit? Ne, nič. Imate avto? Ne. Hišo? Ne. Hišo z

OBRAČA

MARIBOR

STRAN

SMRT ALI OBRT

vrto, posestvo? Nič, vam pravim, nimam za zarubit. S čim pa se preživljate? Z muziko. Potem pa bomo kar instrumente napisali. Pametno, si mislim, že itak si brez denarja in se prijavljajš na Zavodu za podporo, da pa si sam ne bi malo opomogel, pa ti vzamejo še kramp; s katerim delaš.

Razburjen odhitim na davčno in sem tam kot kugla v fliperju. Od vrat do vrat, od inšpektorja do referenta, iz nadstropja v nadstropje sem prepričeval, da nisem kriminalalec in da bi rad takoj plačal kot že mesec dni prej in bi rad vedel, zaradi čigave malomarnosti me hodijo strašiti in žigosati pred sosedji. Takrat mi zaračunajo vse prispevke, na blagajni plačam in s potrdilom odhitim na Socialno penzijo seštevati. Včasih so tam delali od osmih do dvanaj-

stih, sedaj od desetih do enajstih, šušlja pa se, da bodo delali po novem od desetih do pol enajstih, vmes bo pa pol ure malica. Pet do dvanajstih prihitim in veselo pozdravim prašno gospo, naj mi zračuna delovno dobo, ker si grem zrihtat podporo. Rade volje, ampak rabite potrdilo o plačanih davkih. Ravnokar sem plačal, tukaj je. Ne, ni. Kako da ne? Rabite potrdilo o plačanih davkih serije B in ne A. Samo častitljiva starost in moja dobra vzgoja sta rešila Maribor še pred enim masakrom, ker so moje varovalke v trenutku ležale skurjene na parketu.

Ura je bila dvanajst in to je na podobnih uradih isto, kot če je tri zjutraj. Tako sem se z zdajsepalahkosamoševritvigriznjem občutkom spravlil domov čakati jutrišnjega dne in novih papirnatih bojov.

S potrdilom iz prave serije je Socialna ostala za mano in odprla se je nova fronta: Zavod za zaposlovanje. Ker sem imel več kot šest mesecev neprekinjeno delovno razmerje, mi pripada podpora, če zaprosiš zanjo v roku tridesetih dni po prijavi obrti. In kako naj zdaj dokažem na Zavodu (mililo je tri mesece), da nisem kriv jaz, ampak davčna. Prijazne besede referentov za zaposlovanje me pomirijo in pravijo, da naj grem na davčno po potrdilo, da so oni bolj krivi kot jaz, ker se nisem v doglednem času prijavil na Zavodu. Predstavljajte si obraz davčnega uslužbenca, ko sem mu povedal, kaj mora napisati.

Z davčno samokritiko spet odhitim na Zavod: evo me, zdaj pa menda imam vse. Boš hudiča. Za socialno podporo moraš prinesiti (spet z davčne) še potrdilo, da nimaš zemlje, 100 hektarov gozda, vikend... Gospa, celo življenje sem že v bloku in nimam nič, kmalu me bo vzel hudič. Verjamem, ampak listek mora biti priložen. Spet nazaj na davčni pult. Dober dan, rabim potrdilo, da nimam zemlje. Pa je res nimate? Ne, nimam. Dobro, reče in mi da listek na recimo lepe oči, nemeje se za računalniško preverjanje, ampak s prefinjenim občutkom za lažnicve in resnicoljube.

Končno urejeno. Sedaj z majhnim čiščenjem na železnicah čakam služeno podporo. Kilometrino, ki sem si jo nabral z odbijanjem po hodnikih, preračunana na vojaški korak (7 km na uro), je enaka dobremu skračenju z nagradnim za krmu.

Še majhen nasvet za mlade davčne zavezance: NIKOLI NE ODPIRAJ NEZNANČEM PRED DESETO, SAJ EN RUBEŽNIK ŠE NE PRINESE PODPORE.

zdravila vzela nino di kongo

NAVODILA

Navodila vodstva tekstilne stavke v Kranju 1936. leta, ki jih je prinesel Edo Karner v Maribor, kjer so bila organizacijska osnova za organizacijo tekstilne stavke.

1. Delavstvo ustavi stroje ali delo, pri katerem je zaposleno ter ostane na prostoru kjer je delalo, dokler ga nihče ne pokliče drugam.
2. Skupina delavcev zase de mašinhauz ali električne motorje ter odklopi tok če tega niso naredili strojniki ali pri tem delu zaposleni ljudje.

3. Skupina ljudi gre in zasede pisarne ter vzame vse ključke od tovarniških vrat in vseh poslopij dotične tovarne.
4. Najodločnejše ljudi je poslati kot stražo pri vseh vhodih in ne pustiti nikogar noter ne ven. Vstop v tovarno dovoli samo stavekovi odbor.

5. Če kakšen oddelek ni zaustavil strojev ali dela gre za to določeni tja in ga ustavi. Podkupljene štrajkbreharje je treba osramotiti.
6. Uradniki naj takoj zapustijo pisarne, telefone prevzamejo določeni delavci in jih čuvajo. Uradniki ne smejo ničesar nesti iz tovarne.

mejo določeni delavci in jih čuvajo. Uradniki ne smejo ničesar nesti iz tovarne.

7. V Tovarni se ne dovoli ničesar delati nikomur.
8. Vsaka tovarna si takoj ko je gorenje odpravljeno izvoli stavekovi odbor, ki naj šteje v večjih tovarnah 20 ljudi, v manjših 10 ljudi. Ta odbor ima tele odseke: Za prehrano, za stražo, za obvestila in nadzorstvo nad tovarno ter red in mir.

9. Vsaka tovarna določi 1 do 3 ljudi v glavni stavekovi odbor za celi Maribor. Prvi sestanek tega odbora je isti večer ko stavka prične ob 8. uri na organizaciji v Delavski zbornici.
10. V obratu se skliče če je vse drugo končano zborovanje kje se ljudem pove tole: Borimo se za boljše plače zato naj delavci bodo vztrajni mirni in naj se pokoravajo štrajkovnemu odboru. S tem bomo prisilili tovarnarje da podpisajo takoj kolektivno pogodbo kar delavstvo zahteva. Zvedeli smo da delamo tišto blago ki so ga prej delali v Kranju, ker je tam štrajk so poslali naročila v Maribor in smo mi, če bi delali, štrajkbreharji in delamo v svojo škodo.

sestanek tega odbora je isti večer ko stavka prične ob 8. uri na organizaciji v Delavski zbornici.

11. Ker smo si svesti svoje moči in zmage bodimo veseli za časa štrajka ter naj delavci, ki imajo doma inštrumente, dobijo iste v tovarno ter naj igrajo in pojejo ter delajo primerne šale, da nam ne bo nič manjkalo bo poskrbel glavni stavekovi odbor.
12. Za prvo silo se preskrbi hrana takole: Nekaj delavcev ki imajo kolesa, se pelje v delavske okraje in vasi, da povejo ljudem, da štrajkajo vsi tekstilci v Sloveniji, tudi v Mariboru in naj prinesejo domači potrebno hrano za svoje in po mogočnosti kaj več, da dobijo še tisti, ki nimajo nikogar doma da jim kaj prineso.

13. Takoj se bodo organizirale skupne kuhinje, ki bodo drugi dan že poslovale, kuhale za vse potrebne. Večerjo je prinesiti od 7 do 8 ure zvečer. Domači naj prinesejo tudi pokrivala za spanje za ponoči. Spali bodo delavci v tistih oddelkih kjer so delali, ločeno ženske in moški. Tovarniškega blaga se ne sme vzeti ali uporabljati za noben slučaj. Vzeti se sme vreče, odpadke in papir. Vse drugo je prepovedano uporabljati za spanje. Za red in disciplino skrbi za to določena straža.
14. Straže se menjajo vsake 4 ure. Ponoči stražijo moški, podnevi ženske. Straža se drži strogo navodil stavekovega odbora. Straže so na vseh vhodih v tovarne. Straža (patrulja) okrog tovar-

V času pred veliko nočjo je tudi na Slovenskem običaj, da raju farba jajca in potem pofarbana jajca ali pirhe poklanja svojim bližnjim in dragim osebam. Tudi ljudje smo hvaležen objekt za farbanje. S to razliko, da se pustimo farbat in da seveda tudi sami farbamo druge ljudi kar skozi vse leto. Novinarji spadamo (po krivici) v kategorijo ljudi, za katere še posebej velja, da jim ne gre vsega objavljenega verjeti (kot tudi politikom in ribičem ne). In vendar je novinar največkrat le posrednik (tudi komentator) informacije med virom in sprejemkom. Če izvzamemo možnost, ki sicer obstaja, namreč, da je novinar istočasno tudi vir informacije ali da dejansko namerno manipulira z informacijo tako da jo potvarja, potem pravzaprav vir informacije »farba« ljudi, novinar pa je le čopič v njegovih rokah. Ugovor, češ da mora novinar resničnost informacije preveriti, je šepav, saj je največkrat to nemogoče storiti. Novinarju tako ostane, da objavi nepreverjene informacije ali ne objavi ničesar. V še posebej nevarni situaciji pa je novinar takrat, ko mu vir preprosto ne da željene informacije oziroma mu jo prikrivi. Ob tem pa pospremi novinarja do vrat s trditvijo, da to, kar vidi, množično haluciniramo. Ravno slednje se je pripetilo avtorju tega zapisa.

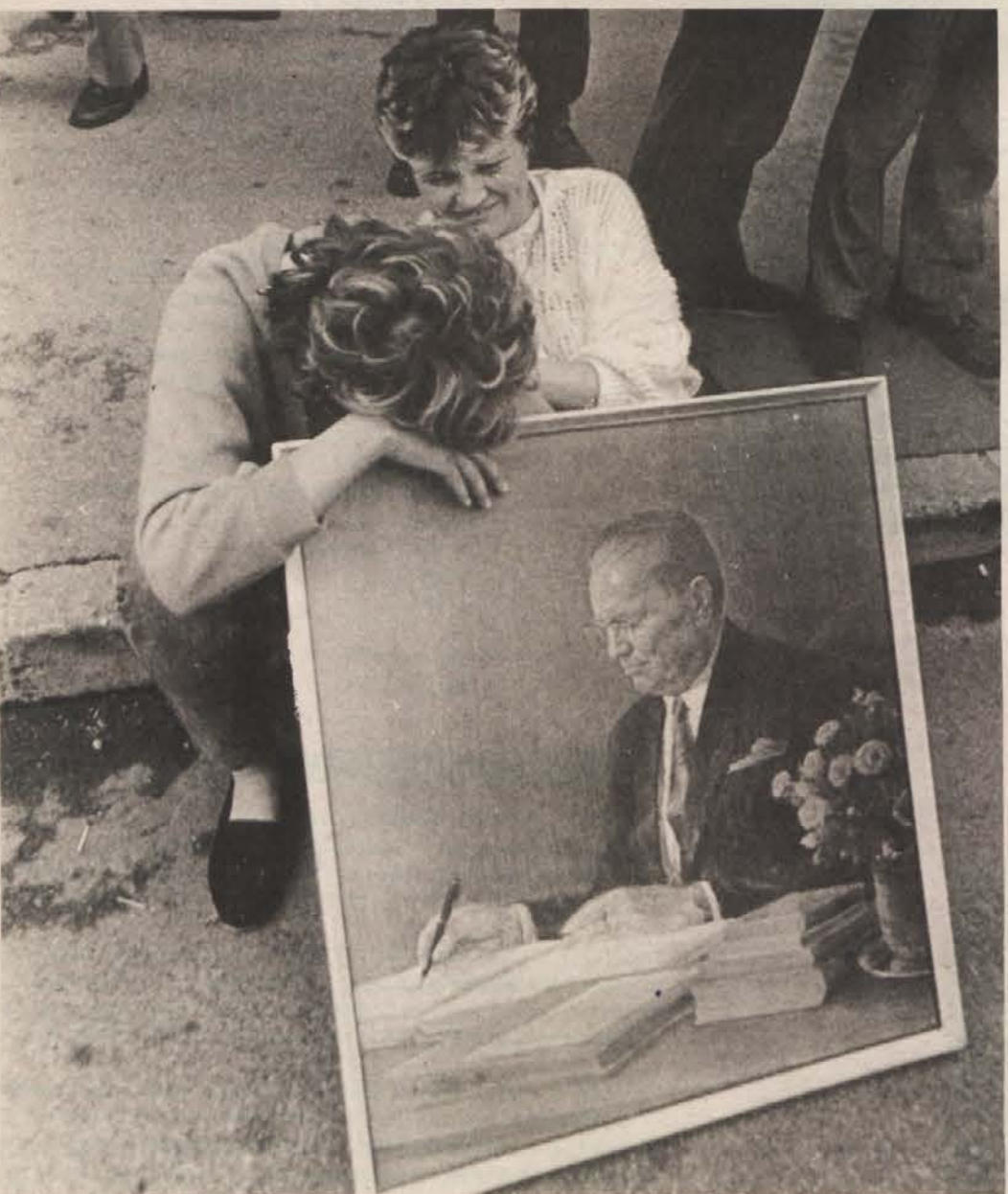
V uredništvu je tekel pogovor o vsebini naslednje številke časopisa, padale so pobude in ideje, skratka, rojevala se je zasnova pričujoče številke. Ena izmed idej je bila, da bi popestrili časopis s seznamom najvišjih mariborskih pokojnin in seznamom koristnikov stanovanj iz naslova Sklada za kadre. Nič posebnega in tudi ne pretirano originalnega, saj so podobne »top liste« v tem medijskem prostoru zelo popularne. Naloge so bile razdeljene in pričela se je telefoniada. Najprej pokličem Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Spiz) v Mariboru. Izvem, da mi bo z željenimi podatki vedel postreči gospod Kranjc. Medtem ko me vežejo z njegovo pisarno, se zveza prekine. Pri ponovnem klicu dobim zvezo s pisarno gospoda Kranjca, a njega ni, izvem pa tudi, da podatki, ki me zanimajo, sploh niso v njegovem »resorju«, ampak da te podatke lahko dobim pri gospe Marti Plevčak. Pri prevezovanju iz ene pisarne v drugo sem ponovno ostal brez telefonske zveze s Spizom. V tretje gre rado in to drži. V kratkem razgovoru z gospo Plevčak sem izvedel, da bi željene podatke res lahko dobil pri njej, toda moram razumeti, da ona ni kompetentna dajati takih podatkov in mi zato ne more pomagati. Svetovala mi je, naj poskusim dobiti podatke od direktorja, gospoda Rada Krničnika. Kontaktiranje z

njim je bilo spet težje, šele po dveh dneh vztrajnega telefoniranja sem ga uspel dobiti k telefonu. A me je zato takrat obložil s toliko več podatki. Povedal je, da je v Mariboru samo ena izjemna pokojnina, ki jo prejema nek umetnik, da pa sicer v Mariboru sploh ni visokih pokojnin, da so te, ki so, tako določene z zakonom, ki bi se naj letos zagotovo spremenil in da imajo v arhivu približno 40.000 imen, da bi bilo iskanje po arhivu preveč zamudno, on pa nima časa in mi tudi sicer ne more pomagati, da pa naj pokličem Nado Ravter, novinarko 7 D, ki je že tudi bila pri njem, ali pa na Izvršni svet Skupščine Slovenije. Pogovor z direktorjem Spiza mi je vzel vso voljo.

Naslednji dan sem zato sklenil nadaljevati s Staninvestom, kjer naj bi dobil spisek uporabnikov stanovanj iz Sklada za kadre. Tokrat sem se odločil, da bom šel osebno do vira informacij, v Staninvest. Telefonom po izkušnji s Spizom ne zaupam več niti malo. Z gospodom Albinom Plojem sem bil dogovorjen le dan pred dnevom oddaje tekstov, ob osmih zjutraj. Kot pravi aristokrat me je pustil malo čakati, čeprav tudi sam zjutraj le stezka vstajam. Kakorkoli že, do sestanka je prišlo in pogovor se je pričel. Razložil sem mu, kaj pripravljamo in kakšne podatke bi potreboval. Sledil je njegov vljuden poduk, sem zelo pomanjkljivo informiran, ker sploh ne obstaja nikakršen sklad stanovanj za kadre. Podrobno mi je razložil, kdo vse v Mariboru upravlja s stanovanji in s kolikimi, ter kako upravlja Staninvest svojih 25.000 stanovanjskih enot. Poudaril je, da sicer včasih res dobijo zahtevo, naj pustijo nekaj stanovanj nepodeljenih za potrebe kadrov, ampak Staninvest o tem, komu gredo ta stanovanja, ne odloča in tudi sicer si ne delajo rdečih križcev ob stanovalcih, ki jih v ta stanovanja vselijo. O tem, komu bodo podeljena ta stanovanja, odločajo podjetja, ki so ta stanovanja tudi kupila. Za vsa nezakupljena stanovanja pa Staninvest razpiše natečaj, ki ga objavijo v Večeru in na oglasni deski v prostorih Staninvesta, in na katerega se ima pravico prijaviti vsakdo, ki izpolnjuje predpisane pogoje. Nato se objavi točkovanje in prijavljeni z največ točkami pridobijo pravico do stanovanja. Gospod Albin Ploj mi je sicer zaupal še več pomembnih podatkov, toda kak seznam je bilo nemogoče dobiti, ker takšen sklad stanovanj za kadre preprosto ne obstaja.

In kdo sedaj tu koga farba?

MIRO LENIČ

Maribor, junij 1988

DRUŽBENA PRIZNANJA MESTA MARIBOR

- SPOMENIK REVOLUCIJE
- 1978 Josip Broz-Tito
  - 1980 Pobratena občina Kraljevo
  - 1985 Jugoslovanska ljudska armada
  - ČASTNI OBČAN
  - 1962 Josip Broz-Tito
  - 1969 Edvard Kardelj
  - 1970 Sergej Kraigher
  - 1979 Franc Leskošek-Luka
  - 1979 Miha Marinko
  - 1986 Bratko Kreft

ne. Strogo je prepovedano kaditi v tovarni ali na straži radi nevarnosti ognja. Straže morajo biti v službi dosledne in resne.

15. Vsako sovraštvo med posameznimi delavci ali skupinami mora za časa štrajka prenehati. Vsak naj ve, da smo samo delavci in hočemo samo več kruha, katerega hočemo dobiti, potom kolektivne pogodbe, za katero štrajkamo in ne odnehamo dokler ni podpisana.

16. Delavstvo naj bo mirno in dostojno, ter pazi na red, mir in dobro razpoloženje, le tako bo borba hitro končana z uspehom.

17. Obveščali Vas bomo o vsem kar morate vedeti in kaj se dogaja okrog Vas in skrbeli da ne bodete lačni in žejni.

RAJKO MURŠIČ

MESTO BREZ DUŠE ALI LJUDJE BREZ MESTA?

S tem mestom pravzaprav
ni nič narobe

ne dejavnosti odžiral težko prigran delavski denar. In konec koncev je Maribor samemu sebi všeč.

Problem je le v tem, da je šla k vragu država, ki je skrbel za obravnavanje dojenčka in da revček nikoli ni shodil. Maribor je cvetel v šestdesetih letih, ko je dosegel primerno industrijsko razvitanost ob primernem številu prebivalcev, od takrat pa je oblast želela le še ohranjati »krasne nove čase«. Toda, časi se spreminjajo in industrijska mesta dandanes po celotnem svetu ostajajo na obrobju zgodovine, pretrese na ob spoznanju, da njihov prispevek k planetarni blaginji le ni tako neprecenljiv kot so si njihovi snovalci in upravitelji

mislili. Prvi znanilec propada tega mesta je bil izpad nogometnega kluba Maribor iz prve zvezne nogometne lige, potem pa so iz prve lige izpadli tudi vsi reprezentativni industrijski projekti.

Maribora pa kljub temu ne čaka tako črna prihodnost kot bi lahko sklepali iz brezglavega jadikovanja tistih, ki so probleme v tem mestu zaznali šele takrat, ko so se začele večati vrste pred Skupnostjo za zaposlovanje.

Prvi znanilci prehoda v postindustrijsko družbo so na vidiku tudi v tem mestu (če ne drugje, pa v idejah armade mladih ljudi). Sedaj je trenutek, ko je treba jasno in glasno povedati, da delo ni edini vir bogastva in dokončno

obračunati s to realsocialistično boljševisko zmoto. Bogastvo se rojeva v premetenih glavah ustvarjalnega sloja prebivalstva (ki nemalokrat deluje na samem robu legalnosti) in ravno znanje je tista točka, v katero je treba najbolj investirati. Za naložbe v šolstvo in infrastrukturo pa je potreben predvsem pogum.

Bodoči razvoj tega mesta je možen samo v terciarnih dejavnostih, zaradi izredno ugodne geografske lege tudi v mednarodni trgovini, za vse projekte pa je potrebna tudi možganska kritična masa, ki ni vezana samo na ozko profilirano t. i. tehnično inteligenco. Z družboslovjem, informatiko in umetnostjo okrepljena Univerza je torej conditio sine qua non preživetja tega mesta.

Če smo že gledali na stvari od zgoraj in od daleč, pa pogledajmo resnici v oči še od spodaj in od blizu. Edina subkulturna kontinuiteta v tem mestu poteka v klanskih tolpah, vezanih na posamezne mestne četrti. Moč in nasilje sta ena od glavnih načinov kulturnega izražanja v tem mestu (svojo zrcalno podobo pa imata v hochstaplerstvu posebej butastega tipa). Tovrstne tolpe seveda že po definiciji ne morejo delovati javno (čeprav se gibljejo na javnih mestnih področjih) in izpolnjujejo sfero polprivatnega mestnega tribalizma. Od podobnih tolp v razvitem svetu jih ločuje dejstvo, da se ne ukvarjajo z organiziranim kriminalom (ampak so mestni ekvivalent vaških prepečev). In ravno ta segment kulturne podobe tega mesta potrjuje, da je s tem mestom (skoraj) vse v redu.

Druga pomembna sestavina kulturne podobe Maribora so dnevne migracije delovne sile, ki izgublja svojo ruralno kulturno identiteto, mestne pa še nima, tako da je vezana na kulturno identifikacijo z idiličnimi podobami narodnozabavnih sporočil, Šimekovega humorja in nedeljskih družinskih kosil. To so Mariborčani, ki v resnici predstavljajo nekakšne mestne »mrtve duše«.

Na tretjem mestu pa velja omeniti gostilniško kulturo, ki velikokrat svoj življenjski prostor najde tudi v parkih. Poseben fenomen znotraj gostilniške ponudbe (gostilne so v tem mestu izredno pomembna javna vozlišča) so socialistične »fast drink« opijalnice — bifeji. Te so najbolj strupen izum za uničevanje proletarskih jeter in za ubijanje pivske kulture, njihova gosta posejanost po mariborskem prostoru pa priča, da je stoječe pitje ob nujno kratkourni komunikaciji dokaj priljubljen način zapravljanja prostega (službenega) časa.

Le teh nekaj segmentov dovolj zgovorno govori o tem, da so ljudje zelo prilagodljivi živali in da mesto s svojo organizacijo ni poligon eksperimentiranja, v katerem bi bilo nekatere reči mogoče spreminiti kar čez noč. Hiše in ulice, ki so osnovni okvirji meščanskega načina življenja, so materialni dejavniki, v katerih je prisiljen životariti nek poseben specifičen kulturni duh. Šele ta kulturni duh in njegova morebitna sprememba pa bi lahko v povratni zvezi nekatero za sedaj zacementirane strani mariborskega načina življenja temeljito spreobrnilo, saj je ravno nadorganski duh kulture tisti, ki se v mestu slej ko prej materializira — in glede na to, da se ta duh evidentno spreminja, nas prihodnost tega mesta posebej ne skrbi. Konec koncev je tudi ta številka znanilec sprememb, le da se bojim, da so tudi te namenjene ohranitvi preteklega stanja. Konec koncev iz tega mesta bežijo samo intelektualci, ker je to pač edini sloj prebivalstva, ki v njem res nima kaj početi — Maribor bo preživel kot industrijski vegetirajoči fosil tudi brez njih, pravo mesto pa pač ne bo nikdar. In kaj potem?

Mesto kot tako je plod specifičnega kulturnega razvoja in sam pojav prvih mestnih naselij v neolitiku kaže na to, da so že prva mestna naselja (Mohendžo Daro ali Chatal Hüyük) imela strukturo, ki se od današnjih naselij, ki jim pridajamo pomen mesta, kaj bistveno sploh ne razlikujejo.

Gre za prevlado trgovine in obrti nad drugimi gospodarskimi dejavniki in za s tem povezan komunikacijsko-urbanistični sistem, ki mora meščanom omogočati medsebojno komunikacijo na točno določenih presečiščnih točkah med različnimi sloji, stanovi in ostalimi skupinami. Neolitska revolucija je prinesla takšne spremembe v načinu življenja, da še zmeraj zaznamuje temeljne prelomne točke med tradicionalnim (ruralnim) in modernim (urbanim) načinom življenja, ki je prevladalo šele v zadnjih dveh stoletjih.

Temeljna značilnost urbane načina življenja je nek nov sistem kulturnega razvoja, ki presega ruralni tradicionalizem predvsem v sferi komunikacije. Mestni način življenja zahteva obvladovanje kolektivnega spomina na povsem novi ravni (šele v mestu se razvije pisava in računanje), ki rezultira v novih sistemih racionalnega urejevanja načina bivanja. In prav racionalizacija bivanja je nov moment, značilen za mestno bivanje, kaže pa se v pospešeni intelektualni dejavnosti in javnem funkcioniranju tega segmenta kulture.

Če gledamo na mesta dandanes, potem ta temeljni vpogled velja ravno tako kot pred tisočletji, s tem da so se predvsem tehnološke osnove modernega bivanja in komunikacije bistveno spremenile. Sedaj je urbana stratifikacija zavozelana v komaj pregledno večslojno mrežo, glavno besedo pa ima v mestih industrijska dejavnost, povezana s koncentracijo energije in delovne sile — pravzaprav to za postindustrijsko družbo ne velja več povsem in prav tu je zanka, v katero se ujame naš pogled, usmerjen v Maribor.

Maribor je tipično mesto

brez zgodovinske zavesti, mesto, ki je prav zaživel šele takrat, ko je skozenj pripeljala železnica in pogojevala razvoj industrializacije. Nemški delodajalci so s svojo meščansko kulturo prispevali enega najlepših parkov v tem delu Evrope, kar pa je tudi vse, kar je ostalo od njih po dveh pretresih, ki so etnično prečistili to mesto. Povojni razvoj je bil vezan na realsocialistični mit o delu, ki naj-bi bilo ne samo glavni, ampak tudi edini vir bogastva (v resnici pa je ta ideologija producirala samo neskončne kolone (pol)proletarskega fabrikenfutra).

Skratka; rezultat je na dlan: Maribor je mesto industrijske dobe in kot tako predstavlja slepo črevo kulturnozgodovinskega razvoja. Problem je namreč ravno v tem, da to mesto ni razvilo ustrezne komunikacijske infrastrukture in s tem povezane intelektualne dejavnosti, ki bi se kot kulturni (nadorganski) organizem odzivala na strukturne spremembe v tehnološkem razvoju.

Ena rahitična (paraplegična) univerza, provincialni časopis, do sedaj v glavnem diletantsko gledališče, imbecilni radio, lumpenproletarska gostilniška kultura, škandalozno razsuto stanje v športnih dejavnostih, globoko zamrznjen muzej in sterilne galerije... to je stanje, v kakršnem sem poznal to mesto. Res je, da se v zadnjih letih ta turborna podoba vsaj nekoliko spreminja, toda ljudje se v tem mestu še dolga leta ne bodo znebili turborne sivine v javnih sferah. Jadikovanje zaradi takšnega stanja je seveda povsem jalovo početje, stvar je treba pogledati drugače: s tem mestom je pravzaprav vse v redu. Proletarci, ki strežejo tekočim trakovom, namreč ne potrebujejo visoke kulture, svojo proletarsko pa imajo (ali pa so jo vsaj do nedavnega imeli). Tovarne, za katere skrbi državna regulativa, ravno tako ne potrebujejo posebej visoko izobraženega kadra, predvsem pa ne potrebujejo celega sloja prebivalstva, ki bi za svoje intelektual-

nevarno, nam omogoča, da ga proglasimo za metaforo družbe in njenih konvencij — skratka sistema.

Maribor. Mesto ob meji in hkrati »prvi branik jugoslovanstva« — »rdeča luč« za dotok tujih idej. Z univerzo »za potrebe gospodarstva« in seveda brez subverzivnega in »nekoristnega« družboslovja. Če je tehnika in z njo povezana znanost ideološko nevtralna in torej lahko dobi zeleno luč, to ne velja za kulturo, humanistiko ipd., pa drugačnost in nekonvencionalnost nasploh. Prototip zaželjenega kadra je torej ozko specializiran »fahidiot«, ali pa disciplinirani in skrajno pravoverni »družbenopolitični« in »kulturni« delavci z ogromnimi plašnicami. Kdor štrli nad povprečje ali je kako drugače drugačen, se mora potuhiniti ali pobegniti, če ni ravno kazni željan mazohist ali naivnež.

In so odhajali. Nekateri direktno iz »ilegale«, nekateri iz odrinjenosti ali celo zapora, ljudje, na katere bi bilo vsako »normalno« mesto ponosno, pa se ni (skoraj) nihče pretirano žalostil. Jokamo in stokamo pa za upravnimi središči raznih zveznih in republiških megasistemov (npr. mariborska lokacija slovenskega elektrospodarstva je bila smiselna, dokler so bile dravske elektrarne najmočnejši del slovenske energije, kar pa že dolgo niso več) in podobnimi institucijami zgolj ali predvsem prestižnega pomena.

Kaj potem, če najboljši slovenski teater že vrsto let bojkotira Borštnikovo srečanje; važno je, da je to »naj« glamour dogodek in največja masovka gledališkega dela slovenske kulturne scene. In če smo že pri teatru, je SNG, ki pred kakimi desetimi leti ni bil sposoben scoprati niti ene omembe vredne predstave, velikodušno vzdrževal »Gledališče ljudske vstaje«, ki je osrečevalo

DARINKO KORES — JACKS

MARIBORSKI SEMAFORJI

Kdorkoli se je kdaj sprehajal ali prevažal po Mariboru, je najbrž nešteto krat prešel prometno ureditev nasploh in semaforje posebej. Semafor, ki naj bi simboliziral sodobno prometno ureditev, napredek in take stvari, je lahko zelo koristen, če ureja promet, da poteka brez zastojev, kakor hitro pa sam povzroča zastoje, zmedo ipd., je svoj namen zgrešil. Po moji približni oceni je takih zgrešenih semaforjev v Mariboru vsaj polovica, od preostalih pa še polovica takih, ki večino časa delujejo po nepotrebnem, oz. bi bilo bolje, če bi delovali le ob prometnih konicah ipd. Ko se premikam po Mariboru, me skratka obhaja občutek, da so načrtovalci in upravitelji prometa ali nesposobni tepci, ali pa zakleti sovražniki prometnih udeležencev. Domisljica, da so vzroki temu, da imamo v Mariboru namesto zelenega vala rdečega, idejnopolitične narave, je sicer šala — a pregovor pravi, da je v vsaki šali drobec resnice.

Človeku, ki se premika iz kraja A na kraj B, in hoče premik izvesti kar najhitreje (glede na to, da je samo premikanje ponavadi neproduktivno), torej ne preostane drugega, kot da v okviru možnosti prekrši po semaforjih ipd. zaukazane zastoje, pri tem pa mora še paziti, da ga ne ugleda budno oko postave. S tem seveda riskira vsaj nesrečo, za katero bo vsaj pravno popolnoma kriv sam, čeprav so k njej »via facti« pripomogle prav nepotrebne ovire (in seveda teža odločitve, da jih ne bo upošteval). Izbira, ki preostane tistemu, ki se ne pokori, je ilegala na eni, in kazni ali beg na drugi strani.

Dejstvo, da je semafor nekakšna metonimija napredka, in da je neupoštevanje znakov, ki jih sporoča, vsaj kaznivo, če že ne kar

šole, fabrike, kasarne in karavle s »Partizanskimi mitingli«, zunaj pa je ostalo takrat zanesljivo najboljše (vendar dokaj nekonvencionalno in takorekoč povsem amatersko) gledališče Maribora, namreč Tespisov voz (pod vodstvom takrat še gimnazijca, sedanjega šefa Drame, Tomaža Pandurja, ki pa je moral najprej v Ljubljani doseči evropsko slavo, da je smel v Mariboru nadaljevati radikalnejšo verzijo tistega, kar ni bilo dovoljeno njegovemu manj renomiranemu predhodniku Viliju Ravnjaku).

»Zelena luč« (torej ne le dovoljenje, ampak zapoved) mainstreamu, vsemu, kar je veliko, »bistveno«, »strateško«, »osrednjega pomena« — in »rdeča luč« (prepoved) majhnemu, obrobnemu, drugačnemu, nekonvencionalnemu in inovativnemu. Skoraj petdesetletna dresura pač naredi svoje, in če v okolje, vajeno le rdečih in zelenih luči, kljub odporu le prodre »Zeitgeist«, naklonjen vsaj občasnemu priziganju rumenih — ki ne zapovedujejo in prepovedujejo, ampak dovoljujejo, toda hkrati opozarjajo na morebitno nevarnost — je seveda vse narobe. In praviloma se najslabše godi tistim, ki so še najmanj krivi. Ali, če se izrazim s prispodobno: moški, ki posiljuje žensko, bo slej ko prej izvelkel svoje »orodje«, toda ženska ne bo zato nič manj posiljena. »Veliki strateg« zgrešenega gospodarstva in njihovi vazali si bodo umili roke in zamenjali stolčke, delavci pa bodo frčali na cesto.

V okolju, vajenem »rumenih luči«, zguba službe ne pomeni brezupne situacije, ampak vsaj potencialno vzpodbudo za iskanje novih, boljših rešitev. A ne pri nas: samoreprodukcijska sposobnost sistema je pač v obrat-

nem sorazmerju s fleksibilnostjo družbe. Družba, katere večino sestavljajo nekvalificirani človeški robotki, ki osem ur dnevno strežejo tekočim trakovom, preostali čas pa se tolčejo za golo preživetje, je seveda daleč od fleksibilnosti — pravzaprav ni družba, ampak lahko gnetljiva masa, dovezeta za vsakršne manipulacije. In za strah.

Kaj drugega kot manipulacija s strahom je iskra, ki se je (sredi marca letos) utrnila govorc, enemu vodilnih v nekem propadajočem megá podjetju, ko je na informativnem sestanku (kot se po novem imenujejo zbori delavcev) jasno in glasno povedal, da »se zaenkrat ni treba bati za službe, po volitvah pa, kdo bi vedel...« (prevedeno v razumljivejši jezik: pozval je množico delavcev, naj volijo sedanje oblastnike, če nočejo ostati brez služb) — ta dogodek se je resda zgodil v Ljubljani, a prav lahko bi se bil tudi v Mariboru, »mestu rdečih semaforjev«, mestu, ki mu »Ljubljana«, »Beograd«, »nerazviti« in kdo ve kdo še že ves čas samo jemlje (»rdeča luč« za samostojno razpolaganje z ustvarjenim), da pa nič. A Maribor samo jamra in nič ne ukrene (»zelena luč« za poslušnost in ponižnost, in hkrati »rdeča« za upornost in svojeglavost).

A bodi dovolj in preveč! Celoto je nemogoče zaobjeti, dostopno so le fragmenti, in upajmo, možnost izbire. In če se zdi komu primerjava med Mariborom in njegovimi semaforji vseeno preveč privlačna za lase, se lahko še vedno ostrže na balin. Če mu tega ne prepoveduje kak semafor...

IVAN SVETLIK

Podoba Slovenije kot obljubljenе dežele brez nezaposlenosti se ruši. V Mariboru, kjer se je po mnenju mnogih logika socialističnih zablod še posebej skoncentrirala, se seveda tudi pripadanje socialistične mitologije najmočneje, predvsem pa najhitreje čuti. Ker se ta številka Katedre ukvarja prav s tovrstnimi sindromi »našega mesta« in ker mesto nima vzpostavljenih instrumentov samoopazovanja, smo iskali sogovornike prav tam, od koder izvira večina mariborskih travm — v Ljubljani. Dr. Ivan Svetlik iz tamkajšnjega Inštituta za sociologijo je doktoriral iz sociologije dela in je (med drugim) avtor knjige Zaposlovanje in brezposelnost. Zaradi tega smo ga zaprosili, da komentira ta proces.

Svetlik: »Po moje je to proces streznitve. Problem, ki se zdaj kaže odkrito, je bil vsekozi prisoten; gre samo za to, da se zdaj sistemske ekonomske kategorije menjajo in da menjava teh kategorij nankrat odkrito pokaže tiste probleme, ki so bili prej prikriti. Skliceval bi se na ocene Mencingerja o številu podzaposlenih ljudi, ki so zdaj postali problem v tistem smislu, v kakršnem pri nas problemi nastajajo; problem je bil šele takrat, ko ga je politika opazila. In zdaj ga je spet opazila, ker je pač menjala kategorialni aparat, s katerim gleda na gospodarstvo in na družbo. Je pa ta streznitve dobra v toliko, da obeta, da se bo problem neučinkovitega gospodarstva, za neučinkovito izrabo človeških virov, začel reševati. To ima v sebi tudi svoj pozitivni naboj, ne zgolj negativnega.

Mencingerjeva ocena se giblje za Slovenijo okrog 15 odstotkov, kar bi pomenilo, da je približno vsak sedmi zaposleni odveč. Za Jugoslavijo segajo ti odstotki do četrtiline. Če bi hoteli obstoječe firme napraviti učinkovite, bi torej morali ta presežek prišteti k tistim, ki že danes iščejo delo. To bi lahko za Slovenijo pomenilo okrog 150 000 ljudi.«

KATEDRA Da bi obstoječe firme napravili učinkovite, je torej presežke delovne sile treba odpuščati. V pogojih odsotnosti lastnika je seveda vprašanje, kakšna je normalna pot, da to napravimo, oziroma, v zadnji konsekvenci: kdo v podjetju bo koga odpuščal?

Svetlik: »V normalnih okoliščinah ureja to vodstvo podjetja, ki mora presoditi, kateri del delovnega procesa je z zaposlenimi preobremenjen in mora potem tudi samo pokazati na ljudi, ki so odvečni. Tako to poteka, kadar imamo odgovorno vodstvo, to pa je odgovorno seveda takrat, ko tudi njega nekdo kontrolira.

To je lastnik, ki vodstvo imenuje in odstavlja. Zato je najbrž pri nas prva naloga, da se najde lastnik, četudi bo to v prvem koraku država. V vmesni fazi, do takrat, bomo imeli zasilno rešitev, ko bomo to morali prepuščati vodstvu, kakršno je; in to vodstvo ni zmerom usposobljeno za odkrivanje presežkov. Pogost je namreč položaj, ko se skozi odkrivanje presežkov poračunavajo kakšni stari računi ali pa se stečajni postopki izkoriščajo ob minimalnih dohodkih delavcev za ekstremno visoke dohodke ljudi, ki so imenovani kot stečajni upravitelji in njihovi pomočniki. Tu res lahko gre za grabljenje družbenega premoženja, torej grabljenje na račun večine ljudi v podjetju, pa tudi zunaj njega. To je situacija, v kakršni smo in s katero je treba še nekaj časa računati, moramo pa čimprej najti lastnika.«

KATEDRA Rešitev, ki se postopoma kristalizira, država kot lastnik v prvem koraku, je verjetno lahko le zelo kratkotrajna; tudi država ne more dobro igrati vloge lastnika vsega premoženja.

Svetlik: »To sme biti le zelo kratko obdobje, kajti sicer bomo prišli v leta, ki so nam že znana iz obdobja državnega lastništva. To bi bilo sicer drugačno, kot v petdesetih letih, ker ne bo več enopartijske države, vendarle pa je res, da se nobena država v svetu ni izkazala kot zelo dober lastnik, kot subjekt, ki presoja o ekonomskih zadevah in nastavlja management. Sploh pa ne, kadar je bila prevladujoči lastnik ali neke vrste monopolist. Čimprej bi bilo torej treba storiti tudi naslednji korak, torej do pluralizacije lastnine — pretežni del bi moral priti po različnih poteh v privatne roke. Ena je ta, da se obstoječim privatnikom omogočijo nakupi dodatnih proizvodnih zmogljivosti, drugo je, da dopustimo tujemu kapitalu, da se pojavi kot lastnik teh sredstev in tretja vari-

anta, ki jo zagovarjajo socialdemokrati, da dopusti država odkup dela te lastnine in podjetjem in tem nedržavnim lastnikom prepusti večino upravnih poslov. Mislim, da bo prišlo do kombinacije teh treh variant in mogoče še kakšne četrte; se pa gotovo mudi.«

KATEDRA Ali je možno oceniti, kakšna stopnja brezposelnosti bi bila za Slovenijo družbeno sprejemljiva?

Svetlik: »To stopnjo je težko določiti; svojčas smo ocenjevali, da je prag brezposelnosti pri nas zelo nizek, saj nismo bili vajeni brezposelnosti, le-ta je bila zelo nizka, gibala se je okrog 2%. Predpostavljali smo, da bo prestop tega praga brezposelnosti začel povzročati odprte konflikte — demonstracije, štrajke in podobno. Zaenkrat tega ni opaziti, čeprav brezposelnost hitro raste, je pa še zmerom nizka. Nekaj čez tri odstotna stopnja brezposelnosti je še vedno zelo nizka. Ni mogoče z gotovostjo trditi, da do takšnih reakcij ne bo prišlo, če se bo stopnja močno zviševala. To je odvisno predvsem od tega, v kolikšni meri bodo ljudje zaščiteni s socialnimi programi. Če bodo ti programi dobri, bomo prenesli visoke stopnje, če bodo slabi ali jih ne bo, bomo ta prag dosegli prej.

Po drugi strani je treba reči, da prag brezposelnosti drugje pogosto definira politika in da obstaja neke vrste konsenz; kolikšno stopnjo brezposelnosti si družba lahko privoščiti. Če se zgodi, da na Švedskem ta stopnja poraste preko 4 do 5%, je to hud alarm, oblastni stranki pa se pričnejo majati tla pod nogami. Povsem drugače je v Angliji ali ZDA, kjer je konsenz drugačen, kjer zgornjih mej politično niti ne postavljajo.

V Sloveniji tega praga in konsenza še ni, saj ni o tem problemu še nihče na politični ravni resno razpravjal. Edina sprememba je opušča-

nje koncepta polne zaposlenosti, ki je bil prej veskozi prisoten v razmišljanju tako politikov, kot ostalih ljudi.

Postopoma se sprejema brezposelnost kot normalen pojav. Stopnja pričakovane brezposelnosti pa kljub temu ni politično definirana; politika še ni vzela v resen pretres vprašanja, ali bo dopuščala rast brezposelnosti v nedogled, zgolj glede na ekonomske razmere, ali bo poskušala to ustaviti na določeni stopnji.

Zanimivo je tudi, da tam, kjer imajo razvite programe zaposlovanja, ne štejejo med brezposelne tistih, ki so že vključeni v nek program izobraževanja ali javnih del — recimo na Švedskem.«

KATEDRA Kako pa ukrepa država, ki so nam bližje, denimo glede na družbeni proizvod na prebivalca?

Svetlik: »To so ukrepi, ki se nanašajo na ponudbo delovne sile, programi izobraževanja, usposabljanja v samih podjetjih ali v posebnih izobraževalnih centrih. Sem sodijo tudi ukrepi selitve delovne sile za delom, čeprav so zelo omejeni, saj se bolj povdarja selitve kapitala za delovno silo. Na drugi strani so ukrepi, ki se nanašajo na povpraševanje po delovni sili — skuša se subvencionirati odpiranje novih delovnih mest, subvencionirajo se plače novozaposlenih, podjetja se oproščajo dajatev, povezanih z delovno silo. Odpirajo pa se tudi javna dela, od gradbenih, do zahtevnih intelektualnih del. Sem spadajo tudi ukrepi za preprečevanje odpuščanja, s katerimi se poskuša stimulirati podjetja, da se ne lotijo takoj odpuščanja, imajo presežke. To zadnje pri nas ne pride v poštev, ker situacija ni normalna, saj imamo presežke, ki so notorno tukaj in bremenijo gospodarstvo v tolikšni meri, da jih nima smisla zadrževati v podjetju. Ima pa smisel subvencionirati zaposlovanje v novonastalih podjetjih, da se le-tem

stroški za delovno silo zmanjšajo in je začetek lažji. V tej smeri gre pri nas možnost takomenovane kapitalizacije.

Tretji sklop teh ukrepov se nanaša na službe za zaposlovanje, ki se morajo usposobiti za opravljanje različnih nalog — imeti morajo zelo dobre informacijske sisteme o prostih mestih, o iskalcih zaposlitve, usposobljene morajo biti za posredovanje dela; oboje je danes kompjuterizirano, da so vsi podatki takoj na voljo. Razvijajo se tudi t. i. intenzivni servisi za zaposlovanje, kjer posebej pripravljajo najteže zaposljive in vzpostavljajo kontakte s potencialnimi delodajalci. Te službe prav tako prevzemajo dobršen del programov usposabljanja in javnih del, v katera se vključujejo tudi drugi izvajalci.«

KATEDRA In temu se reče aktivna politika zaposlovanja ...

Svetlik: »Da, in najti jo je v vseh razvitih deželah, v eni ali drugi obliki.«

KATEDRA Imam občutek, da so na tem področju pri nas ogromne bele lise, kljub temu, da tudi izvršni svet govori o aktivni politiki zaposlovanja. Ali dela kdo to res sistematično?

Svetlik: »Mislim, da se počasi stvari spreminjajo na bolje. Službe za zaposlovanje in komite za delo so ta koncept sprejeli, nekaj od tega se poskuša postopno realizirati. Sem sodi financiranje preusposabljanja v podjetjih, kjer so presežki, možnost kapitalizacije ... Je pa vse to še na samem začetku. Preden bomo prišli do izdelanih, razvejanjih programov in preden si bomo nabrali dovolj izkušenj, bo trajalo še nekaj let. Res pa je, da opozarjamo na to že vsaj sedem ali osem let.«

KATEDRA Obstaja torej časovni zamik. Odpuščanje se je že pričelo, tisto, kar bi moralo s tem nastale probleme blažiti, pa še ni nared?

Svetlik: »Res obstaja to neravnotežje.

Vse prestrukturiranje je usmerjeno predvsem na ekonomsko področje, pred očmi ima ozdravitev gospodarstva, in s tem nujno odpuščanje delavcev, zamujajo pa tisti programi, ki bi morali pričakati te ljudi, takoj ko izgubijo zaposlitev; tako bi lahko pri vsakem, ki delo izgubi, izpeljali neko zaporedje aktivnosti — da v prvih nekaj tednih sam išče možnosti za zaposlitev in da se mu potem omogoči vstop v nek program, izobraževalni, delovni, tako da šele v skrajni sili ostane zgolj pri finančni pomoči, ki mu mora omogočati človeka dostojno preživeti.

Pri nas zaenkrat ne gre za strukturna neskladja, ko bi na eni strani čakala nezasedena delovna mesta in bi bilo treba ljudi od tam, kjer so presežki, s preusposabljanjem samo usmeriti na ta prosta mesta v druga podjetja. Problem je v tem, da je pri restriktivni politiki novih delovnih mest zelo malo. Gotovo tukaj ne bo šlo brez razvojne politike, brez odpiranja novih delovnih mest. Politika bi morala biti izrazito liberalna, tako da ni zapiranja možnosti vstopanja privatnega in tujega kapitala na nobeno področje. Hkrati bi bilo treba razvijati podporne aktivnosti za tiste, ki se odločajo za podjetništvo; mislim na rizični kapital, ugodne kredite, subvencionirano svetovanje glede ustanavljanja, novih tržišč, novih izdelkov ...

KATEDRA Kakšna je pri teh programih vloga države in kaj od tega se odigrava na nižjih nivojih, na nivoju mesta?

Svetlik: »Običajno se politika zaposlovanja, katere del so tudi ti programi, dela na nacionalni ravni. Če vzamemo primer Švedske, imajo tam tri ravni; nacionalno, regionalno in znotraj regij še nižje, občinske. Na vsaki imajo odbor za zaposlovanje. Generalni programi se pripravljajo na nacionalni ravni in se potem izvajajo lokalno; opozarjanje

na probleme pa izhaja iz lokalne ravni. V okviru dogovorjenih meja se lahko zbirajo posebna sredstva za reševanje teh problemov tudi na nižjih ravneh, tako da niso nujno vsa sredstva centralno zbirana in šele naknadno alocirana.

Vprašanje v Sloveniji seveda je, koliko je to veliko področje; v evropskih razmerah je Slovenija le zelo majhna regija. Naša percepcija velikosti je zelo enostranska, mi se percipiramo kot velik svet, kot univerzum. Prevelika decentralizacija na tako majhnem področju ne pride v poštev. Smiselno bi bilo, poleg nacionalne ravni, imeti opredeljenih še nekaj regij. Tako, kot so opredeljene sedaj, jih je preveč. Kot zaključena regija se mora obravnavati regija, znotraj katere se odvija večina zaposlitvenih tokov. Nivo mesta, kot je Maribor, je že absolutno premajhen, preveč je tokov preko mestnih meja. Absurden primer smo imeli še nedavno, ko so bile samoupravne interesne skupnosti za zaposlovanje v vsaki občini, tudi znotraj ljubljanskih in mariborskih občin, kar je nonsens prve vrste.

KATEDRA Kaj pa takomnoven alternativne politike zaposlovanja?

Svetlik: »Ta trenutek prihaja po moji sodbi bolj v poštev aktivna politika zaposlovanja, glede na to, da njene možno-

nativno, ampak naj bi postalo del normalnega sistema.«

KATEDRA Ali drži, da so te strategije primernejše za tista okolja, kjer se stvari odigravajo na višjem nivoju razvitosti?

Svetlik: »Do neke mere je to res. Razlika je predvsem v tem, da se v manj razvitih okoljih — slovensko je nekje vmes — to dogaja spontano, samo od sebe, ne da bi posegal kdorkoli od zunaj. V bolj razvitih okoljih postaja to del premišljene, namerne socialne politike, ki na tak način rešuje več problemov hkrati; v tem je bistvena razlika. Ljudje, ki se ukvarjajo s problemi zaposlovanja in socialnimi problemi, so to odkrili kot neizkoriščeno možnost in so sistematično razvijali take programe. V nerazvitih okoljih to srečamo le kot stvar individualnih strategij posameznika in tradicionalnih, predvsem sorodstvenih vezi. Iz podatkov vemo, da recimo v Beogradu večina tistih, ki išče delo, tja do tridesetih let, preživi to obdobje v družini, čeprav si hkrati že sami formirajo družine. Ob tem se razvijajo oblike neformalnega dela same, si ve ekonomije in seveda tudi črne, se pravi nelegalne aktivnosti.

Vprašanje je, kako se da s premišljeno politiko, ne da bi skušali blokirati, kar se samo od sebe rešuje, to dvigniti na bolj socializiran nivo. Je pa v

ima tudi ta, zadnja možnost, v pogojih restriktivne monetarne politike in ob upravičenem nezaupanju tujega kapitala, zelo omejen doseg ...

Svetlik: »Tega prostora je res malo, s tem se povsem strinjam. Problem brezposelnosti ta hip je predvsem problem premajhnega povpraševanja. Tudi naše analize iz preteklosti so kazale, da je sicer premajhno povpraševanje zelo fluktuiralo, da pa bi okrog polovico brezposelnosti vseskozi lahko pripisali premajhnemu povpraševanju, ki pa ni bilo dolgotrajno.

Tu ima smisel igrati predvsem na karto odpiranja novih možnosti za zaposlitev, ki je restriktivna politika ne dopušča, kot ugotavljate. Kaj torej storiti? Mislim, da bo slejkoprej prišlo do konservativne logike, ki izhaja iz predpostavke, da ob takšnem primanjkljaju proizvodov, kot ga imamo in hkrati ob takšnih presežkih delovne sile, problem ne bi smel biti nerešljiv. Če sprejmemo ta, klasičen in po svoji naravi konservativen argument, potem obstaja problem, ki smo ga pa že vpeljali — kako te ljudi pripraviti do tega, da proizvajajo točno za te potrebe, ki niso zadovoljene. Tukaj je lahko problem kapital, zato je treba pritegovati kapital od zunaj in liberali-

da je v razmerah bolj industrializiranega okolja celo težje reševati ta problem, saj ni več toliko neformalnega zaledja. Tu človek izgubi posel in nima alternative. Nima niti velike družine, na katero bi se naslonil, nima zemlje, staršev na kmetih itd.

V tem je določena razlika, sicer pa je v principu problem rešljiv na enak način, le da na zelo dolgi rok, če predpostavimo, da smo ga v Sloveniji sposobni rešiti v petih ali desetih letih.

KATEDRA Na trgu delovne sile ne samo da ni lastnika, ampak ni niti sindikata, kakršnega smo vajeni zunaj.

Svetlik: »Gotovo je za normalno funkcioniranje sistema dober sindikat potreben, vendarle pa je treba reči, da na področju zaposlovanja sindikat dolgo časa ni igral kakšne posebne vloge, zlasti ne pri vprašanih reševanju brezposelnosti. Sindikat je bil usmerjen na zaščito zaposlenih, popolnoma je izključeval tiste, ki še sploh niso bili zaposleni; do neke mere se je briga za tiste, ki so izgubljali delo in se ukvarjal z vprašanji kriterijev in pogajanj ob odpuščanju. Šele v zadnjem času se je začel v razvitem svetu sindikat s tem intenzivneje ukvarjati. Situacija seveda ni povsod enaka. V Nemčiji in na

med katere se deli, se deli pač toliko manj.

Res pa je, da je perspektiva ravno v tem, da se zahteve za plače povečujejo in se s tem pritiska na delodajalca, da racionalizira proizvodnjo in da iz porasta produktivnosti povleče tista sredstva, ki jih delavci zahtevajo. Tak pritisk je v normalnih okoliščinah, del katerih je tudi odpuščanje, vedno dobro deloval.

Tipični primer je spet Švedska, kjer so ta instrument vgradili v svoj sistem s takomnovenovano solidarnostno politiko plač, ki pomeni, da dobijo za enako delo delavci, kjerkoli so zaposleni, približno enako plačo. To pomeni, da so slaba podjetja prisiljena, da znižajo število zaposlenih, da izboljšajo tehnologijo ali da propadejo. In obratno, kar se manj poudarja, da dobra podjetja ne plačujejo nadpovprečnih plač, ampak povečujejo svojo akumulacijo; to je zelo dobro, ker najbolj perspektivna podjetja hitro prestrukturirajo svojo proizvodnjo, mnogo hitreje kot bi jo sicer, če bi sindikat lahko nenehno segal po profitih.

Švedska je pri tem najbolj izrazit primer, so pa temu sledili tudi v Avstriji, Nemčiji, Švici. Ni pa tak sporazum uspel v Angliji, ampak se je vse obrnilo v borbo med vlado in sindikati, kjer so sindikati potegnili kratko.

svojimi programi kot z neke vrste ponudbo, delodajalec pa presodi, ali mu to kaj pomeni ali pa ne. Zelo redkokdaj je prisiljen nekaj ukreniti; tak primer je zaposlovanje invalidov, kjer obstajajo različni kvotni sistemi — na določeno število zaposlenih mora biti zaposlen en invalid. Razen izjemoma torej država ne zapoveduje, ampak stimulira oziroma destimulira.

Mozni so tudi ukrepi, ko imajo podjetja, ki nadpovprečno zaposlujejo, davčne olajšave. Primer destimulacije odpuščanja so lahko tudi izplačila odpuščenim, ki so včasih zelo visoka.

KATEDRA Naša zakonodaja je torej s stališča delodajalca še vedno restriktivna?

Svetlik: »Kar se zakonodaje tiče, recimo zakona o delovnih razmerjih, menim, da je še zmeraj restriktivna, predvsem zato, ker ne dopušča tekočega odpuščanja delavcev. Podjetje mora opraviti številne korake, preden lahko delavce odpusti. To pa pomeni, da se podjetjem še zmeraj nalaga velika bremena za prekvalifikacije, preusposabljanja in podobno. Vprašanje je seveda, kako se bodo te uredbe v praksi uporabljale; lahko se bodo uporabljale zelo liberalno in zakon ne bo ovira, lahko se bodo upora-

SMERI RAZVOJA SOCIALISTIČNEGA SAMOODPUŠČANJA

sti sploh niso izkoriščene, da ni nihče na tem delal.

V Sloveniji bi lahko s sistematično pripravo in delom zelo enostavno, brez velikih težav, rešili ves problem zaposlovanja s programi, ki sem jih omenjal.

Res je, da alternativna politika zaposlovanja obstaja kot potencialna možnost, kot rezerva, čeprav je tudi po svetu dokaj nerazvita in ima marginalno vlogo. To alternativno iskanje rešitev se praktično dogaja, seveda neformalno, vsepovsod. Ljudje ki so v položaju brezposelnih, iščejo svoje individualne strategije preživetja. Ali se da te strategije dvigniti na nivo namerne politike, je drugo vprašanje. Tak primer bi bil, da se gospodinjiskemu delu ali vzgoji otrok prizna nek status dela, kar poznavajo recimo v Nemčiji. Na tak način rešujejo vprašanje zaposlovanja tistih, ki se s tem ukvarjajo, seveda pretežno žensk, in hkrati dolgoročno rešujejo njihovo socialno varnost in socialni status, ker lahko dobijo na tej osnovi pokojnino, se izobražujejo itd.

Zanimivo je tudi to, kar se pojavlja na področju socialne politike; razne oblike varstva, predvsem ostarelih, se že pojavljajo na neklasičen način, kot je varstvo doma. Centri za socialno delo, pa domovi ostarelih, zaposlujejo ljudi, ki hodijo po domovih in ostarelim pomagajo. Tu neformalna sfera sodeluje s tem, da posamezniki dajo svoja stanovanja, ni treba graditi doma za ostarele. Pojavljajo pa se tudi volonterji, ki pomagajo ostarelim in dobijo pokrite recimo samo materialne stroške. Ti so torej delno zaposleni in hkrati nudijo pomoč in rešujejo nek problem. Njihovo mrežo pa organizirajo svetovalci iz centra za socialno delo. Na teh mejnih področjih je nekaj možnosti, se pa problema dolgoročno samo na tak način ne bo dalo reševati. Pri nas bi bila alternativna politika zaposlovanja lahko tudi ustanavljanje kooperativ in za drug, toda zdaj to ni več alter-

tem trenutku pomembnejše to, kar sem prej omenjal, torej aktivna politika zaposlovanja.

KATEDRA Ta pa je po vsej verjetnosti draga stvar. Ali zadoščajo sedanja sredstva v te namene in če ne, kje jih dobiti?

Svetlik: »Sredstva, ki se sedaj namenjajo zaposlovanju pri nas so silno nizka; gi-

Tuji kapital, ki že vstopa, ni majhen, mislim na fondе EFTE in svetovne banke; problem je, kako ga ustrezno alocirati. Ali bo zares usmerjen na tiste točke, kjer bo prihajalo do največje razvojne ekspanzije ali pa se bo stekal v podjetja, ki nanj komaj čakajo zato, da bi preživela na enak način kot doslej.

bljejo se daleč pod enim odstotkom od bruto osebnih dohodkov; Nemci dajejo 2 % od narodnega dohodka, Švedi 3 in več odstotke od narodnega dohodka. Pri nas je ta sektor izrazito podfinanciran, kar je na nek način normalno, saj teh problemov doslej ni bilo. S temi velikostnimi razmerji pa je treba računati, ko prihajamo v za evropske razmere normalne stopnje brezposelnosti. Ta sredstva se dobijo iz različnih virov, ponavadi se kombinirajo trije: prispevki posameznikov, ki predstavljajo marginalni delež, prispevki podjetij in del državnega proračuna, ki se zbira na osnovi davkov.

Najbrž nam ne ostane kaj drugega, kot da tak sistem uporabimo tudi tukaj.

KATEDRA Zdi se mi, da je za vse to zelo malo manevrskega prostora. Če bi hoteli izenačevati ponudbo in povpraševanje po delovni sili bi morali ali znižati mezde, ali zmanjšati ponudbo, ali povečati povpraševanje, kar je še najbolj realno. Vendar pa

zirati različne vrste vlaganj doma. Ni pa problem samo kapital, ampak tudi sproščanje podjetniškega duha in usposabljanje teh ljudi, da bodo sposobni vstopati v nove proizvodnje; pridemo torej nazaj na prejšnja vprašanja. Tisti, ki govorijo o potrebi po novem investicijskem ciklusu, imajo po moje sicer prav, ni pa v tem cela zgodba. Ta nov ciklus nikakor ne zahteva samo kapitala, ampak tudi usposobljeno delovno silo in seveda podjetnike, ki bodo stimulirani, da kot podjetniki stopijo na prizorišče.

Tuj kapital, ki že vstopa, ni majhen, mislim na fondе EFTE in pomoč Svetovne banke; problem je, kako ga ustrezno alocirati. Ali bo zares usmerjen na tiste točke, kjer bo prihajalo do največje razvojne ekspanzije, ali pa se bo stekal v podjetja, ki nanj komaj čakajo zato, da bi preživela na enak način kot doslej.

To je ključno vprašanje, kapital je pred vrati; ali ga bodo dobili pravi podjetniki ali stara, realosocialistična podjetja. To je kritična točka. Finančne injekcije je država dobivala že dostikrat, vendar smo jih doslej še vedno v končni konsekvenci pojedli.

KATEDRA Kaj se zgodi, če problem brezposelnosti opazujemo na nivoju Jugoslavije? Logika je ista, le da je problem še večji — večja podzaposlenost in večja odkrita brezposelnost.

Svetlik: »Problem v načelu ni bistveno drugačen, kot pri nas, težje in na daljši rok ga bo mogoče reševati. Kar zadeva socialne probleme in probleme preživetja, morda niti niso težji, kot v Sloveniji. Treba je upoštevati, če vzamemo recimo Kosovo, kjer je pod 20 % zaposlenih ljudi, da obstajajo individualne strategije preživetja že zelo dobro razdelane in da dodatna dva odstotka ne moreta povzročiti katastrofe. K preživetju tam zaposlenost torej niti ne prispeva glavnega deleža. Mor-

švedskem so vsi odbori na nacionalni in regionalni ravni sestavljeni iz predstavnikov sindikata, delodajalcev in države. Če hočemo vzpostaviti regulacijo na podoben način, potrebujemo vse tri subjekte. Preden bodo vzpostavljeni, preden se bodo naučili igrati svojo vlogo in bodo uživali legitimiteto, to je namreč najpomembnejše, bo še trajalo. Ker ni pravega reprezentanta, ki bi zadosti dobro zastopal interese delavcev, je tudi možnost spontanij reakcij večja, če se bo problem brezposelnosti povečeval.

Enak problem je z delodajalci. Tudi sedanja zbornica tej vlogi ne ustreja in bo potrebna prevretitve.

KATEDRA Kaj pa sindikati brezposelnih?

Svetlik: »Ta stvar se ni nikoli dobro obnesla. Poskusi so bili, vendar brez večjih uspehov. Gre za to, da je, neodvisno od velikosti problema, skupina brezposelnih fluidna, ljudje vstopajo in izstopajo ter reagirajo izrazito individualno. Ni bilo uspehov ne s sindikati te vrste, ne z njihovimi akcijami. Imeli smo možnost opazovati pohode brezposelnih v Angliji, bile so tudi različne manifestacije, demonstracije, skupine pritiska ipd.

Poleg tega je zmerom tudi država, kar je stvar igre, uspešno blokirala akcije takih sindikatov na ta način, da so organizatorjem ponudili delo, s čimer je organizacija propadla. Tu jaz ne vidim velikih možnosti.

KATEDRA Če bi sindikat svojo vlogo vršil že prej, s pritiskom na višje plače, potem bi bil problem podzaposlenosti nujno manjši.

Svetlik: »Da, če bi hkrati dopustil možnost odpuščanja; sicer ti dve stvari ne gresta skupaj; imeti vse ljudi stalno zaposlene ne glede na potrebe in zahtevati dviganje plač. Deli se seveda lahko to, kar se ustvari. Če je več ljudi,

KATEDRA Kaj v normalnih ekonomijah omejuje odločitev delodajalca, da bo odpustil določeno število ljudi?

Svetlik: »V principu delodajalec pri tem ni omejen, saj sam presoja, koliko potrebuje delavcev. Če se izkaže, da je v težavah ali da bo spremenil tehnologijo in vseh delavcev več ne potrebuje, potem jih pač odpusti. Procedura pa je povsod regulirana — delodajalec mora vnaprej objaviti presežke in jih sporočiti ustreznim državnim službam za zaposlovanje in sindikatu ter seveda tem delavcem. Tako ima država na voljo nekaj časa, ko se lahko pripravi za reševanje tega problema s svojimi programi. Nikjer pa ni te vrste prijemov, kot so pri nas, da bi bilo odpuščanje prepovedano. Druga stvar so razni kriteriji, kdo je lažje ali težje odpušljiv. Tretje, država lahko poseže tudi s programi, ki jih usmeri k delodajalcu, da bi ta opustil odločitev o odpuščanju — recimo, da mu država financira pol plače za te delavce za rok šest mesecev, če bo v tem času izvedel prekvalifikacijo. Če gre za cikli-

bljale zelo restriktivno. Po moji sodbi bi tukaj ne smeli biti restriktivni, morali bi dopuščati zelo tekoč prehod delovne sile iz podjetja v podjetje, ob tem, da imamo za vsakega na voljo program, ki mu zagotavlja, da ne bo padel čez družbeni rob, kot bi temu lahko rekli.

KATEDRA Zdi se mi, da dikcija tega zakona sili v to, da bi del opravil, ki so sicer stvar države naložili podjetjem. Ni mi tudi jasno, kako si zakonodajalec predstavlja izvajanje določb o prekvalifikacijah.

Svetlik: »To tudi meni ni jasno in imam občutek, da iz tega zakona še vedno veje duh dogovorne ekonomije in absolutne zaščite delavcev, čeprav absolutne zaščite ni več. Podjetju se nalaga veliko bremen, ki so neobičajna za podjetja v tržnih ekonomijah.

Da morajo poskrbeti za presežke najprej podjetja sama, ni normalno; še zlasti pa ne, če nimamo programov, s katerimi bi ta podjetja stimulirali.

Z zakoni ne bi smeli podjetij neposredno prisiljevati k takšnemu ali drugačnemu ravnanju, razen v primerih, ko gre za zaščito temeljnih pravic posameznikov, pač pa bi morali imeti celo vrsto posrednih ukrepov. Na osnovi spremljanja učinkov takih ukrepov potem vidimo, ali je treba njihovo stimulatивно moč povečevati ali zmanjševati. Druge možnosti ni, sicer smo v starem sistemu. Z direktno regulacijo prevzame država vse nase, tudi odgovornost za to, da ekonomija šepa.

Postopoma se sprejema brezposelnost kot normalen pojav. Stopnja pričakovane brezposelnosti pa kljub temu ni politično definirana; politika še ni vzela v resen pretres vprašanja, ali bo dopuščala rast brezposelnosti v nedogled, zgolj glede na ekonomske razmere, ali bo poskušala to ustaviti na določeni stopnji.

Čen presežek, kjer se ve, da bo ta cikel v določenem roku mimo, zopet lahko financira del plač, dokler se cikel ne prebrodi; delavci v tem času delajo s polovičnim delovnim časom, dobivajo po polno plačo ipd.

Država vedno nastopi s

MARIBOR, KJE SI ALI MARIBOR, KAM GREŠ?

Maribor leži na nadmorski višini 274 metrov. Podnebje na tem območju je pod močnim panonskim vplivom z mrzlimi zimami (srednja januarjska temperatura je $-2,3^{\circ}\text{C}$), z zgodnjo pomladjo, vročim poletjem (srednja julijska temperatura je $19,3^{\circ}\text{C}$) ter zgodnjo in toplo jesenjo. Zelo malo meglenih dni in veliko sonca, več kot 260 sončnih dni letno, dovolj nazorno spodbija mišljenje nekaterih novinarjev, ki trdijo, da je Maribor »sivo mesto«. Podatki kažejo, da klima in lega Maribora nista vzrok tako imenovanega »mariborskega sindroma«.

Mariborsko gospodarstvo ima nekatere svoje specifičnosti. Odločilnejšo prelomnico v industrijskem, gospodarskem ter družbenem razvoju je povzročila izgradnja železnice med Dunajem in Mariborom leta 1864. Z izgradnjo hidrocentrale na Fali med prvo svetovno vojno so se hitro razvile nove industrijske veje, predvsem kovinska in tekstilna industrija. Maribor se je od tistega časa v 20. letih razvil v enega najmočnejših industrijskih centrov pri nas. Osvoboditev Maribora je pomenila izredno pomembno prelomnico, ki je v temeljih spremenila gospodarski položaj mesta. Hkrati z odpravo odtujitve dela od človeka, človeka po človeku..., pa se je žal pojavila za Maribor nova oblika odtujitve, in sicer odtujitev akumulacije njegovega gospodarstva, katere Marx na stopnji razvoja proizvodnih sil, ko je še živel, ni mogel predvideti (na tem mestu ga je uspešno nadgradil Kardelj). V takratnem povojnem obdobju so potrebe našega gospodarstva terjale predvsem proizvodnjo sredstev za proizvodnjo, investicijske opreme in tekstila. Tem širšim gospodarskim interesom (beri južnim) je bila v tem obdobju totalnega planiranja podrejena razvojna usmeritev naše industrije in njenih kadrov. Resno oviro za pravočasno preusmeritev industrije v novo proizvodnjo je predstavljalo pomanjkanje investicijskih sredstev (odtekanje akumulacije za pokrivanje drugih potreb povzroča izrabljenost opreme in tehnološko zaosta-

TONJE STOUJKO

Junija 1988 je Maribor štrajkal

lost). Gospodarstvo je bilo zato soočeno s stagnacijo in večletnim zaostajanjem za razvojem gospodarstva v drugih delih republike.

Nekdaj zelo čislana industrializacija in elektrifikacija je neposreden vzrok za nastajanje togih, velikih gospodarskih sistemov v Mariboru (TAM, Metalna, Boris Kidrič, Elektrovina itd. predstavljajo v mariborski industriji 37,4 odstotka v celotnem prihodu). Takšni konglomerati so zelo ustrezali mariborski politiki, saj je preko malega števila direktorjev, ki so v večini izhajali iz politike, nadzirala celotno dogajanje v gospodarstvu.

Dogovorna ekonomija je mariborskemu gospodarstvu omogočala kontinuirano prodajo svojih proizvodov. Pomanjkanje investicijskih sredstev v zadnjih letih pa je močno oklestilo ponudbo (predvsem v kakovostnem smislu) in s tem zmanjšalo naročila, pojavile pa so se tudi druge težave: neredno plačevanje obveznosti, nelojalna konkurenca in zapiranje jugoslovanskega tržišča. Srbska blokada in ustavitev naročil armade

pa sta spravili Maribor na kolena. Togi gospodarski sistemi se namreč niso mogli čez noč prilagoditi novim razmeram. Prav tako je tudi Markovičeva restriktivna ekonomska politika prekinila prakso lokalnega gospodarstva in politike, da se je težave reševalo s kratkoročnimi posojili bank za reševanje tekočih likvidnostnih težav.

Izrazito administrativno plansko usmerjen razvoj industrije v preteklosti je povzročil tudi slabšo razvitost terciarnega sektorja, katerega delež v strukturi družbenega proizvoda občine je še zmeraj mnogo nižji kot industrije. Zapostavljanje trgovinske dejavnosti v okviru terciarne dejavnosti se kaže v dejstvu, da Maribor še zmeraj nima svoje lastne trgovske hiše, kot npr. Emone, Merkurja, Mercatorja..., z izjemo tehničnih trgovin Ferromota in Jeklotehne, katerih ponudba pa je pretežno tehnične narave.

Obrt in osebne storitve so v strukturi prihodka mariborskega gospodarstva udeležene le z 2,4 odstotka. Iz tega je razvidno, da parole o razvoju

drobnega gospodarstva nimajo realne podlage. Samo v razdobju enega leta se je število zaposlenih v zasebnem sektorju zmanjšalo za 430 ljudi, saj so davki in prispevki na zaposlenega enormni. Edino rešitev, da ponovno vzpodbudimo razcvet te za mesto nedvomno pomembne dejavnosti, je v drastičnem znižanju fiskalnih obremenitev. To sliko samo navidezno popravlja prek 1000 novo ustanovljenih »podjetij«. Velika večina teh je brez perspektive, saj ne razpolagajo s potrebnim začetnim oz. zagonskim kapitalom. Že podatek, da samo 43 od njih zaposluje vsaj enega dela sposobnega človeka, pove, da je iluzorno pričakovati, da bi absorbirala večje količine presežne delovne sile. »Malo podjetništvo«, kot izredno pomemben dejav-

nik v razvoju gospodarstva, bi moralo priti med prioritete v razvojnih načrtih mesta. Potrebno bi bilo okrepiti svetovne službe, predvsem kadrovske, in jim nuditi vse vrste pomoči. V Mariboru se s svetovanjem bodočim podjetnikom ukvarja Ekonomski center Maribor, vendar za širitev svoje dejavnosti nimajo interesa, saj za njo ne dobijo nikakršnega plačila. To pa ni samo v neskladju z razvito tržno logiko, ampak tudi s čisto primarnimi zakoni preživetja in boja za obstanek. Naloga občinskih struktur je tudi, da poskrbi za ustrezno infrastrukturo, tj. za primerne prostore za podjetniško dejavnost. Nedvomno je tudi vloga bank pri razvoju podjetništva pomembna. Preko kreditnih ugodnosti (nižja obrestna mera, odlog plačila prve anui-

tete ipd.) bi morala pomagati podjetniku ustvariti začetni inicialni kapital, predvsem perspektivnejšim, ki bi imeli možnosti za zaposlitev novih delavcev.

Se slabše se godi turizmu in gostinstvu. Za razliko od mnogih turističnih receptivnih krajev nudi Maribor svojim gostom več kot samo možnost bivanja — nudi jim še Zlato lisico! Ponovno »zele-na« Drava je že pozabila na čase z živahnim nabrežjem, čolnarnami, pristaniškimi napravami za veslaški šport, jadrane in motonavtiko. Takšnega turizma so lahko veseli samo Senčar in labodi na Treh ribnikih. Mariborskega kompleksa velikih sistemov se je navzelo tudi gostinstvo. TGDO Pohorje združuje skoraj vse gostilne in hotele v Mariboru. Samo kvalitetno štajersko vino je vzrok, da 2,6 odstotka zaposlenih v turizmu in gostinstvu v strukturi mariborskega gospodarstva ustvari vsaj 1 odstotek mariborskega družbenega proizvoda. V zadnjem času pa se gostinstvu odpirajo nove perspektive v privatnem sektorju, ki jim je prav zaspanost družbenega sektorja pomagala odkriti »zlato jamo«. Nočno življenje se v Mariboru omejuje na en lokal in nekaj disco klubov, kar pa je kljub dejstvu, da je Maribor tipično »spalno« naselje, premalo. Sprehod po mestu po 22. uri spominja na ameriške thrillerje, kjer so prebivalci pobegnili pred invazijo smrtonosnih pajkov. Po dolgih letih voženj po avstrijskih vinskih cestah smo se končno tudi Štajerci predramili in na obronkih Maribora so se pojavile prve vinske »stezice«.

Vprašanje, ki se ob tej nezavidljivi mariborski situaciji samo postavlja je, kje se nahajajo njegove mestne strukture in kako spremljajo ta dogajanja. Obstajajo namreč štiri glavni centri, ki spremljajo gospodarska gibanja v mestu. To so SDK, Mestni komite za gospodarstvo, regionalna Gospodarska zbornica in Ekonomski center Maribor. Ko bi sešteli vse ljudi v teh službah, ki se ukvarjajo z analizami stanja mariborskega gospodarstva, in pogledali njihovo izobrazbeno strukturo (samo Mestni komite za gospodarstvo ima 43 zaposlenih, od tega jih ima 41 višjo in visoko izobrazbo), bi lahko bili optimistični glede napovedi nadaljnega razvoja Maribora, vendar pa kakšnih pozitivnih rezultatov ni zaslediti. Službe namreč delujejo preveč nepovezano med seboj, poleg tega pa jim izključno svetovalna funkcija onemogoča, da bi lahko bistveno vplivali na vodilne strukture v gospodarstvu. Tako kupi analiz ostajajo brez prave uporabne vrednosti, saj so mnoge od njih, kljub vednosti gospodarstva o njihovi izdelavi, ostale nedotaknjene ali ignorirane.

PRIMOŽ DURJAVA
STANE BRGLEZ

Mariborsko gospodarstvo

Deleži v gospodarstvu SRS (v odstotkih)

po zaključnem računu	1985	1986	1987	1988
celotni prihodek	11,0	11,8	11,4	10,6
porabljena sredst.	11,2	12,2	11,9	10,9
dohodek	10,4	10,4	10,0	10,0
akumulacija	8,0	7,9	6,9	6,1
izguba	2,0	4,8	19,7	18,5
povpr. št. del.	11,5	11,4	11,5	11,4
povpr. čisti OD (izračun v % povprečja gospod. SRS)	97,9	95,5	95,8	96,2

Struktura mariborskega gospodarstva po štirih merilih:

Področje	po št. zaposle.		po celotnem prihodu.		po ustv. akumulac.	
	1985	1988	1985	1988	1985	1988
Industrija	51,3	53,6	48,7	53,6	61,0	48,3
Kmetijstvo	1,3	1,2	1,1	1,2	0,7	1,9
Gozdarstvo	0,7	0,6	0,4	0,4	1,2	1,3
Gradbeništvo	14,3	13,9	6,8	7,3	13,4	9,6
Promet in zveze	7,3	7,7	3,4	4,1	3,3	5,6
Trgovina	10,0	8,6	31,4	26,9	13,1	23,8
Turizem in gostinstvo	2,7	2,6	0,8	1,0	0,5	1,8
Obrt in oseb. storitve	5,0	4,4	2,5	2,4	3,0	2,9
Stanov. komunal.	1,9	2,3	1,1	1,2	1,2	2,5
Fin. teh., posl. stor.	5,5	5,1	3,7	1,9	2,6	2,3
Gospodarstvo	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Gospodarski vestnik

SKATEDRA

Preglednica 1: Podatki o izgubah podjetij po zaključnem računu za leto 1989 (v 000 din)

občina	št. podjetij	znesek izgube	št. zaposlenih
Maribor-Pesnica	1	4.038	306
Maribor-Pobrežje	16	46.246	7.661
Maribor-Rotovž	27	105.703	6.431
Maribor-Ruše	4	14.033	906
Maribor-Tabor	38	172.945	9.759
Maribor-Tezno	8	101.875	8.917
Skupaj Maribor	94	444.840	33.980

TONJE STOUJKO

Koilkokrat Tito?

SINDROM PUBERTETNE KRIZE OB RAZUZDANIH STARŠIH

Katedra: Maribor je klient z izrazitimi simptomi oziroma indikatorji.

Prosnik: Pri teh indikatorjih ne gre za vrstni red, vidno pa je: izrazita zaspanost mesta, ki zaspi že ob pol devetih oziroma devetih. Temu se kar takoj pridružuje simptom nedružabnosti, odsotnost potrebe po druženju, kar se sprevrže v izoliranost, razbijanje na manjše skupine, ki imajo verjetno neko svoje mesto. Nedružabnost se kaže tudi skozi odsotnost socialne razslojenosti, pripadnosti določnemu lokalu in s tem šibke pripadnosti nasploh, s čimer je povezano pomanjkanje identitete. Gre tudi za izrazito šibek materialni status, ki ima sicer protiutež v sivi ekonomiji, vendar je ta utež prelahka. Gre zgoj za vrtičkarstvo in drobne kupčije. Ta slika, zbir sindromov, ima svoje izjeme. To so srednješolci, drobna peččica klošarjev, neslovinci. Slednje označuje izrazitejša pripadnost, pa tudi stopnja zaspanosti je manjša. Zaradi tega je po deveti uri zvečer slika mesta nacionalno temeljito spremenjena. Izjemne glede na omenjene simptome so tudi nekatere elite. Politična struktura ima svojo pripadnost, družabnost, identiteto, kakorkoli je patološko spremenjena. Kot izjemo lahko definiramo še ozek kulturni krog in del publike. Za to gre, da na podobnih priveditvah vidimo vedno iste ljudi.

Katedra: Kot izjemo lahko opredelimo tudi aktivno javnost, novinarje, ki imajo po novem svoj klub.

Prosnik: S kulturo mislim kulturo v najširšem smislu, ne samo umetniško kulturo. Mislim na delujoč krog, ki ne pripada politični eliti, ki je celo opozicija. Ugotovimo pa lahko tudi na nek način čudne izjeme: zbiratelje, kubiste in športnike. Maribor vedno znova preseneti v kakšni televizijski oddaji, v kateri se znajde zbiralec z neverjetno zbirko orožja, anonimni numizmatik, ...

Katedra: Tudi lastnik največje zbirke plošč je Mariborčan.

Prosnik: Tega je veliko, nima pa tiste prodornosti, da bi bilo to splošno sprejeto, da bi tvorilo identiteto Maribora. Sicer pa naštihi simptomi zaspanosti, nedružabnosti, izoliranosti, šibke pripadnosti in ostalo omogočajo, kar je presenetljivo, enotno, relativno fiksno diagnozo. Tudi diagnoza je presenetljiva, vsaj za moj občutek in ne vodi v nobeno smer psihopatologije, kakršnekoli shizofrenije, nevroze ali podobno. Gre za navno podobo pubertetne krize.

Naravnost nerazumljivo je, da lahko tako jasno sliko pubertetne krize dobimo ob klientu, starem 45 let. Čemu to vztrajanje na čisto določeni stopnji socialnega razvoja, si lahko razložimo s psihozgodovino. Kajti, vsaka diagnoza mora imeti svoje etimološke poteze. Mariborova pubertetna kriza socialne nezrelosti je posledica fenomena večkratne izgube staršev. Če pogledamo samo povojno obdobje lahko rečemo, da so tile starši počeli zelo čudne reči. Bilo je nekaj razveznih postopkov, dramatičnih združevanj, zakonci so se razširjali, bežali v druga mesta, skratka, bili so zelo razuzdani. Če diagnozo razširimo, gre za sindrom pubertetne krize izredno razuzdanih staršev, ki so presneto neprisebni in neodgovorni.

Katedra: Če definiramo starše: gre za mestno oblast.

Prosnik: Za personal, ki naj bi se obnašal odgovorno. Za intelektualno ali politično elito, ki naj bi v kakršnemkoli smislu predstavljala neko jedro. No, ob vsem tem dobimo naslednjo sliko: rojstvo tega otroka je izrazito ugodno potekalo. Rodi se močan novorojenček, morda celo malce prenošen. Zelo hitro preide obdobje malčka in se izjemno zgodaj zaposli. Hitro se mu razvijajo poteze, kot so: pridnost, ubogljivost, poslušnost. Gre za eksploatacijo otroka, ki mora silno zgodaj začeti trdo delati in se zato enostransko razvija. Jasno je, da je posledica tako zgodnje zaposlitve dejstvo, da se glava ne razvija tako, kot se razvijajo roke in je torej rahlo šibak v glavo. Ta otrok je tako priden, tako krasno ga hvalijo, da kar dela in dela in nima časa za dozorevanje. Potem mu z injekcijo poskušajo razviti glavo, mislim na mariborsko Univerzo. Ta injekcija deluje, vendar samo toliko, da ga premakne do stopnje pubertetnika. Tukaj se ustavi. Ob takšni diagnozi so terapevtske možnosti sorazmerno šibke, ker v bistvu sploh ne gre za bolezen.

Katedra: Odsotna je vzgoja.

Prosnik: Za vprašanje časa gre. Kako dopustiti normalno dozorevanje in katere so tiste vzpodbude, ki bi bile potrebne, da pubertetnik pride do stopnje socialne zrelosti. Možno in zabavna je paradoksalna terapija, s katero na videz ojačamo osnovno simptomatiko. Vzemimo za primer šibak materialni status. Kaj pomeni dodatna pauperizacija, dodatna odtegnitev finančnih injekcij? Dobimo zanimivo sli-

Je mogoče določiti klinično sliko Maribora? Ima mesto značilne poteze, določljive, preko analize katerih bi se dalo odpraviti njegove pomanjkljivosti? Mar je mesto tak organizem, ki se mu da najti prepoznavne linije? Prepoznavne linije razmišljanja in delovanja? O tem smo se malce figurativno pogovarjali z mag. Frančetom Prosnikom, kliničnim psihologom iz Maribora. Sicer človekom, ki vliva zaupanje s širino svojega duha. Z Mariborčanom, ki mu ni vseeno; z mariborskim intelektualcem.

ko. Pubertetnik na to ne reagira. Socialno jedro Maribora na to ne bo reagiralo. Spreminjati se bodo začele izjemne socialne skupine. Poraste število klošarjev, Maribor kot družabno mesto dobi s tem še živahnejšo podobo. Zmanjša se število neslovincov. S tem se vzpostavi neke vrste ravnoteže. Poveča se beg, ki je bil vedno možen. Bodisi v Avstrijo ali pa v kmečko ekonomijo. Paradoksalna terapija privede do pojačane politične strukture, rešeniki dobijo pomembnejšo vlogo. Kultura, v smislu opozicije, umetniške ali novinarske, na to ne reagira, to je ne prizadene.

Tudi obraten postopek, ojačanje finančne injekcije, pubertetnika ne spremeni. Poveča odvisnost osnovnega pacienta od drugih centrov. Če je to republika, je pacient še naprej rahlo neumen, priden pubertetnik, ki nima lastne odgovornosti.

Katedra: Se obnaša pubertetniško?

Prosnik: To bi bilo zelo optimistično. Če bi bil to pubertetnik, katerega osnovni problem je kriza avtoritete, bi se upiral. To bi bilo optimistično, ampak diagnoza ne kaže na to vrsto pubertetnika. Gre za frustriranega pubertetnika, ki ga tare kriza identitete in nanjo reagira z zaspanostjo, izoliranostjo, privatizacijo, ne pa z uporništvom. Ne kaže znakov, da bo popenil in se na ta način integriral; z zavrnitvijo dosedanje avtoritete poiskal novo. Še najbolj se to kaže pri populaciji, ki naj bi bila najbolj perspektivna, to je pri študentih.

Katedra: Kje torej iskati identifikacijo?

Prosnik: Ob razuzdanih starših slej kot prej nastopi iskanje pravih staršev. Obuditi in razširiti zgodovinski spomin, to bi bila po mojem mnenju zelo učinkovita metoda. Obuditi predstavo, da ne živimo le 45 let, da je to mesto staro 1000 let in da je šlo skozi razna obdobja, imelo več oblik identitete ter kazalo različne podobe. Pisati bi bilo potrebno o zgodovini Maribo-

ra, o tem, kaj je bil Maribor pred vojno, tudi pred prvo.

Katedra: Kaj pa je z odnosom do centra, Ljubljane?

Prosnik: Zanimivo vprašanje je, ali bi se mariborska identiteta ojačala, če bi bilo to drugo mesto Slovenije, ki bi iskalo identiteto kot protiutež Ljubljani, kot protiutež upravni središču. To je zelo živahno, vendar preveč optimistično, opisoval Kmecl, ko pravi, da gre za razmerje med Don Kihotom in Sancho Panzo. Ljubljana je kot Don Kihot, ki plava v oblakih, ki ima silovite ideje in producira utopije, vizije. Na drugi strani pa je praktičen in realističen človek, s praktičnostjo v vsakdanjem življenju, s smislom za poslovnost.

Toda potrebe po kreganju z Ljubljano ne vidim. To se mi zdi provincialno. Identiteto gre iskati skozi nasprotja. Na primer, kaj išče vinski sejem v Ljubljani, ko pa je Maribor mesto vina, sredi vinorodnega območja.

Katedra: Kako pa je s potenciali mlade inteligence?

Prosnik: To so ogromni potenciali, ki pa ne morejo funkcionirati brez mecenstva. Že zdaj prehitujejo finančne možnosti, ki jih ima Maribor. To je problem močnih posameznikov, močnega trgovskega središča, vojske, kogarkoli, ki je ustrezen potrošnik. V sferi intelektualne produkcije, kulturne na primer, sploh ne vidim živine. Ne vidim živine ponudbe, vidim pa sivino potrošnje, konzumacije.

Katedra: Katere pa so vzpodbude, ki bi omogočale sorazmerno izravnavo ponudbe in povpraševanja?

Prosnik: Začnimo pri asocijalnih. Ena najmočnejših je prestiž. Tisti, ki imajo kakršnokoli potrebo po prestižu ali, naj to pozitivno imenujem, so v kakršnemkoli smislu ambiciozni, to svojo ambicioznost z lahkoto zadovoljijo. Enkrat na mesec gredo v gledališče, vsi ostali jih vidijo in s tem imajo svoje potrebe zadovoljene.

Katedra: Gre za cinično oznako na nek način patološkega povpraševanja.

Prosnik: Drži. Drži pa tudi, da se mora status izrazito potrjevati, tudi na kulturnem področju. Ni statusa brez potrditve. Do te mere nisem ironičen. V čem bi se lahko še bolj kazala gospodarska moč kot v trošenju viškov na zavidljiv način. Dokler gre samo za vzdrževanje trupla, pač ni nobene možnosti, da bi povpraševanje doseglo ponudbo.

Katedra: Kaj pa so potencialni momenti, ki bi vzpodbudili večje povpraševanje po kulturnih dobrinah?

Prosnik: Večja prisotnost mednarodne trgovine zagotovo. Prepričan sem, da širša trgovska dejavnost, ki bi v Maribor pripeljala svet, ni samo problem izvažanja, ampak predvsem tega, da se na tem prostoru ljudje sploh ne sre-

čujejo. V Mariboru imamo presneto malo tujine, isto velja za Univerzo. Mislim, da sploh nimamo slabe Univerze, ampak da je čudežna glede na izredno majhen pretok ljudi: predavatelj in študentov iz širšega kroga. Zna se zgoditi, da je kak razpis za predavatelja na mariborski Univerzi objavljen samo v Večeru, kar pomeni, da iščejo kadre od Slovenske Bistrice do Lenarta. Prepričan sem, da bi morala biti petina, tako študentov kot predavateljev, tujcev. Za normalno izmenjavo izkušenj gre, za izmenjavo pogledov in stališč, za normalno življenje, pri čemer uvoz iz Ljubljane ni nikakršen uvoz. Mislim vsaj na jugoslovanski ali srednjeevropski prostor.

Katedra: Kar se Ljubljane tiče, gre za isti kulturni prostor, za iste strokovne kroge.

Prosnik: Včasih ima še kolonialni prizvok, češ hoditi predavat na provinco. Podobno je tudi obnašanje mariborskih profesorjev, ki grejo predavat na svoje drobne filiale po Sloveniji: v Koper, Kranj, Slovensko Bistrico, Oplotnico. To je odnos gospoda, ki se žrtvuje v neki smešni pojavni obliki.

Katedra: Kaj pa, če ne bo mecenstva, če gospodarstvo in trgovina tega ne bosta sposobna?

Prosnik: Nadaljeval se bo beg možganov, beg produkcije mariborske Univerze. Ostale stvari niso problematične. Izjema, ki izpada iz tega simptoma, je politična struktura. Čim bednejši je Maribor, večje možnosti ima, da se gre mecen. In to mecen brez konkurence, zato ji ta tip sivine, sivina povpraševanja, blazno ustreza. Politična struktura lahko ruži s tem, češ, vse imate, samo ko bi hoteli. Ruži s tem, da je tukaj gledališče, da so tukaj razstave, da je tukaj Univerzitetna knjižnica. To je naša zasluga, pravijo. In v tem je moč politične strukture. Moč, da lahko hkrati onemogoči vse ostale, ki bi posegli v njeno konkurenco. V tem je njen monopol. Mislim, da

se politična struktura ne bo nikoli tako zapustila, da bo ukinjala kulturne inštitucije. To je izraz njene uspešnosti, zanesljiv garant za njen obstoj.

Katedra: Nastopali ste tudi kot kandidat za republiški DPZ. Če bi bili nekoč politik, čelni politik v Mariboru, kaj bi storili, da bi bilo življenje v mestu bolj mirno, bolj plodno?

Prosnik: Sodeloval bi z dobrimi ekonomskimi strokovnjaki, ki so v Mariboru. Moj cilj bi bil zbrati okrog sebe tiste ljudi, ki iz Maribora lahko naredijo davčno ugodno mesto. Vse sile občinske politike bi usmerjal v to, da bi tukaj naredili nekakšen davčni El Dorado in s tem privabili denar, privabili trgovino in ljudi, ki bi bili pripravljeni delati v majhnih podjetjih. S tem bi prišli do prej omenjenega mecenstva. Sicer pa ima občinska uprava relativno majhen vpliv na tokove v kulturi. Z lahkoto jo uniči, sicer pa ji lahko pustiti dihati. Kljub vsemu, kar je zanimivo, deluje umetnost relativno samostojno, po svojih zakonitostih.

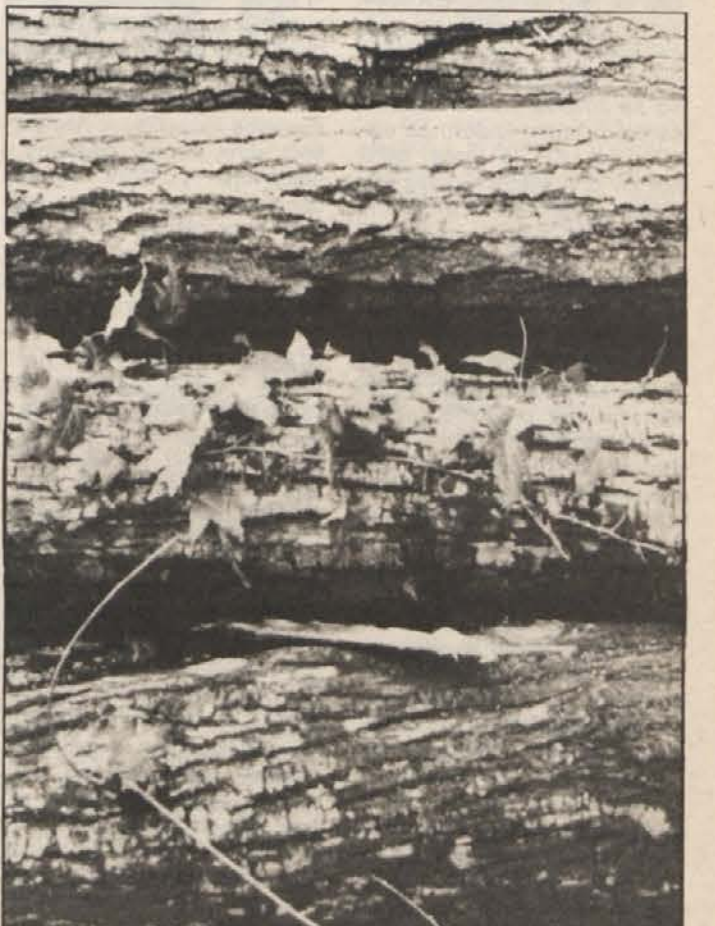
Katedra: Kaj pa Univerza?

Prosnik: Univerza je intelektualni potencial. Gre za zelo veliko ljudi, ki predstavljajo intelektualni potencial in ti rabijo denar. Ne vidim druge poti, kot da se jih začne uporabljati. Za to pa so potrebni določeni pogoji. Ali je mesto zanimivo, zanesljivo, vzpodbudno, da se v njem investira. Tega se ne bi bilo treba učiti niti izven Jugoslavije. Nekaj takšnih mest je, kjer so se tega uspešno lotili. Virovitica, — na primer.

Katedra: Če rečemo v jeziku z začetka pogovora, najti stalne starše, ki bi omogočili zanesljivost v razvoju.

Prosnik: Ne bi rekel zanesljivost. Dejal bi naklonjenost tistim, ki so pripravljeni tvegati, razumevanje za drugače misleče, za drugačne, ne pa zgolj dajanje prednosti gigantom po telesu in pritlikavcem po duhu.

SAŠO DRAVINEC

POTREBNA BO ŠE ENA SLOVENSKA SPRAVA

FRANCE FORSTNERIČ

Ko smo pred dvajsetimi leti za moto knjige Siti in lačni Slovenci zapisali Pirjevčev misel, da »slovensko narodno vprašanje ne more več biti vprašanje o tem, kaj počnejo drugi s Slovenci, marveč kaj počnemo Slovenci sami s seboj,« smo, priznam, cikali predvsem na drugi del izjave, »kaj počnemo sami s seboj.« Če bi morali danes ponoviti ta Pirjevčev aksiom o samospraševanju, samopremisleku in avtodistanci slovenstva, bi ga morali v obeh stavkih protivnega podredja: smo namreč na tako usodnem robu, da bi se lahko vprašali, ali nismo sem, kjer smo, prispeli tudi zato, ker se nismo dovolj spraševali ne prvo ne drugo, oziroma — kar bodo drugi (še) počeli s Slovenci, bo usodno odvisno tudi od tega, kar (bomo) počeli sami s seboj.

Sami s seboj pa Slovenci tačas nikakor ne počnemo pravih stvari. Nekateri menijo, da zato ne, ker je na »sistem« ali skupnost slovenstva danes tak zunanji pritisk, da smo se nujno morali spremeniti v obrambnega ježa, se homogenizirati in vsaj začasno pozabiti na notranje sestavine in probleme sistema. To pa žal ni prava formula za preživetje. Še huje, to je napaka, ki jo danes počnemo v Jugoslaviji vsi, pozabljač, da je zunanje reagiranje organizma odvisno predvsem od njegovega notranjega stanja (morda bi lahko rekli tudi zdravja). Narodna sprava je že nekaj takega za našo notranjo higieno, toda ko jo stranke vse po vrsti in vsaka po svoje ponavljajo, pozabljajo na še eno, morda usodnejšo spravo, namreč na spravo Slovenije same s seboj, na tisto nje-

no notranje uravnoteženje, ki bi mu po starem rekli decentralizacija in policentrizem, po novem pa rajši regionalizacija. Razprava na to temo je pred volitvami pripravila mariborska Socialistična zveza (edino ona, saj to je kar neverjetno?), sodelovali pa so seveda ljudje več barv. Tega debatiranja v Mariboru o policentriizmu seveda ne bomo deskriptivno povzemali, saj so to ob svojem času storili dnevni mediji, je pa mogoče ob sporočilih, ki ga je izrazilo, zanimivo premišljati tako o tem, »kaj počnejo drugi z nami«, kot o tem, »kaj počnemo sami s seboj.«

Predvsem je bil naš realsocijalistični sistem v vseh svojih fazah in obdobjih naravnost idealen za prikrit ali razgaljen centralizem, metropolizem, za vodoravno, geografsko in navpično, socialno zapostavljanje delov sistema na račun centra, srčike »pooblaščenega« nosilca Resnice, Zgodovine, Prihodnosti. Temu je vse prišlo prav: prvotna roparska centralizacija akumulacije in njeno »plansko« razporejanje in preusmerjanje, poznejša dogovorna ekonomija, samoupravni blef, delegatski sistem in celo komunalna ureditev z ljudem popolnoma odtujenimi mega občinami po vzorcu Pariške komune, ki vse toge in samozadostne v svoji avtarkiji mrgolijo okrog Centra. Še celo, ko nam je kriza že vse to razgalila, se slovenske oblasti (vsa mopolna politična edino-moč) niso odločile za sodobno postindustrijsko in postmoderno paradig-

mo decentraliziranja, regionalizacije in aktiviranja vseh delov družbenih in narodovih zmožnosti, ampak jih je na vrat na nos odneslo v že hudo postarani centralizem in grob mehanski funkcionalizem, ki si v zares skorajda obsebnem stanju skuša pridobiti celo nekaj racionalni legitimizem.

Težko je napovedovati, kako bodo ta skok nazaj v urejanju slovenstva odpravile nove pluralne oblasti, v predvolilnih nastopih so se namreč ravno o tem najhujšem problemu slovenske notranje razklanosti in entropije najmanj izjasnjevale. Mariborski policentrični posvet pred volitvami bi jim pri tem mogel nuditi mnoge dobre navdihe. Najprej se je treba otresti celo v Dembsu zelo nevarne zablude, da gre pri razpravi o slovenskem policentriizmu za malone folklorne stereotipe provincialnega rivalstva med Ljubljano in Mariborom. Oh, če bi bilo samo to, kako nedolžna bi bila stvar, dragi prijatelj Rupel! Potem pa že raje dam prav predsedniku izvršnega sveta mesta Ljubljane Hrvoju Draškoviču, ki je mariborske poslušalce skorajda osupnil s trditvijo, da sta pred Ljubljano — ne mestom, ampak kot republiško administracijo — Maribor in Ljubljana kot mesti pravzaprav enaki revici, torej bojni zaveznici ob razumljivem medmestnem sodelovanju in tekmovanju, seveda. Prav ima Draškovič zlasti zato, ker je samoporušenje stolpnic paradnih razvojnih gospodarskih nosilcev sredi Ljubljane zares plod popolnoma iste republiške

politike in ideologije kot stečajno razsutje mariborske industrije.

Poučno je bilo tudi zgodovinsko vzporejanje, kako Maribor kot mesto že od srede prejšnjega stoletja stanovitno izgublja tekmo z Ljubljano, iz česar dr. Ermin Kržičnik, ekonomist, ki svoja strokovna preiščevanja zadnje čase zanimivo antropologizira, ugotavlja v Mariboru razne psihosocialne frustracije s čisto otipljivimi posledicami, da npr. elitni kadri zares raje ostajajo v metropolizirani Ljubljani, namesto da bi ta bila »energijsko razvojno osrčje«, kar se sliči že povsem postindustrijsko in postmoderno. Toda podobno, kot je Maribor izgubil tekmo z Ljubljano, se dogaja skoraj vsem slovenskim sosedom večjih centrov. Maribor je tako dvakrat razvojno »premagal« Ptuj, najprej z licenco za vinsko trgovino v 13. stoletju, potem pa z južno železnico 1848, ki je bila v prvi različici načrtovana skozi Ormož in Ptuj. Vendar nam ta zgodovinski spomin danes, predvsem pa v prihodnje lahko v novi slovenski razvojni paradigmi pomaga predvsem s tem, da ne s komunalnim (politično-teritorialnim) ne z družbenogospodarskim sistemom voluntaristična oblast in ideologija ne smeta razkrojivati naravnih kulturnih, gospodarskih, infrastrukturnih in socialnih regij, kar vse pa so storile naše dosedanje oblasti. Regionalnost, ki ima seveda svojo makro in mikro raven, pozna v postmodernizmu in postindustrijski dobi sicer tudi centre, vendar kot servisa,

pospeševalna jedra, kot uveljavljanje interakcij in sožitja namesto hierarhizacije, kot naravno igranje izbrabljanih najboljših možnosti, kjerkoli se pojavijo, torej kot samouresničevanje, samopotrjevanje in ne nazadnje seveda samoodločanje. Zato — ne pa zavoljo občudovanja porabniškega kapitalizma — potrebujemo zdaj tržni sistem, ki kapitala ne razporeja in ne osredotoča po logiki voluntarističnih, samozvanih socialnih in ideoloških inženirjev, marveč tja in tam, kjer ga človeške socialne in individualne moči zmorejo spreminjati v kar najboljšo kakovost življenja. Tako smo razumeli na policentrični debati dr. Rudija Crnkoviča, ko je z naravnost akademskim mirom, se pravi z govornico znanstvenih argumentov očital sedanji slovenski oblasti nič več in nič manj kot to, da je z administrativno koncentracijo kapitala in gospodarske moči direktno proti naši družbeni in gospodarski preosnovi. To je hudo svarilo tudi bodočim (pluralnim?) slovenskim oblastem, saj tržišče, za katero se brez izjeme vsi zavzemajo, ne bo poznalo mej (ker sicer ne bi bilo tržišče) in se res lahko zgodi, če se slovenstvo ne bo s pravo nacionalno politiko tudi do policentriзма in regionalizma zavedlo, da so naši gospodarski, komunikacijski, kulturni itd. gravitacijski centri že bili in so lahko spet, recimo, Gradec, Trst, Zagreb, Celovec ali celo dlje Beograd, pa Milano, Padova itd. Bodoče slovenske oblasti in politika bodo neposredno odgovorne za to, ali bo izmenjava s temi sredi-

šči dvostransko ali pa le enostransko koristna (ve pa se, katera stran bo potegnila krajši konec). To kajpada ni več katastrofični tradicionalni slovenski strah pred tujstvom, po domače povedano provincialna zaplankanost, ampak je skrb, da bi Slovenija bila v Evropi regij enakovredna regija. Starinski slovenski ljubljanski metropolizem je sicer zgodovinski, a se je krasno prilagal tudi monistični povojni oblasti in razsvetljenski slovenski »učiteljski« mentaliteti in ideologiji. V nacionalni Piemont je težila glavina Slovenije za okroženo kranjsko deželo, medtem ko so slovenska obrobja imela središča zunaj etničnega ozemlja, v Gradcu, Celovcu, Trstu, Gorici. Zato so nastale in potem žal ostale centralistično-metropolske slovenske odčitave (ki pa niso naša specialnost, z enakimi ali podobnimi rečmi se otepa danes Madžarska, bodo se pa že kmalu tudi Srbija in druge naše republike), ki bi jih razrešila le skrbno in postopno uvajana regionalizacija v najsoodobnejšem pomenu, se pravi z vsemi prednostmi večsrediščnosti in enakomernega aktiviranja narodovih ustvarjalnih energij — torej ne s starinskim dirigiranjem, administriranjem, centraliziranjem in planiranjem — marveč s takim skupnim, narodnim oziroma družbenim konsenzualnim ustvarjanjem gospodarskih, socialnih, kulturnih, infrastrukturnih in drugih okvirov in pogojev, da bi se kar najbolj razigrala igra naših ustvarjalnih moči, ki bi — če se na koncu preselimo še najbliže k zgledom iz kulture in umetnosti (podobno pa je seveda tudi z znanostjo, šolstvom in vsemi drugimi družbenimi dejavnostmi) — tvorila naše kolektivne dosežke ne kot abstrakten, mehanski seštevek »nacionalnega programa«, ampak kot posamične dosežke, ki zmorejo nacionalno raven.

Ti, ki že lep čas bombardirajo predvsem lokalno javnost z alarmantnimi opozorili, da Maribor kljub popreproščenim bibliografijam večine mariborskih univerzitetnih profesorjev družbenih ved, ni nikakršen kuriozum, imajo seveda prav. Kaj takega bi izčrpana metropola, ki se je zmeraj, ko je po vsej sili hotela biti »in«, znašla na stranskem tiru, lahko bila šele v svetu, kjer funkcionira trg smislov in zgodovinskega optimizma. V svetu, kjer ne gre za menjavo smislov, ampak samo za menjavo udarcev, Maribor s svojo neživljenjsko reglementacijo družbenega življenja ni nič posebnega. Njegova zgodovina je skupek objestnih samouničenij in uničevalskih rešitev. Politična avantura je bila na tem »krajčku Evrope« zmeraj ekvivalent za družbeno avanturo, radikalne menjave dobrega in zlega pa so se zmeraj izšle v skupno slabo. S takim izidom se danes, ko se je prav tako kot po prvi svetovni vojni zamajala gigantska ječa imperija, na občasno začudenje vseh, ki pretendirajo zgolj še na »človeka vredno življenje«, na okroglih mizah, strankarskih shodih in javnih prepirih bahajo predvsem tisti, ki so se izključno na njegov račun dokopali do relativno redkih družbenih dobrin (oblast, denar, družbeni položaj). Uradna iskanja razlogov za tekanje v krog, ki proizvajajo zmedene glave, so podobne srednjeveškim debatam, ki so krivdo za čedalje huje propadanje mesta zvalili na Jude, Turke in čarovnice, čeprav je njen največji delež pripadal budnim meščanom. Ko so namreč leta 1497 zadolženi in predvsem zavistni meščani iz mesta izgnali Jude, ki so predstavljal gospodarsko najbolj vitalen del mestnega prebivalstva (na njih je slonela trgovina, obrt, denarnišvo), so na široko odprli vrata tri stoletja dolgi verigi čistk, sestavljenih

NOVI PRIMITIVIZEM IN NOVA SUBVERZIVNOST

DRAGICA KORADE

iz revščine, kug, požarov, turških vpadov in čarovniških procesov.

O vsem tem se danes, ko je počasna in lenobna ekonomija, ujeta v ritem političnih popuščanij in napetosti, spet veliko govori. Vse razprave odkrivajo praznino, ki je ostala po prisilnem odhodu Židov, ki so za mesto zanimivi samo v primeru posedovanja kapitala; kako so do njega prišli, ob kakšni organizaciji dela in s posredovanjem kakšne življenjske filozofije, ni nikogaršnja skrb, čeprav zavzema v najnovejši politični retoriki osrednje mesto beseda razvoj. Njene najpogostejši sinonim je Evropa, kjer je menda vse lepo in prav. Ta retorika ne bi bila problematična, če ne bi še naprej ohranjala manihejsko podobo sveta, ki jo tokrat — tako kot Marx Heglovo dialektiko — postavlja z glave na noge. Po tej podobi je vse onkraj italijansko-avstrijske meje identično s progresom in vse tostran identično z regresom. Celotno potop treh mariborskih tovarn, ki so najbrž bile potopa vredne, so politiki kljub stotinam osebnih tragedij, ki jih je povzročila nova brezposelnost, interpretirali kot nekaj evidentno evropskega, predvsem pa kapitalističnega kljub vprašljivi legalnosti vsakokratnega velepodjetniškega postopka, zaradi katerih se je predvsem prizadetim delavcem priskutil brezdušen obraz kapitalizma. Če je bil strah pred implementacijo kapitalističnega na-

čina gospodarjenja na balkanska tla namerno proizveden tik pred prvimi volitvami, ki so — roko na srce — bile po meri Evrope in na katerih je strankam starega reda kazalo slabo, lahko zdaj samo ugibamo, dejstvo pa je, da mariborska stečajniška procedura nima nič skupnega z evropsko, kjer v takih primerih izgublja delo samo vodilne podjetniške figure, ne pa tudi delavci. Uradni interpreti so mimogrede še spregledali, da v nobeni od zahodnoevropskih držav ne poznajo družbene lastnine, zato pa tem bolj poznajo neodvisne sindikate in smiselne delavske boje. Na prvi pogled imamo torej opravka s paradoksalno situacijo, ki jo ustvarja politična elita, ki ne zna več nobene svoje pobude utemeljiti brez sklicevanja na Evropo, po drugi strani pa iz dneva v dan straši ljudi z dozdevkom Evrope. Ti, ki so odpuščeni delavcem dopovedovali, da je stečaj z vsemi tukajšnjimi drastičnimi posledicami eno od zanesljivih znamenj boljših časov, so kljub svojim morebitnim dobrim namenom razširjali laži o zahodnem kapitalizmu, ki kljub svojim senčnim stranem ne dosega brezobzornosti nam znane variante državnega izkoriščanja. Weber, ki s svojo kritiko marksističnega načina mišljenja prihaja pri nas v modo šele sedaj, v protestantski etiki dokazuje, da danes tako aktualno pridobitništvo, ki naj bi skoz in skoz prežemalo motive kapitalističnega go-

spodarjenja, sploh ni kapitalistična kategorija. Kapitalizem sam na sebi ni ustvaril niti »pridobitniškega gona« niti »težnje po dobičku«. Take težnje najdemo po Webru pri »all sorts and conditions of men« v vseh obdobjih in vseh deželah sveta, kjer obstaja ali pa je obstajala objektivna možnost zanje, kar pomeni, da brezobzirno hlastanje za profitom sploh ni značilno za kapitalizem. Prav narobe. Kapitalizem na novoveškem Zahodu naj bi pomenil omejevanje ali vsaj racionalno umirjanje tega »iracionalnega gona«. To, kar je značilno za kapitalizem samo v tem delu sveta, je za Webra racionalna kapitalistična organizacija (formalno) svobodnega dela, v kateri je eksaktna kalkulacija podlaga za vse drugo. Če bi to misel prignali do konca, bi lahko na najboljši možni način dokumentirali surrealizem jugoslovanskih politik, ki druga drugo obtožujejo vsakovrstnih izkoriščanj na podlagi neprimerljivih in vsakomur sumljivih računov. Kak dober ekonomist bi torej lahko raziskal vpliv odsotnosti eksaktne kalkulacije na prisotnost secesijskih gibanj. Iztočnico za tako raziskovanje je izredno preprosto formuliral Hegel, ko je prepirljivcem svojega časa svetoval: Nehajmo se pripravat, začnimo raje računat!

V tem pogledu bi lahko veliko storil sam zase tudi Maribor, ki sleherni priložnost izkoristi za tarnanje nad Ljubljano, ki je menda desetletja

v Sloveniji ustvarjala razmere, ki v marsičem spominjajo na interni kolonializem. Tarnanje nad njegovim obstojem kajpak niti približno ne demistificira njegovih konstitutivnih mehanizmov. Še posebej tedaj ne, ko skušamo odgovoriti na preprosto vprašanje, ali je smotno graditi letališče za skladiščenje krompirja in drugih poljščin. V teh stvareh vlada še zmeraj konsenz živcev.

Kljub nezadržni pavperizaciji davkoplachevalcev namreč nihče od letališča ne zahteva, da začne funkcionirati kot letališče; od Univerze nihče ne pričakuje, da se bo začela obnašati kot Univerza ali pa da se bo državna uprava spremenila v javno. Deprofesionalizaciji profesij ni videti konca: zgodovino so začeli pisati podoficirji, zgodovinarji pa delajo obrambne načrte. Visokoizobraženi hodijo na Zavod za zaposlovanje, polizobraženi pa vodijo podjetja.

Ekonomski eksperti izračunavajo razlike med cenami v Avstriji in Sloveniji, rešitve gospodarstva pa producirajo šarlatani. Povedano enostavno: na vidiku ni nobene funkcionalne delitve dela, razpoznavnih družbenih vlog in funkcij. V tem pogledu Maribora kot medijsko predstavljenega Maribora seveda ni.

Za novim primitivizmom, ki prihaja pod pretvezo nekega konca kot nerazumljivo in nezogibno bombardiranje, ki pretresa temelje socialne zgradbe, v kateri so dolga le-

ta živele produktivne množice prebivalstva, ne ostaja nikjer ničesar drugega, kot bogataši in samota, ki se ji bo reklo svoboda.

Vprašanje, ki ga skušam v pogovorih o Mariboru vsake toliko izpeljati, se glasi takole: o čem govorimo, ko govorimo o razvoju? Razvoj za katere cilje, razvoj za koga in razvoj s katerimi sredstvi? Ne slepimo se z izjavami tukajšnjih gospodarstvenikov, ki kar naprej poudarjajo, da je treba najprej »rešiti« industrijo, da bomo lahko rešili kasneje še vse drugo. Po tej logiki naj bi šele razviti gospodarski sektor potegnil za sabo vse tisto, kar se na račun njegovega reševanja ne bo moglo razvijati. Tako predpostavko je znani teoretik razvoja in nerazvoja Rodolfo Stavenhagen označil za »čisto laž« iz preprostega razloga, ker pač lahko ustvarimo razvoj enega sektorja samo na račun drugega. Čim bolj bo center postal center, tem bolj bo periferija ostajala periferija. Tudi ciljev razvoja ni nihče niti v Ljubljani niti v Mariboru jasno ekspliciral, čeprav so na tem koncu države v njegovem imenu storili že toliko hudega. Kakšen je torej cilj: postati karikaturna družbe, ki ima svojo lastno logiko razvoja ali pa po ohranitvi podedovani ideal pravične družbe, v kateri so ljudje odnegovali predstavo lokalne skupnosti kot kooperativne ekonomske in teritorialne enote, v kateri mora imeti vsak njen član toliko sredstev, da lahko poravnava svoje obveznosti do družbe? Ta ljudska koncepcija pravice ima nedvomno racionalno jedro, čeprav nikoli ni bila tisto, kar je človek od nje pričakoval. In ta družbeno posredovani ideal dobiva vse bolj subverziven pomen.

Tisti, ki se ne spominjajo preteklosti, so obsojeni na to, da jo ponavljajo.
George Santayana,
[Life of Reason

PONAVLJANJE PRETEKLOSTI

DARKA ZVONAR

Maribor preteklost seveda ima. Ali ima tudi prihodnost — to je vprašanje, ki si ga je treba postaviti, če izhajamo iz prve ugotovitve. Oziroma: kakšna bo ta prihodnost, če naj bi bila po Valeryju sestra preteklosti.

Maribor ima tudi svojo sedanjost, skoncentrirano posledico dejstva, da je nenehno ponavljal svojo preteklost z obglavljanjem lastne inteligence in sproti postavljaj kretnice za vlak v svetlo bodočnost, tako da so stvari pač dobivale svoj tok, ki so ga bili predpisali drugi. In ko je mesto uspelo, da je zatolklo, kar je drugačnega, zunaj predpisov, bolj ali manj sramežljivo poganjalo k nebu, si je oddahnilo, češ, spet nič ne zao-stajamo za drugimi. S temi »drugimi« je bila mišljena zlasti prestolnica, proti kateri so se klanjali njegovi oblastniki, oblastniki le-te pa seveda spet proti tisti večji prestolnici ob sotočju Save in Donave — pač kot se za fevdalno ureditev, v kakršno se je razbohotil jugosocializem, spodobi.

Izjemno uspešna je bila bera socialističnih petletk v tem mestu, danes razpetem med kalimerovsko jadikovanje («za vse so krivi drugi») in uničujoče samoobtoževanje (saj je znano, da siromaštvo tako poniža ljudi, da jih je sram celo lastnih vrlin). Ker Maribor med vojno očitno ni dal dovolj žrtev na oltar vzpostavljanja novega družbenega reda, je moral to nadoknaditi posebeje. Postavke v znameniti enačbi »socializem je elektrifikacija plus industrializacija« so bile za to mesto izjemno visoke, seveda na račun brezobzirne eksploatacije ljudi in narave. Posledica vsega naštetega je tisto, čemur pravijo nekateri sedanost brez prihodnosti.

V tej sedanjosti — ko doživlja socializem, katerega prototip je to mesto, usodo vseh socializmov revnih družb — ni pravzaprav nič drugače. Tisti, ki so še včeraj govorili drugače, sicer mečejo z oltarjev nekdanja božanstva in postavljajo nova, to pa je tudi vse. In tisti, ki poznajo to me-

sto oziroma njegov duh (ki je enaka kategorija kot »duh časa«), imajo dovolj razloga za bojazen, da bo dosledno, brezobzirno postavljanje enega (rdečega) modela zamenjalo enako dosledno in brezobzirno postavljanje drugega. Drugače rečeno: da bomo pričla najbolj brutalnim razsežnostim zgodnjega kapitalizma oziroma prakapitalizmu — ki pač sledi fevdalizmu — kot farsičnemu ponavljanju zgodovine. Da se bomo torej pod znamko »spreminjanja socialističnih tovarn v evropska podjetja« — namesto da bi preskočili v novo stoletje — vrnili za kakšnih dvesto let nazaj.

Prva znamenja se nam že nekaj časa ponujajo; tukaj so, pa če se še tako delamo, da jih ne vidimo. Velikopotezni zamahi »prilaganja evropskim razmeram« s prehajanjem na evropski delovni čas — ne da bi bilo poskrbljeno za vse drugo, za kar je že zdavnaj poskrbela Evropa —

so eno teh znamenj. Drugo: množica brezposelnih, ki tiste s službo nemo opozarjajo, da je delo največji privilegij in da je zato treba biti poslušen in upogljiv, da ga ne izgubiš.

Tretje oziroma prvo: stečaji, ki se jih je to ubogljivo mesto začelo lotevati v svojem slogu — na način, zaradi katerega je nekdanja priljubljena sintagma »beg možganov« dobila svoj ekvivalent v »blokadi pameti«. Kajti enako vratolomno, brezobzirno in primitivno, kot je oblast v tem mestu nekoč izvajala ukaze kompartijske vrhuške o »novih in novih tonah jekla«, je Maribor v tem vmesnem, samo na videz nikogaršnjem obdobju izpeljal svoje stečaje. Na ulico so letele najprej matere samohranilke, nosečnice, invalidi...

V knjigo mariborskih nesmislov, če bi jo seveda kdo pisal, bi se zagotovo uvrstila znamenita izjava mestne vlade, da posteačajno podjetje (Lilet) dobro posluje, podkre-

pljena z argumentom »normalne odsotnosti z dela«. Pri tem pa »normalna odsotnost« pomeni, da so odpustili iz službe vse delavce, ki so bili na dan stečaja odsotni, pri čemer jim je to odsotnost seveda omogočal zakon. Pa tako ni bilo samo v Liletu. Tudi socialistična buržoazija očitno ne more živeti, »ne da bi nenehno revolucionirala proizvodna orodja, torej vse družbene odnose, torej vse družbene odnose.«

V omenjeno knjigo — ki bi jo v tem mestu potrebovali vsaj enako kot priročnik Kdo je kdo — bi nedvomno prišel tudi odgovor, s kakršnim mestni oblastniki odganjajo kot nadležne brencije vprašanja o tem, ali je res treba vselej pohiteti s početjem, bolj papeškim od papeža, in brez sramu razkazovati lakajsko dušo. Odgovor oblastnikov se namreč glasi: drugod je bilo stečajev več, le da se o njih ni pisalo. Če nekateri ob tej infantilni simplifikaciji zlobno

pripominjajo, da bi bilo najpametneje poslati v stečaj (ali po Dravi navzdol) kar vse mesto, jih je mogoče razumeti tudi brez pretirano visokega tolerančnega praga.

Ob tem ko je tudi na javnih mestih mogoče slišati očitke raznih sprehajalcev iz politike v gospodarstvo in nazaj (sedanjih in bivših direktorjev in politikov), kot da smo novinarji krivi za mizerno stanje mariborskega gospodarstva (ker o njem boja preveč prizadevno pišemo), je težko upati, da ima to mesto prihodnost. Vsaj ne dotlej, dokler se ne bodo novi, stari in novo-stari oblastniki zavedali, da so dejstva, pa če o njih pišeš ali ne. Oziroma, kot je rekel Braque: Resnica obstaja, izmišljati si je mogoče samo laž. In ker je tako, je treba oporekati tistim delegatom, ki so na zadnji seji mestne skupščine predlagali, naj mesto ukine sobotno opoldansko preizkušanje siren, ker to po nepotrebnem vznemirja Mariborčane in turiste. Nasprotno: treba bi jih bilo pustiti nenehno vklopljene. Kot znak za alarm.

SINDIKAT V SPECIFIČNIH MARIBORSKIH RAZMERAH

Mariborske ekonomske in z njimi povezane socialne razmere, okupirajo v zadnjem času številne družbene subjekte mnogo bolj kot pred leti, ko je bil še čas in možnosti za njihovo razreševanje. Ta preokupacija sama po sebi sicer ne moti, moti pa predvsem dejstvo, da v času »brezvladja«, ni skoraj nobenih ukrepov za razreševanje katastrofalnega socialnega stanja. Ob tem je potrebno opozoriti na to, da zaskrbljivočega socialnega stanja ne izpostavljam le z vidika izjemno velikih socialnih razlik, ampak ob tem še bolj zaskrbnjuje to, da spodnji nivo »socialne varnosti« ne zagotavlja eksistence za vrsto občanov in tudi delavcev.

Zanimanje za mariborske socialne razmere ima v tem obdobju, vsaj po oceni nas v sindikatu, svojo osnovo predvsem v »kovanju političnega kapitala«, manj pa v resnih namerah, da se vsi mi skupno organiziramo za njihovo razreševanje. To še najbolj čutimo v sindikatu, saj smo ob izpostavljeni posplošeni kritiki le redko deležni podpore ob konkretnih aktivnostih za od-

praviljanje teh razmer. To se je dogajalo v preteklosti kot tudi danes. Za ilustracijo naj navedem vsaj dva primera.

Ko smo pred štirimi leti, z namenom zaščite socialnega položaja delavcev, zahtevali uveljavitev najnižjega osebnega dohodka in kasneje sindikalne liste kot celote, smo bili že v startu onemogočeni z merili družbenega dogovora, po katerih je materialni in s tem tudi socialni položaj delavca odvisen od ustvarjenega dohodka. Ob tem seveda tudi vsi argumenti dela kot stroška niso zalegli. To situacijo je deloma spremenil mariborski stavkovni val, vendar le za določen čas, saj se danes ob uveljavljanju najnižjega osebnega dohodka, srečujemo s podobno situacijo kot pred leti.

Tudi zahtevanih globalnih ukrepov za izboljšanje gospodarskega položaja Maribora, nismo dočakali, vse se je končalo le pri discpoziciji raziskovalne študije.

Svobodni Sindikati Slovenije

Ko danes zahtevamo tako imenovani moratorij nad finančnimi stečaji, smo okarakterizirani kot nasprotniki tržnega načina gospodarjenja. Ob tem pa zahtevamo le to, da prenehamo s stečaji, katerih vzrok so finančna nedisciplina v državi, srbska blokada, meddržavni dogovori, ki določajo plačilne roke i. p., predvsem pa, da prenehamo s stečaji izključno nad delavci.

Pod udarom kritike smo tudi takrat, ko uveljavljamo delavce kot upnike v stečajni masi v primerih, ko je do stečaja že prišlo. Za mnoge je to nesprejemljivo, saj uveljavlja-

mo upravjalce in lastnike, ki so svoje podjetje »zapravili«. Koliko so delavci svoje podjetje upravljali in »zapravljali«, kolikšen materialni in socialni položaj dosegali, nam je verjetno vsem jasno.

Vrsto podobnih primerov bi se dalo naštet, vsi pa več ali manj kažejo na to, da v razmerah družbenega upravljanja, s katerimi smo se srečevali, tudi vloga sindikata ni mogla priti do polnega izraza, kljub naporom in prizadevanjem zato.

Pospušeno uveljavljanje sprememb v sistemu družbenega upravljanja, predvsem

pa sprememb v družbenoekonomskem sistemu, vse bolj izpostavlja tudi novo vlogo sindikata. Posebnost za to novo vlogo predstavlja gotovo uveljavljanje ekonomskih zakonitosti in z njimi trga delovne sile, kot specifičnega trga. Ta je nedvomno deloval tudi do sedaj, vendar pritajeno ob nedovolj uveljavljeni vlogi sindikata, skozi to pa tudi ob deformacijah, ki postajajo vse bolj očitne.

Situaciji, s katero smo se srečevali, se je na svoj način prilagajal tudi sindikat, ki vstopa v nove odnose tako s premalo izkušnjami. Tega se zavedamo, zato tudi oblikujemo vsebinske in organizacijske osnove za nov način delovanja. V tej zvezi se zavedamo, da predstavlja uveljavljanje trga delovne sile eno temeljnih osnov za novo sindikalno vlogo. Ta trg nikjer v svetu ne deluje povsem avtonomno. Korekture v njegovo delovanje vnašata namreč država in sindikat. Sindikat se

pojavlja v dvojni vlogi, pojavlja se namreč kot samostojni subjekt na trgu dela »organizirana ponudba dela«, na drugi strani pa kot družbeni subjekt, ki mora imeti svoj vpliv na korekcijsko vlogo države.

To zahteva, da je sindikat organizirano, samostojno, dovolj strokovno in enakopravno vpet v usmerjeno delovanje tega dela.

Tem ciljem je podrejena tudi preobrazba sindikata, vendar ta sama še ne daje dovolj podlag za njegovo učinkovitejšo uveljavljanje. Te podlage se morajo vzpostaviti tudi z novim sistemom družbenega upravljanja ter sprejeto sistemsko zakonodajo.

OBČINSKI SVET MARIBOR
PREDSIEDNIK
Franc Štelcer

KAJ POČNEJO MANAGERJI

VESNA PUSIČ

Z večjo gotovostjo kot po kateremkoli drugem kazalcu lahko krizo spoznamo po splošnem občutku nemoči. Takšne krize niso krize zastaja ali trenutne dezorientacije, ampak situacije, v katerih se ne da več obstati na do tedaj običajen način in v do takrat običajnih organizacijskih formah. V industrijskih organizacijah te situacije izzivajo eno od najparadoksalnejših in najtežje razločljivih reakcij: vse slabše funkcioniranje ali zastoj v funkcioniranju podjetja izživa pri velikem številu upravljalcev/managerjev skoraj instinktivno reakcijo k uvajanju trde roke. Občutek, da izgublja kontrola nad stanjem, jih navaja, da skušajo povečati kontrolo v podjetju, s tem pa skoraj praviloma stopnja njihove kontrole in njihov ugled hkrati padata. Z njihovim občutkom nemoči se večja stopnja avtoritarnosti v njihovem obnašanju.

Za hrvaški in slovenski prostor, kjer poteka temeljito rekonstruiranje političnega in ekonomskega sistema, je povečanje avtoritarnosti v gospodarski sferi še nevarnejše, kot se zdi na prvi pogled. To bom razložila izhajajoč iz političnega sistema.

V središču vseh novih političnih zahtev in programov na Hrvaškem in v Sloveniji je demokracija. Istočasno pa so nove politične partije šibke, nestabilne in brez izkušenj na odprti politični sceni. Stara Komunistična partija pod raznoraznimi novimi imeni ima edina dovolj finančnih sredstev, pripravljen politični stroj in določene izkušnje z upravljanjem države. Pod naraščajočim pritiskom javnosti v zadnjih nekaj letih je ta partija v omenjenih republikah celo proizvedla mlajše, fleksibilne, usmerjene voditelje in programe, ki zvenijo socialdemokratsko. Vendar so iz »zgodovinskih razlogov« njen ugled in kredibilnost do te mere vprašljivi, da ne more pričakovati volilne zmage ali približevanja tej zmagi na prvih svobodnih volitvah. Tisto, kar je v takšnem stanju najpotrebnej-

še, je stabilno, mirno obdobje politične evolucije, v katerem bi se lahko razvijala politična demokracija, kljub temu, da ne obstajajo niti dovolj močne nasprotujoče politične partije, niti dobro organizirana in efikasna javna uprava. Z drugimi besedami, pridobljen je prostor za politično demokracijo in zdaj se postavlja vprašanje, kako ga obdržati dovolj dolgo svobodnega in odprtega, da bi lahko začela demokracija dejansko funkcionirati. Najboljša pot, da se to doseže, je, da se identificira možna *časna politična elita*, tj. neka že obstoječa elita v tem prostoru, ki ima vse pomembne oznake vodstvene elite, hkrati pa se da nanjo zanesiti, da ne bo uzurpirala politične oblasti in si je trajno prilastila. Za to vlogo časnega stabilizatorja je v veliki meri

primerna *managerska elita*. Opazovani kot skupina, imajo managerji vse glavne značilnosti vodstvene elite. Visoko so izobraženi, imajo izkušnje z vodenjem, odločanjem in strategijami, ki so usmerjene k ustvarjanju konkretnih, merljivih ciljev, hkrati pa zasedajo pozicije moči in kontrolirajo znatna materialna sredstva. Istočasno obstaja v teh krogih velika stopnja profesionalne zavesti in identifikacije, večina managerjev pa ima stalni prehod iz svoje profesionalne sfere v politiko za izrecno degradacijo. Ta značilnost jih dela še posebej primerne za vlogo časne politične elite ob tem, da zmanjšujejo verjetnost, da bi imeli uzurpirati politično oblast tudi po rekonstrukciji politične sfere. V tem pogledu imajo izrazito primerjalno prednost pred vojsko kot

drugo možno in v takšnih situacijah bolj običajno časno politično elito.

Postavljeni pred to nalogo lahko managerji ali, prepovedneje, direktorji, laže izberejo eno od dveh možnosti. Lahko se obnašajo kot nova, avtonomna elita, ki je pomembno zainteresirana za demokracijo, kot edini mogoči okvir ekonomske rasti in ki lahko: a) s svojo močjo zagotavlja stabilnost med prehodom, b) s svojim profesionalnim znanjem in izkušnjami pomaga pri kreiranju učinkovite nove politike in c) s svojim stilom vodenja in upravljanja v kriznih obdobjih afirmira demokratično proceduro in ustvarja demokratično kulturo.

Po drugi strani pa obstaja nevarnost, da se pod močnim eko-

nomskim pritiskom direktorji začno obnašati kot del stare partijske elite, ki v političnem sistemu vsaj na videz ne obstaja več. Kot so bili v tej delitvi oni nekakšna vrsta namestnika, ki drži pod kontrolo industrijo, v novih razmerah preti nevarnost, da na podoben način abdicirajo od odgovornosti in svoje poteze opravčujejo z neusmiljenostjo trga in z »zunanjim sovražnikom«. Glede na to, da so stari sindikati odmrli, novi pa težko pridobivajo moč v situaciji, v kateri očitno stojimo pred fazo naraščajoče nezaposlenosti, managerji nimajo prave protiuteži in pravega partnerja v industrijskih pogajanjih. Če se zaradi tega občutka splošne nemoči opredelijo za avtoritaro možnost, ne samo, da ne bodo sposobni voditi rekonstruiranja ekonomije, ampak bodo razbili še edini potencialni civilni stabilizator, ki nam je v tem času na razpolago.

ZDRAV DUH JE MOŽEN LE V ZDRAVEM TELESU

Mariborska univerza je nedolgo tega praznovala dvajsetletnico nastanka in ob tej priložnosti je bilo izrečenih mnogo velikih besed o pomenu te ustanove za severovzhodno Slovenijo, o njenih pomembnih uspehih v preteklosti, kakor tudi o željah in načrtih za prihodnost. Pravzaprav bi morali biti ponosni na svojo Univerzo, saj je v razmeroma kratkem času postala res priznana v vsej Jugoslaviji in tudi zunaj meja ni povsem neznana. Pa vendarle. V tem prispevku moj namen ni razpravljati samo o tem, kaj je mariborska univerza storila zase in svoje dobro ime, ampak bolj o tem, kaj je storila za študente, za njihove osnovne študijske pogoje in obštidijске dejavnosti.

V času vsesplošne gospodarske krize, ko se posamezne enote ekonomskega sistema podirajo kakor domine ni nič nenavadnega, da tako stanje vpliva tudi na izobraževanje. Toda dejstvo, da je krizno stanje nemogoče premagati brez res vrhunskih kadrov, bi moralo vplivati na stanje v visokošolskem izobraževanju ravno obratno, vsaj če bi sledili logiki. Kakorkoli že, ostaja dejstvo, da imamo v Mariboru pet višje in visokošolskih organizacij s približno 7450 rednimi študenti. Študijski programi so še vedno katastrofalni, s prevelikim številom najpomembnejših predmetov, z nemogočimi urniki in podobno.

Upamo lahko in verjamemo, da bo najnovejša nova reforma visokega šolstva, pri kateri bodo sodelovali strokovnjaki in študenti, uspela najti rešitev, s katero bo študij postal bolj human, in s katero bo dana študentu možnost, da pri študiju posveča večjo pozornost področju, ki ga zanima in veseli.

V celotnem vprašanju izboljšanja kakovosti študija ima pomembno vlogo predmet, ki mu je posvečena vse precejšnja pozornost in je mnogo več kot le predmet, saj pomeni način življenja. Gre seveda za telesno vzgojo, ki pomeni osnovni pogoj za zdravo življenje, poleg tega pa tudi odločilno vpliva na sam rezultat študija. Predmet telesna vzgoja bo sicer ostal v učnem programu tudi vnaprej, ampak to še ni razlog za zadovoljstvo. V Mariboru namreč ni uporabnega objekta namenjenega za telesno vzgojo študentov. Kaj šele za kakšne obštidijске športne dejavnosti, s katerimi bi se hotel študent, ki mu nista dovolj dve šolski uri telovadbe na teden, ukvarjati v prostem času. V zvezi s tem je Univerzitetna zveza študentskih športnih organizacij pri UK ZSMS Maribor skupaj s SPEM-om izvedla javnomnenjsko raziskavo o položaju in vlogi telesne kulture in športnih aktivnosti med študenti v Mariboru. Raziskava je bila izvedena na 386 naključno izbranih študentih v času prisotnosti pri urah telesne vzgoje. Rezultati so pokazali, da telesna vzgoja ni neobdizgajna predmet, ki bi obremenjevala študente. Le 9,6 % anketiranih je izjavilo, da obiskuje ure telesne vzgoje, ker je obvezno, 44,1 % jih

tov. Drago DREVENŠEK Maribor, 5.03.1990
UZŠO Maribor
Gospodarska 83
MARIBOR 62000

Zadeva: ZAHTEVA PO SANACIJI TELOVADNICE

Spoštovani tov. Drevenšek!

Telesna kultura je zelo poseben del modernega načina življenja, kateri pa je pod vplivom nenehnih stresov, angažiranja, neredne prehrane, onesnaženega okolja...

Telesna kultura je odnos do našega telesa, krepitev telesnih sposobnosti in moralnih vrednot, ohranjanje in stopnjevanje telesnih zmogljivosti in vitalnosti človeškega organizma.

Mariborska univerza združuje precejšnje število študentov, ki pa v glavnem nimajo možnosti za rekreacijo in telesno sprostitve, niti v okviru šole, kaj šele izven nje. Univerza v Mariboru je edina univerza daleč naokoli, ki nima lastne športne dvorane in igrišč-športno-rekreativnega centra. Paradoksalno je dejstvo, da imajo le študentski domovi igrišča za košarko in odbojko (tenis), kar pa absolutno ne zadošča potrebam študentov, katerih število nenehno narašča. Tu je še majhna telovadnica na Tyrševi, katerega pa trenutno ni na raspolago zaradi odstopanja tal, brez možnosti prezračevanja, da ne govorimo o nemogočih higienskih razmerah. Mislimo, da je skrajni čas, da se ukrene nekaj v tej smeri. Ne prosimo, temveč zahtevamo, da se stvari takoj uredijo, normalizirajo! Najna je izgradnja objekta (telovadnice) za študentske namene. Skratka, apeliramo na vse odgovorne, da se na področju telesne kulture na mariborski univerzi stanje spremeni, predvsem v smislu izgradnje prepotrebni objektov za šport in rekreacijo.

Navedenim igrajo športne aktivnosti posebnega vloga pri namem študiju, saj poleg krepitev telesa priporočajo tudi k sprostitvi in boljši koncentraciji. Naša družba ne potrebuje strogo enostransko usmerjenega človeka-intelektualca, ampak vsestransko razvito osebnost, pri čemer je eden osnovnih pogojev solidna fizična pripravljenost slovskega študenta, kar je kratki predpogoj za večje uspehe.

Stanovalec študenti študentskih domov

pravi, da jih ukvarjanje s športom veseli, 42,2 % jih prihaja k telesni vzgoji zaradi izboljšanja zdravja in boljšega počutja, 3,1 % pa preprosto zaradi družbe in ker jim je zabavno (manjkajoči podatki anketiranih ni odgovoril na vprašanje). Naslednji zanimiv podatek je ta, da kar 49,5 % anketiranih meni, da sta dve uri telesne vzgoje tedensko premalo. In kaj študente pri izvajanju rednega pouka telesne vzgoje najbolj ovira in moti? Slaba tehnična opremljenost moti 54,1 % anketiranih, neustrezen čas pouka telesne vzgoje moti 21 %, neustrezna lokacija objektov pa najbolj moti 13 % anketiranih, 11,9 % anketiranih pa moti in ovira kaj drugega.

Iz teh statističnih podatkov je lepo razvidno, da med študenti obstaja interes za telesno vzgojo, da pa pogoji za izvajanje tega predmeta niso izpolnjeni tako kot bi se pričakovalo. Mariborska univerza sicer ima majhno telovadnico, ki pa si tega naziva sploh ne zasluži. Omenjena telovadnica je namreč neprimerno grajena, je premajhna in ima prenizek strop. Za nameček pa je sedaj popolnoma neuporabna, saj strop v telovadnici premeta, na tleh pa je nastala luknja, zaradi katere so bili študenti prisiljeni prekiniti z vsemi športnimi dejavnostmi v tej telovadnici.

Pa se za izvajanje predmeta telesna vzgoja prostori še nekoliko najdejo, pozimi na primer gostujejo študenti v telovadnicah šol nižjega ranga, v kopalnišču Pristan in podobno, a za izvajanje obštidijških športnih dejavnosti zmanjkajo bodisi prostih terminov bodisi denarja.

Zato je tudi več kot porazen podatek iz že prej omenjene ankete, da namreč le 7 % anketiranih sodeluje v bštudijskih športnih dejavnostih na fakulteti oziroma na Univerzi. Bi pa bilo pripravljeni sodelovati kar 85,7 % anketiranih študentov aktivno v športnih dejavnostih Univerze, v primeru, če bi bili na voljo ustrezni objekti za izvajanje teh dejavnosti.

Iz vsega že omenjenega je jasno razvidno, da Maribor kot univerzitetno mesto potrebuje vsaj

eno telovadnico za potrebe Univerze. In temu začuda nihče niti najmanj ne oporeka. Le, ko je treba to potrebo zadovoljiti, se vedno znova nekje nekaj zalomi. Že od leta 1975 je mariborski univerzi obljubljena telovadnica, ki bi zadovoljila osnovne prostorske potrebe za izvajanje predmeta telesne vzgoje in tudi obštidijških športnih dejavnosti. Že takrat, pred petnajstimi leti je bila Univerzi odmerjena in dodeljena lokacija, izdelan je bil tudi načrt in seveda predračun. Iz vsega skupaj ni bilo nič, kajti namesto ob mariborski je telovadnica zrastle ob ljubljanski pedagoški akademiji. Ker je v tistih časih politika odločala o vseh pomembnih vprašanjih pa tudi o tem, kje se bo kaj gradilo in ker je bilo za kratki čas tudi prelivanje sredstev povsem običajna stvar, zlasti še na relaciji v Ljubljano, se takrat ni nihče pretirano sekiral. Toda prišli so časi, ko je začelo zmanjkovati denarja za naložbe, pa tudi sicer bi se vedno našlo kaj bolj pomembnega kot pa je telovadnica. No, pa je lokacija ostala, načrt se je zgubil in predračun je snedla inflacija. Z nastopom dr. Križmana na položaju rektorja mariborske univerze in z vse glasnejšim nerganjem posameznikov in Univerzitetne zveze študentskih športnih organizacij je tema mariborske telovadnice za študente ponovno prišla na dnevni red sestankov v Izobraževalni skupnosti Slovenije. Izdelana sta bila nov načrt telovadnice (objavljen v prejšnji številki Katedre) in tudi nov predračun. Trenutno se v toku pogajanja za realizacijo te petnajst let čakajoče naložbe, glavni pogajalec rektor mariborske Univerze dr. Križman pa je zastavil v ta namen vso svojo avtoriteto, saj želi preurediti mariborsko Univerzo v moderno evropsko univerzo, kar pa je nemogoče brez takega objekta kot je telovadnica. Toda študenti so že v Evropi in tako bo v okviru meduniverzitetnega sodelovanja med mariborsko in magdeburško univerzo letos mariborska Univerza organizator tradicionalnega društva. Študenti Magdeburga in Maribora se bodo pomerili tudi v nekaterih športnih disciplinah, vendar le, če bo Univerzitetna zveza študentskih športnih organizacij pri UK ZSMS Maribor uspela pravočasno zagotoviti denar za najete športnih objektov in pa proste termine, kar vse bi v, za razviti svet, normalnih okoliščinah odpadlo.

MIRO LENIČ

KOLEKTIVNO NEZGODNO ZAVAROVANJE UČENCEV IN ŠTUDENTOV

Nezgodno zavarovanje učencev in študentov je oblika pravočasne osebne zavarovanja za dogovorjene načine zavarovanj, za primer:

- smrti zaradi nezgode,
- trajne izgube splošne delovne sposobnosti (invalidnosti)
- prehodne nesposobnosti za šolsko delo (dnevni prispevek)
- za stroške zdravljenja

Zavarovanje se sklene s skupno polico na podlagi splošnih in dopolnilnih pogojev, ki urejajo vse obveznosti in pravice zavarovancev in zavarovalnice.

Sklenitev zavarovanja je šola ali zavod. Premija se plača letno, odvisna pa je od dogovorjenih zavarovalnih vsot.

Po splošnih pogojih za nezgodno zavarovanje se za nezgodo šteje vsak nenaden dogodek, ki je neodvisen od zavarovančeve volje.

Ta dogodek pa deluje v glavnem od zunaj in naglo na zavarovančovo telo in ima za posledico njegovo smrt, popolno ali delno invalidnost, ali okvaro zdravja, ki zahteva zdravniško pomoč. Tako se za nezgodo štejejo zlasti dogodki kot so: prometna nesreča, udarec s predmetom ali ob kakšen predmet, udarec električnega toka ali strele, padec, trče-

nje, spodrslij, strmoglavljenje, ranitev z orožjem ali z različnimi drugimi predmeti (kot npr. nožem, žebijem ipd.) ali eksplozivnimi snovmi, uhod s kakšnim predmetom, udarec ali ugriz živali. Prav tako se šteje za nezgodo zastrupitev s hrano ali s kemičnimi sredstvi (npr. pri škropljenju dreves), zastrupitev zaradi vdihavanja plinov ali strupenih par, opekline z ognjem ali elektriko ali vročimi predmeti, tekočinami ali paro, kislina, lugi ipd.; utopitev, zadušitev ali dušitev, zasipanje z zemljo, peskom in podobno.

Nezgodna je tudi, če je prišlo ob dogodku do pretrganja mišic, izpaha, preloma zdravih kosti po telesnih naglih kretnjah.

Pogoji za nezgodno zavarovanje oseb ne vključujejo za nezgodno nalezljive bolezni in poklicne bolezni ter bolezni, ki nastanejo zaradi psihičnih vplivov ipd. Izključeno je tudi jamstvo za voznika, če je dokazana alkoholiziranost preko 0,5 % alkohola v krvi ali izognitev preiskave na analizo krvi, izključitev jamstva je tudi za poskus ali izvršitev samomora.

Kdaj in kaj izplača zavarovalnica? V primeru nezgode, t. j. zavarovalnega primera, izplača zavarovalnica zavarovalno — vsoto za smrt, če je

zavarovanec zaradi nezgode umri, zavarovalno vsoto za invalidnost, ki pa ustreza odstotku delne invalidnosti, če je zavarovanec postal delni invalid.

Če je s polico zajeta tudi zavarovalna vsota dnevnega prispevka izplača zavarovalnica znesek dnevne odškodnine za čas od prvega naslednjega dne poškodbe, ko je iskal prvo zdravniško pomoč, za največ 200 dni po enem zavarovalnem primeru — nezgodi. Dnevni prispevek se izplača za vsak dan nesposobnosti za šolsko delo to je tudi za dneve dela proste dni (sobote, nedelje in praznike) ter za čas bolniškega staleža in sicer dnevno za znesek, dogovorjen in označen na polici, ki jo je sklenil zavarovanec.

Vsak zavarovanec ima pravico in dolžnost prijaviti nezgodo takoj, ko mu zdravstveno stanje to dopušča in sicer na obrazcu »Prijava nezgode« in pri tem opisati o kraju in času, ko se je nezgoda pripetila, poln opis dogodka, o vrsti telesnih poškodb.

Zavarovalna skupnost izplača zavarovalne vsote ali ustrezni del če je delna invalidnost) zavarovancu ali upravičencu v 14 dneh potem, ko je prejele dokaze o obstoju in višini

svoje obveznosti, kot je na podlagi dokumentacije možno izplačati odškodnino. Če se ne izvrši izplačilo v navedenem roku, ima upravičenec pravico do zamudnih obresti. Stopnja invalidnosti se določi po končanem zdravljenju, možno pa je pri težjih poškodbah določiti akontacijo.

Na koncu naj posebej poudarim, da je nezgodno zavarovanje sklenjeno za nezgode, ki se primerijo kjerkoli (tudi izven šolskega dela).

ZAVAROVALNA SKUPNOST TRIGLAV
OBMOČNA SKUPNOST MARIBOR
Miran Holc

dr. Alojz Križman, rektor Univerze v Mariboru

UNIVERZITETNI ŠPORTNI CENTER — KDAJ?

Cilj izobraževanja in vzgoje so vsestransko razvite osebnosti, ki bodo tudi fiziološko in psihološko pripravljene na vse napore v poklicu in življenju. Šport pri mlademu človeku, še posebej študentu, ni pomemben le zaradi zdravja in fizioloških lastnosti, temveč tudi za njegove osebnostne strukture. Med te prištevamo: drznost, prilagodljivost, sposobnost hitrega reagiranja, osebnostno prodornost, odprtost, prožnost razmišljanja, svobodnost, intuitivnost, kolektivnost, biološko instinktivno cikličnost zavesti, biološki ekvilibrij ter ustvarjalnost. Zaradi vsega tega je sedanje stanje, ko preko 7000 rednih študentov Univerze v Mariboru nima niti telovadnice, niti športnih igrišč, prav gotovo nevzdržno. Iz javnomnenjskih raziskav, ki jih je izvedel SPEM — studio za politični in ekonomski marketing v sodelovanju z Univerzitetno zvezo študentskih športnih organizacij o položaju in vlogi telesne kulture in športnih aktivnosti med študenti v Mariboru je razvidno, da 54,7 % anketiranih študentov redno obiskuje ure telesne vzgoje in 42,2 % občasno. Na vprašanje, kaj jih pri izvajanju telesne vzgoje najbolj moti, se večina študentov pritožuje nad slabo tehnično opremljenostjo, neustreznim časom pouka telesne vzgoje ter neustrezno lokacijo objektov. Zanimivo je tudi dejstvo, da kar 7 % študentov sodeluje v univerzitetnih športnih društvih. Zelo popularna so ligaška tekmovanja študentov v različnih športnih igrah. Vsa ta dejstva kažejo na nujnost

izgradnje univerzitetnega športnega centra.

Za izgradnjo univerzitetnega športnega centra je pripravljena osnovna dokumentacija za izgradnjo telovadnice in igrišč. Lokacija objekta in igrišč je jugovzhodno in južno od Pedagoške fakultete ter v neposredni bližini študentskega naselja ob Gospodarski cesti, kjer domuje 1700 študentov. Razpolagamo s celotno lokacijsko dokumentacijo. Objekt in igrišča bi obsegali:

- objekt 56 x 49 m
- od tega velika telovadnica 44 x 23,5 m ter 2 manjši telovadnici, ki sta med seboj ločeni s sklopno steno;
- igrišča za rokomet, košarko, odbojko, tenis, mali nogomet (kompleks 200 x 80 m).

Vodstvo univerze in članice univerze uvrščajo izgradnjo univerzitetnega športnega centra med prioritete investicije v naslednjih letih. Podoben sklep je sprejel tudi svet Univerze v Mariboru.

Splošno gradbeno podjetje Konstruktor Maribor nam je v mesecu marcu 1990 izdelalo predračun za gradnjo telovadnice in igrišč. V predračunu so zajeta vsa zemeljska, gradbena, obrtniška in instalacijska dela. Po tem predračunu bi izgradnja objekta telovadnice veljala 31.478.020 din, izgradnja igrišč 7.609.925 din, torej skupaj je za izgradnjo univerzitetnega športnega centra potrebnih 39.087.945 din.

Popolnoma razumljivo je, da univerza ob zelo skromnem financiranju nima na razpolago ni-

kakršnih sredstev za investicije. V tem trenutku z republiški sredstvi z velikimi težavami zmoremo financiranje osnovnega študijskega in raziskovalnega programa. Že več let ne dobivamo amortizacijskih sredstev za nepremičnine tako, da tudi ni možno združevanje teh sredstev za prioritete skupne naložbe. Tudi v letošnjem letu je zaradi izjemnih težav gospodarstva financiranje univerze okrnjeno do te mere, da ni možno računati z nikakršnimi sredstvi iz republiških virov.

Po razgovorih s predsednikom bivše Izobraževalne skupnosti Slovenije ter sedanjim predsednikom Sveta za vzgojo in izobraževanje Nikom Žibretom ter s predsednikom Republiškega komiteja za vzgojo, izobraževanje in telesno kulturo dr. Ludvikom Horvatom, bi predlagano investicijo uvrstili v prioritete nacionalne investicije s področja izobraževanja v naslednjem srednjeročnem obdobju 1991—1995. Obstojajo pa določene možnosti, da bi v drugi polovici leta 1990 lahko pričeli z nekaterimi zemeljskimi deli za pripravo igrišč.

Prizadevanja za izgradnjo univerzitetnega športnega centra pa seveda niso le stvar vodstva univerze, temveč tudi podpore vseh študentov, še posebej pa študentske zveze in univerzitetnih športnih društev. Brez skupnih prizadevanj ter podpore celotne univerze in mesta Maribor bo zelo težko pridobiti republiška sredstva v navedeni predračunski vrednosti.

zavarovalna skupnost triglav n.sol. ljubljana
OBMOČNA SKUPNOST MARIBOR n.sol.

62000 Maribor, Cankarjeva 3
Poštni predal 156
Telefon 23961
Direktor 28527
Telex: yu ZAVMB 33126

Bodo tukaj nekoč športna igrišča Univerze?

ŠOLSTVO, UNIVERZA, ZNANOST

dr. Alojz Križman, rektor Univerze v Mariboru

Znanje je danes v razvitem svetu najdinamičnejši družbeni podsistem. Vse močnejše je prisotno spoznanje, da je celovitost izobraževalnih, znanstvenih, informacijskih in tehnoloških dejavnosti temelj družbene reprodukcije. Vloga znanja in s tem izobraževanja se ob prehodu iz industrijske v postindustrijsko družbo spreminja tako radikalno kot se morda ni v nobenem prejšnjih zgodovinskih obdobjih.

Vloga države mora biti v tem, da spodbuja izobraževanje, t. j. prenašanje znanj na čim širši segment prebivalstva. Pri tem mora:

- postaviti standarde znanja, ki jih je treba doseči na posameznih izobraževalnih stopnjah in hkrati zagotoviti možnosti, da lahko mladi v okviru vzgojnoizobraževalnega procesa na vseh stopnjah razvijajo in izražajo svojo ustvarjalnost;
- oblikovati in sprejeti takšne standarde in normative dela v šolstvu, ki bodo zagotovili kakovostno vzgojo in izobraževanje;
- vzpostaviti, vzdrževati in razvijati šolsko mrežo, ki bi lahko čim večje število državljanov pripeljala do čim višjih izobrazbenih stopenj;
- prepovedati mora kakršnokoli sistemski in v naprej določen neposreden vpliv posameznih političnih organizacij na upravljanje;
- ostati izven neposrednega vpliva na proces izobraževanja, saj s tem duši inovativnost, toda strogo nadzorovati rezultate samega izobraževanja. Znanje je treba torej ločiti od izobraževalnega procesa;
- iz šol je treba izločiti vse dejavnosti, ki ne sodijo k prenašanju znanj (npr. obrambna vzgoja) ter omogočiti tako avtonomijo šol, da bodo del programa lahko prilagajale potrebam šolajočce se populacije in okolja;
- z zakonom je potrebno omogočiti ustanavljanje zasebnih šol. Zasebna šola ni nadomestek ali konkurenca državnim, temveč dopolnitev

izobraževalne ponudbe ter pogoj za tekmovalnost;

- spodbujati je potrebno razvoj ved, ki imajo za izobraževanje ključni pomen. Zagotoviti je ustrezno raven raziskovanja izobraževalnega procesa ter kakovostno sprotne izobraževanje učiteljev;
- del državnega šolskega sistema mora biti tudi skrb za šolanje marginalnih populacij s psihičnimi in fizičnimi motnjami v razvoju. Namen tega izobraževanja mora biti čim lažje vključevanje prizadetih v okolje;
- zagotavljati je materialne pogoje za njegovo delovanje. Zato je treba zakoniti stalne in stabilne vire financiranja, ki so neodvisni od trenutne konjunkturo na trgu;
- urediti materialni položaj šolajočih se, v kar sodijo nekateri elementi življenjske ravnice učencev, študentov in drugih, ki se izobražujejo.

V izobraževalno politiko sodi tudi skrb za izobraževanje odraslih, ki ga na eni strani narekuje problem t. i. tehnološkega presežka delavcev, na drugi pa siceršnja usmerjenost razvitih držav v permanentno izobraževanje vseh državljanov pri načrtovanju nacionalnega razvoja.

Univerza naj bi v družbenem makrosistemu bila nosilec znanosti, kulture in umetnosti ter s tem razvoja. V sodobni družbi, ki je zasnovana na znanstvenih dosežkih mora univerza biti integrirana v celotno družbo. Vrhunski dosežki lahko nastajajo le v duhovni atmosferi, ki podpira ustvarjalne zmožnosti, ustvarjalno radovednost in kritičnost. Ob spoznanju narodnostnega, gospodarskega, kulturnega in političnega pomena univerze, je treba visoko šolstvo ponovno usposobiti, da bo opravljalo poslan-

stvo znanosti in prenašanja znanja. Univerza potrebuje svoj lasten mit, da bi ponovno vzklicale njene korenine: odprtost, mednarodno obeležje, humanizem in svoboda, raziskovanje in poučevanje.

- Univerzo je smatrati kot multidisciplinaren raziskovalni in izobraževalni sistem razvoja znanja, s strokovno avtoriteto in potrebno avtonomijo;
- osnova študijskega procesa je lahko le visoka raven in mednarodna primerljivost znanstveno-raziskovalnega dela profesorjev in sodelavcev;
- razmerje družba — uni-

verza mora biti vzpostavljeno tako, da zagotovi ustvarjalno samostojnost univerze;

- univerza, profesorji in študenti morajo postati subjekti v vseh sferah odločanja o univerzi, na univerzi in zunaj nje;
- zagotoviti večjo notranjo integriteto univerze;
- študijski programi morajo po obsegu in kvaliteti biti primerljivi z evropskimi univerzami;
- univerzi zagotoviti relativno stalna in znana pravila dela;
- povečati število asistentov in s tem vplivati na porast

individualizacije študija;

- podiplomski študij naj postane redno izobraževanje. Zasnovan naj bo na raziskovalnem delu študentov, ob racionalnosti izvedbe ter mednarodni primerljivosti programov;
- podpora mednarodnemu sodelovanju univerze ter vključevanju v skupne evropske projekte: Erasmus, Copernicus, Columbus, Europa, Comett;
- s sklepom skupščine dolgoročno zagotoviti finančna sredstva, ki bodo omogočala delo na ravni boljših evropskih univerz.

Znanost mora, zaradi svojega bistvenega vpliva na družbeni razvoj, postati skrb države. V Sloveniji imamo danes le 0,35 aktivnih raziskovalcev na 1000 prebivalcev, kar je 3 do 4 krat manj kot v ostalih evropskih državah. Vlaganja v znanost znašajo le 0,8 % družbenega proizvoda. Razvite države vlagajo več kot 2 %, srednje razvite države pa od 1 do 2 % družbenega proizvoda. V bodoči skupščini je potrebno sprožiti vse za takojšnje spremembe. Bistvene bi bile naslednje:

- Takošnje povečanje deleža za znanost na raven srednje razvitih držav, kar znaša 1,5 % družbenega proizvoda;
- nadaljevati projekt 2000 raziskovalcev in stimulirati njihovo vključevanje v gospodarstvo;
- pospešiti je potrebno opremljanje raziskovalnih organizacij ter vzpostaviti povezano mrežo znanstvene infrastrukture in informacijskih sistemov;
- osnovnemu raziskovalnemu programu, ki ga oblikuje avtonomna stroka zagotoviti delež 0,8 % družbenega proizvoda;
- ustanoviti inovacijski sklad za sofinanciranje raziskovalnih ekip, ki sodelujejo v projektih za tehnološki razvoj gospodarstva in države;
- podpirati je potrebno ustanavljanje inovacijskih parkov, kjer bi mešane ekipe iz gospodarstva in raziskovalnih organizacij skupaj delale na razvoju novih tehnologij in proizvodov;
- podpirati je potrebno ustanavljanje družboslovnih študijskih skupin za uvajanje sodobnih oblik družbenega delovanja;
- omogočiti je treba ustanovitve mednarodnih znanstvenih centrov v Republiki Sloveniji in naše vključevanje v mednarodne znanstvene organizacije.

JASNA VIDMAR

Lepo je, da namerava Univerza skrbeti za nadarjene študente. Tragično pa, da od tega (verjetno) ne bo kaj prida koristi.

V človekovi naravi je, da postaneš po nešteti »horuk akcijah« in »dosežkih« v razvoju našega šolskega sistema nekoliko skeptičen do vsake nove napovedane reformne akcije. Tudi če je ta zavita v tako bleščeč ovoj, kot so naslovi akcij: »2000 novih raziskovalcev do leta 2000«, »Računalnik v vsako šolo«, »Povratek dobrih starih gimnazij« in najpogostejša na mariborski univerzi »Odkrivanje posebej nadarjenih študentov in njihovo vključevanje v posebne študijske in raziskovalne programe.«

Gotovo se je najlažje opredeliti do tistih šolskih reform, ki so že na prvi pogled skrajno abotne. Tako je na večino prizadetega ljudstva od vsega začetka delovalo usmerjeno izobraževanje (spomnimo se, kako trdo je šolska oblast pred komaj nekaj leti udrihala po tistih številnih »konzervativnih« učiteljih in ostalih, ki svojega odpora niso znali dovolj prikriti). Toda zdaj je že uradno jasno, da je šlo pri usmerjanju za ideološko posiljevanje, nekakšno dopolnilo zakona o združenem delu. Drugod pa je dobro in slabo težko ločiti — namreč dober namen od slabega učinka.

Naj se povrnem na omenje te lepovzvene akcije. Od usposabljanja mladih raziskovalcev je gotovo nekaj koristno, sicer pa gre za ta namen levji delež republiškega denarja za raziskovalno dejavnost. Toda kot priznavajo tako v republiki kot na mariborski univerzi, imajo od tega denarja še najmanjšo korist raziskovalci sami. Nagrajujejo jih tako, kot se komu zdi, v reševanju stanovanjskih problemov so v glavnem pre-

S TESTI DO NADARJENOSTI

JASNA KONTLER-VENTURINI

puščeni sami sebi. Njihovo izpolnjevanje sprejetih podiplomskih študijskih obveznosti nadzoruje, jihče pa ne nadzoruje kakovosti dela njihovih mentorjev in smiselnosti raziskav, za katere jih (iz)rabijo. Ta nadzor naj bi sicer v prihodnje zagotovili, a nihče še ne ve, kdaj in kako.

Kako je s pošiljkami računalnikov »v vsako našo vas, v vsako našo osemletko«, je današnji študentski generaciji dobro znano. Na večini šol računalnikov pri pouku ni, za računalniške krožke pa šole ponavadi nimajo ustreznih lastnih mentorjev, za zunanje sodelavce pa ni denarja. Tu seveda ostaja izjema tistih nekaj srednjih šol in fakultet, kjer so računalništvo vzeli resno, a spomnimo se — računalniško opismenjevanje je bilo zamišljeno precej drugače, kot po šolah poteka.

Še o povratku gimnazij. Proti temu seveda nihče nima ničesar, nasprotno. Sicer je takšno preimenovanje zoprn kompliciran birokratski postopek in se mu je zato, po izjavi ravnatelj, Srednja naravoslovna šola začasno odrekla. Na srečo se zdaj ne mudi tako, kot se je mudilo tedaj, ko je bilo treba sprejeti kot stonoga dolgo usmerjeno ime. Toda tudi navdušenje nad »novimi« gimnazijami ne more skriti resnice, da samo obnovljeno ime še ne pri naša zlahtnosti nekdanjih gimnazij, saj so ostale posledice »pomora« odličnih učiteljev in odličnih predmetov.

Ta uvod se mi je zdel potreben zato, da lažje opredelim odnos do mariborskega razvojnega projekta posebnega dela z najbolj nadarjenimi študenti. Sprva me je to navdušilo in rekla sem si nekako takole: »Končno prava individualizacija dela s študenti, ki bo smetalo študentske pameti dovolj zgodaj usmerila v raziskave in znanost.« Lepo se je slišalo tudi, da so se tega spomnili prvi na mariborski univerzi in ne na ljubljanski, čeprav imajo tam Center za razvoj univerze in večino družboslovcev, ki so za odkrivanje najbolj nadarjenih potrebni.

Nato so prišli dvomi. Navse zadnje imamo pri delu in iskanju šolskih talentov že nekaj izkušinj, ker je to že nekaj časa velika moda in priljubljeno polje za raziskave, magistracije in doktorate. Razen takšnih začasnih zagrebežev je večina teh prizadevanj še naprej prepuščena peščici entuziastov, ki s skromno denarno podporo družbe delajo z nadarjenimi učenci, ki so se ponavadi sami »odkrili«. Ob tem pa šolski sistem še naprej ljubi v glavnem pridne, prilagodljive in vsestransko neproblematične učence (še pred kratkim bi temu lahko dodali še oznako pridnih pionirjev in naprednih mladincev).

Univerza naj bi bila nekaj drugega, manj zadržljiva in bolj primerno gojišče talentov. A je res? Tisti, ki pride študirat (z vsemi dotedanjimi izkušnjami vred), je že v prvem letniku razočaran nad

prevladujočim srednješolskim pristopom, preobličilo študijskega gradiva, pa tudi nad nič kaj akademskim znanjem posameznih univerzitetnih učiteljev. Dosedanji monopolni sistem ohranjanja položajev in napredovanja na univerzi je tej prestižni nacionalni ustanovi odvezal dober del potrebnega šarma — takšna univerza pa bolj kot k raziskovalnemu delu spodbuja k oportunitizmu in »pametnemu« preživetju do diplome.

Ali je s posebej nadarjenimi študenti kaj drugače? Nekateri so tako rekoč genetsko zapisani znanosti in raziskavam in jih še tako slaboumen šolski sistem od tega ne more odvrti. Drugi, bojim se, da je slednjih več, svojo nadarjenost s pridom izkoriščajo za donosne obštudijske dejavnosti ali pa za lagodno študiranje. Tisti, ki bi hotel prvi skupini zagotoviti boljše možnosti za raziskovalno in študijsko delo, drugo skupino pa šele pridobiti za to, bi imel zlasti v drugem primeru precej težko delo.

KDO JE POSEBNO NADARJEN, BODO ODLOČALI PREDVSEM TESTI

Na ta uspeh gotovo računa Slavko Cvetek iz Službe za vzgojnoizobraževalno dejavnost Univerze v Mariboru, ki je avtor razvojne naloge, katere naslov je vredno ponoviti: »Odkrivanje posebej nadarjenih študentov in njihovo vključevanje v posebne študijske in raziskovalne programe«,

ker to že samo po sebi zveni hudo neracionalno. Izhaja namreč iz primerjave s prakso dela z nadarjenimi študenti v drugih državah, predvsem pa v ZDA, kjer pa so razmere na univerzah bistveno drugačne, predvsem pa je med posameznimi univerzami in fakultetami več konkurence. Težko si je zato zamisliti, da se lahko obnese eno brez drugega.

Po omenjenih vzgledih bi tudi pri nas nadarjenost odkrivali predvsem s testi in to že od osnovne šole, manjšo vlogo pa bi igrali še rezultati zgodnjega raziskovalnega dela. Kot ugotavlja že Cvetek, se ameriški testi pri nas ne bi obnesli, ker »pri nas nekateri v svetu uveljavljene zakonitosti ne veljajo povsem«. Tu navaja raziskavo, ki je pokazala, da so imeli zelo nadarjeni študentje v prvem letniku približno enak uspeh kot manj nadarjeni. Cvetku kaže tudi pritrčiti v ugotovitvi, da so tudi obstoječe štipendije za nadarjene zelo neprimerno merilo.

Kot preostala metoda identifikacije nadarjenih je študijski uspeh razkril, da je v druge in tretje letnike mariborske univerze vpisanih okrog 14 odstotkov tistih, ki imajo povprečno oceno nad osem. Tem študentom bi torej mariborska univerza v prvi fazi zagotovila posebno dobre študijske in raziskovalne pogoje, z možnostjo odsotnosti od predavanja, z mentorstvom, s hitrejšim polaganjem izpitov, z aktivnim so-

delovanjem v pedagoškem in raziskovalnem delu. V naslednji fazi pa bi nadarjene študente, kot sem omenila, imeli na podlagi testov opredeljene že ob samem vpisu, kasnejši testi in njihovo delo bi to le še potrdili.

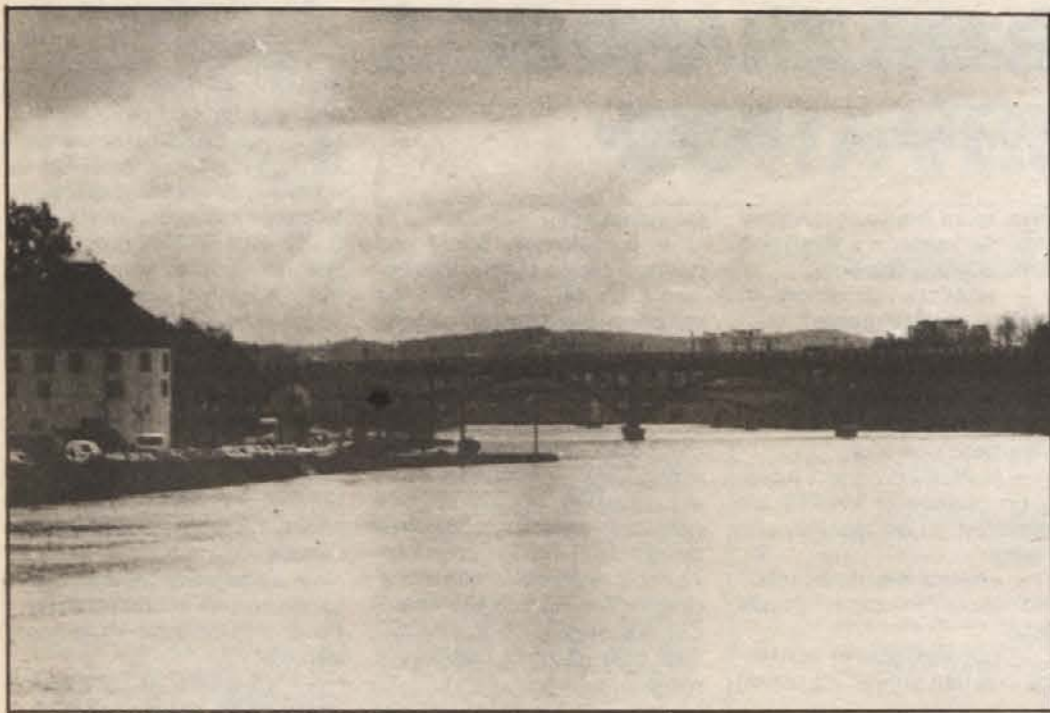
Vendar si, žal, ni mogoče zamisliti, kako bomo dejansko prišli do ustreznih testov. Ti, ki naj bi jih pripravili — strokovnjaki z univerze in skupnosti za zaposlovanje — se namreč s svojim dosežnim delom niso preveč proslavili. Predvsem so doslej pridno usmerjali učence in študente tja, kamor je bilo treba.

Zelo verjetno je torej, da bodo še naprej kot posebno nadarjeni »odkriti« pač tisti, ki se iz takšnih ali drugačnih razlogov na univerzi posebno trudijo, ostalim bo nadarjenost velikodušno spregledana. Verjetno se ti zato ne bodo preveč sekirali, kajti ponujene ugodnosti za nadarjene niso tako velike, kot se zdijo. Dejansko namreč pomenijo, da bodo na univerzi pač poleg mladih raziskovalcev dobili še dodatno zastonjsko delovno pomoč, ob tem pa še družbeno priznanje. Nadarjeni študentje bodo sicer tudi imeli korist od raziskovalne prakse in hitrejšega študija, a vsaj po diplomah se bodo srečali z neprijetno resnico, da so pri zaposlitvi bolj odvisni od deficitarnosti stroke kot od svoje uspešnosti.

Vsekakor bi to akcijo lahko ocenili drugače, če bi univerza, nekaj bi gotovo lahko naredila mariborska sama, šla najprej v resno prenovu kakovosti dela na univerzi, zagotavljanje avtonomnosti razvoja univerze in njenih delov. A do tega je, kot se zdi, še daleč.

MARIBOR! ČE ŽELIŠ, DA SE TI IZPOLNIJO SANJE, SE ZBUDI . . .

JASMINA VIDMAR

O SLOMŠKOVEM SPOMENIKU, KI BO STAL (PRAVZAPRAV SEDEL) SREDI MESTA

Natečaj je torej zaključen in ravedni publikum je imel možnost, da si ogleda prispelne osnutke, ki so jih poslali sledeči avtorji: Marjan Drev, Metod Frlič, Andrej Grabovec, Nikola Perunovič, Viktor Plestenjak, Vojko Štuhec in Vlasta Zorko (2 osnutka). Pojavile so se tudi tri zamisli, kam postaviti spomenik. V vsakem primeru seveda na Slomškov trg, ampak kam na trg, to je že bolj komplicirano. Po eni verziji (kot je predstavljena na osnutku Metoda Frliča) bi morala pasti ena redkih fontan v Mariboru, in upati je, da tisti, ki o tem odločajo, niso nanjo niti pomislili. Meni osebno se zdi najboljša rešitev, predstavljena na Štuhecem osnutku, po kateri bi spomenik stal nekako sredi linije, ki povezuje vhod v gledališče in stolnico (in bi bil s tem videti iz vseh možnih smeri prihoda na Slomškov trg razen z Rotovškega trga), menda pa je največ podpore dobila rešitev, prikazana na Grabovčevem osnutku, po kateri bi spomenik stal med vhodom v škofijo in stolnico, kar pa bi utegnulo dodatno ovirati že tako konfuzen promet na trgu.

Same osnutke bi lahko razdelili na »sedeče« (Drevov in oba osnutka Zorkove), »stoječe« (Grabovčev, Perunovičev, Plestenjakov in Štuhec) in »abstraktnega« (Frličev). Jaz osebno bi prisodil prvo nagrado Grabovcu, drugo (sicer tretjenagradnemu) Plestenjaku, in tretjo (sicer izbranemu in drugonagradnemu) Drevu, medtem ko Perunovičevemu osnutku (Slomšek, po katerem plazijo nedolžni otročički), ki je sicer najbližje cukreno oberkrajnerskemu okusu »povprečnih Slovencev« (kot ga lahko rekonstruiramo iz najpopularnejših mass-medijev), ne bi dal prehodne ocene.

Zanima me, po kakšnih kriterijih natečajne komisije prisojajo nagrade posameznim osnutkom, še posebej glede na dejstvo, da sicer razpisana prva nagrada ni bila podeljena. Tako »varčevanje« se mi zdi nepošteno do avtorjev, ki so poslali svoje predloge, in tudi če bi bili ti vsi po vrsti totalno zanič, bi bilo možno določiti najmanj slabega, torej najboljšega.

Kakorkoli že, osnutek, na podlagi katerega bo izdelan spome-

nik, je izbran, in menim, da med vsemi razstavljenimi še najbolj ustreza nekakšni »kompromisni rešitvi« med umetniško kvaliteto in »ljudskim okusom«. Vzpodbudno je, da je bil izbran razmeroma mlad in manj znan avtor (čeprav mladost in »manj znanost« nista nikakršna kriterija), saj bi to utegnulo opogumiti mlajše ustvarjalce za sodelovanje pri kakem prihodnjem natečaju (znani so mi primeri mladih kiparjev, ki so ob podobnih priložnostih že vnaprej obupali).

In ko smo že pri »nekaj prihodnjih natečajih« za kdo ve kakšne spomenike, imam konstruktiven predlog, kako jih speljati, da ne bo prihajalo do nepotrebnega vznemirjenja, natolčevanja ipd., in seveda nezadovoljstva lokalnega prebivalstva s spomenikom, ki je končno »namenjen« prav njim. Po izteku prijavnega roka naj bodo razstavljeni vsi prispeli osnutki, obiskovalci razstave pa naj bodo na dovolj opazen način pozvani, da o njih zapišejo svoje mnenje. Natečajna komisija bi se bila nato dolžna seznaniti z zapisanimi

»Ne da se živeti prijetno, če se ne živi pametno, niti se ne da živeti pametno, če se ne živi prijetno. Kdor ne zna živeti pametno, temu je prijetno življenje onemogočeno.«

Po zagrebškem vrvežu in dinamičnem življenju, je prihod v to lepo in čisto mesto v zgodnjih večernih urah pustil vtis prave družinske idile. Po skoraj popolnoma praznih ulicah tu in tam kakšen za-

pozneli član vzorne družine hiti v objem toplega doma.

Okna so popolnoma zamračena in samo ponekod je kakšno sramežljivo migetanje svetlih ekranov v meni prebudilo bujno domišljijo, kaj vse se za temi tihimi in mračnimi zidovi intimno in nežno dogaja.

Šele pozneje sem ugotovila, da nataliteta močno pada, da preti skorajda samopokop, ugasnjene luči pa najverjetneje pomenijo slovensko varčnost.

Po nekaj dneh v Mariboru sem spoznala, kako dejanska je resničnost o slovenski varčnosti . . . izložbe . . . gledališče in kino dvorane so skoraj prazni . . . o kulturni sceni ni ne duha ne sluha . . . seveda pa vse to stane. Morda je napaka tudi pri organizatorjih, ker se vse kulturne predstave dogajajo prav v času, ko so se cenjeni meščani odločili napolniti gostilne, da gostinstvo ne bo propadlo. Saj niso krivi, ker se lastniki teh lokalov niso spomnili kupiti kino-projektorja ali nimajo večjega prostora, v katerega bi lahko stlačili kakšno operno ali baletno skupino. Vse to kaže, da mariborski organizatorji niso niti sposobni niti predvidljivi.

Poglejte, kako krasno je to izpeljal ŠTUK. Tam gre za pravo simbiozo kulture in kozarca. Ta hram mladih je napolnjen s prijetno glasbo, tako da je pravzaprav nemogoče slišati trkanje kozarcev in steklenic.

Zraven sem bila, ko so razpravljale razbeljene glave, in v klimaksu dokazovanja po spominu brskale izgubljen etnološke podatke. Slednjič so začeli z medklicom, da je rizling boljši od mariborčana

ali obratno, pa prišli do zgodovinskih velikanov, o katerih so razen imen, ki jih poznajo iz šolske čitanke, malo vedeli.

Spoznala sem, da je mestno jedro, skozi katerega se zapelješ v nekaj minutah, razdeljeno na nekaj vrst vina.

Vsa lepota tega mesta je popolnoma v ozadju.

Nemoč se bere z lic nekaj entuzijastov, ki že leta poskušajo mestu podariti lepoto kulturnega bogastva, mu predstaviti kulture drugih, a žal vedno naletijo na možganske gube, polne pepela in pajčevine. Odsotnost kulturne vzgoje v tem mestu bi morala vzpodbuditi nove zanese njake, ki bi začeli najprej s tečajem za avtogeni cerebralni trening, ali enostavneje: z možgansko telovadbo. Vem, da je to delavsko mesto, industrializirana sredina, ne morem pa razumeti, da živijo in da se tudi prihajajoče generacije učijo živeti izključno za goli obstoj, kot biološke enote, ki se v vsem svojem življenjskem ciklusu obnašajo kot navadne tovarne dreka.

Enostavno dolgočasno življenje, brez sprememb, ustvarjanja in učenja je rezultat navade, ki je zgolj drugačno ime za umikanje.

Nekateri gredo za nami,

če nas ne morejo ujeti

prisegajo, da smo zašli.

LENKA JEMERŠIČ

DARINKO KORES-JACKS

Kake tri sobote je od tega, ko me je Dravinec ulovil na levi nogi. Deževalo je in popoldne smo si lajšali z igranjem dartsa v novinarskem klubu. Pir nam je lepo in vztrajno polzel navzdol po grlu, še avto ni vžgal, in s Saškom sva še malce potegnili v bifeju ki na Udarnik in logično nadaljevala v Orlu. Ko sva silizala rane z želodčkovo juho za dvajset dinarjev, je nanesla beseda o mestu. Ujel me je v zanko, močno zategnil, in moral sem roditi tale pogled na Maribor z njegovega obrobja. Da se mi je maščeval za izgubljene igre s puščico, mi je šinilo šele naslednji dan, ko sem preganjal mačka . . .

Moja prva vez z mestom Marprug, tako so nas ga naučili imenovati starejši, je bil veliki zeleni »pujček«. Med Mariborom in Ptujem je vozil med tednom dvakrat, tja in nazaj, mi, starška deca, ki smo imeli to srečo, da smo odraščali ob glavni cesti ravno nekje na sredi med njima, se ga nismo mogli nagledati, tega avtobusa z velikim rilcem, ki je včasih za sabo vlekel še prikolico. Joj, kako smo zavidali delavcem »flugwerka«, ko so izstopali iz njega, potem pa jadrno zavili k Premzlu na dva deci . . . Potem že ne more biti v mestu slabo, se je sčasoma zaleglo v otroški glavi trdno prepričanje, dasiravno sem od starejših nekaj slišal, da je v Mar-

prugu vse dražje kot na Ptuju. Ampak, ker se je slišalo tudi o tem, da so Polanci bolj stiskaške sorte, vsaj Prekleci — tisti z druge strani Drave, tam od Vurberga in Svetega Martina, ki so ga novi oblastniki kot Šentjanž v Starše prekrstili v Dvorjane in s čigar otroci smo se ljubeče družili na ta način, da smo se obmetavali s kamenjem — so radi dejali, da si Polanci dajo raje vrtati luknjo v koleno, kot da bi dali za špricer, takrat tega še nismo verjeli.

Da pa nas podeželane mesto in meščani niso pretirano čislali, sem spoznal kasneje, najbolj kruto pa v srednji šoli, ko so nas šolniki takoj, nato pa še življenje, ukalupili v mestne in vozače. Če bi bil denimo kulaški otrok, bi morebiti to vdano v usodo prenašal, ubogo delavsko paro pa bi me skoraj dotolklo. Kako ne bi trpel otrok socializma, ki so mu slikali nebesa na zemlji, njegov vsakdanjik pa je bil ukleščen med bahaštvom »paurov« in nadutostjo meščanov.

Ja, pa je vendarle prišlo tudi leto, ko sta se vlogi mesta in podeželja enkrat zamenjali. Ko so konec šestdesetih let odpirali novo elektrarno v Zlatoliju, prvo v bodoči verigi

dravskih kanalskega tipa, smo končno slavili Polanci. Pozabljen je bilo vse zdrave, tisti hektarji najboljše zemlje pa mizerne odškodnine, zaradi katerih so se kmetje pridružili, da so jih v mestu znova nategnili . . . Razpoloženja ni skalilo betonsko korito kanala, do vrha napolnjenega z dravsko vodo, ki je surovo zarezal v najbolj plodno prst in polje umetno razkral na dvoje; še srd ribičev se je vsaj za hip umaknil velikemu zmagoslavju. Maribor namreč maršala ni videl! Vsi veliki mestni gospodje so ga morali priti pozdraviti k nam! Hvaležni smo bili slovenski politiki, ki je skrbel, da je ostala magistrala luknjasta in hrapava kot od dela raskave kmečka roka, se muzali ob odločitvi, ko so tik pred dvanajsto na novo prevlekli cesto med Slovensko Bistrico in Ptujem, da so lahko po njej kolesa črnih limuzin mimo tekla. Oh, kako sladko zmagoslavje . . .

Pa tudi sicer smo podeželani vedeli precej več o mestu kot meščani o nas. Če se je krompir prodajal za med, je pomenilo, da stoji mesto dobro, kadar pa je v fabriki škripalo, so se morali polanski kmetje pošteno potruditi, znajti in tudi podmazati, da so ga skozi stranska vrata porii

nili v menze. To, koliko občin deli Maribor in okolico, kdo je predsednik katere in politika nasploh, velika ali mala, Polancem ni bilo mar. Naj so bile občine tri, ena, ali pa šest, jim je bilo vseeno, saj so morali tako ali tako vse potrebno urediti na enem in istem mestu, kupovali pa so še naprej tam, kjer je bilo najbolj poceni . . .

Ko sem prvič uzrl belo Ljubljano, še bolj pa kasneje, ko sem se tam skušal bratiti s knjigo in učenostjo, mi je postalo za Mariborom kar malo žal. Nisem vzdržal do petka, ponavadi sem se že v četrtek popoldne postavil z drugimi Štajerci in Mariborčani v Črnučah v vrsto za štop, vračanja pa zavlačeval v ponedeljek. Tudi to, da je naša generacija navadila močvirnike na laški rizling, ljutomercana, haložana in janževca, ni moglo odtehtati čarov, ki jih je ponujal zame najmikavnejši trikotnik: Orel—Šibenik—Novi svet. Da, če so imeli generacije pred nami »ezi ek«, smo si mi spletli nam ljubo gnezdece. Res, da so se mi zdeli Mariborčani še naprej malce naduti, stanovski kolegi, ki so študirali doma, kar preveč lepo oblečeni za leta, v katerih so v Ljubljani veljale za pravo zribane rifle, na pohodu pa so

bile že tudi superge, in zato red kar malce malomeščanski. Toda za šankom ali za masivno mizo v gostilni Novi svet, ki je dolgo domovala pod nepozabno sliko, na kateri čaka ribič z družinico ob ognju s ponvijo na plen, smo se imeli lepo. Prav tako v Ljudskem vrtu, kjer smo izkazovali skupno ljubezen vijoličastim, ali v hali B, v kateri smo navijali za Maribor 66. To, da njih čistke na ljubljanski univerzi niso zanimale, nas pa njihovo večno tarnanje, kakor da Ljubljana izžema Maribor, prav tako ne, ni bilo pomembno. Bili smo mladi, polni življenja in — kar se nam zdi pomembnejše danes — polni cvenka. To so bila zlata, napihnjena sedemdeseta leta, ko sta se cedila med in mleko, ko se nam je zdelo, da je komunizem tik za vrati, da bo Maribor izložbeno okno na braniku pred gnilih kapitalizmom, ko smo objestno, kot se za prave Štajerce spodobijo, zapravljali denarce na »wein strasse«, se norčevali iz življenja in zaradi že kar smešno nizkih cen pijače odkrivali »zlato jamo« v Vetrinjski in »diamantno« v Orožnovi ulici.

Na mesto smo se hudovali samo še enkrat. Začelo pa se je pred slabim poldrugim de-

setletjem, ko smo dobili letališče, znova pa izgubili precej zemlje, saj so pričeli industrializirati tudi svet okoli Hoč in Bohove. Saj ne rečem, od začetka so bili Polanci na jeklene ptice nad svojimi glavami kar ponosni, češ, naj oni tam zgoraj vidijo, kaj se pravi obdelovati zemljo! Toda prvih poletov iz Maribora je bilo vse manj, glave Polancev pa vse bolj na pladnju. »Švicarskim in avstrijskim »ler pubecom« v pilotskih kabinah pač ne gre zaupati . . . Še na cesti so novepečeni vozniki nevarni, kako bi ne bili ti v zraku?« so očaki modrovali, zaleglo pa seveda ni nič. In gotovo bo še hudič in pol, ko bodo zvedeli za načrte letališčnikov, da bi postali za dober del Evrope kar uradni učni center. Potem pa bi bilo že pametneje, da bi na tistih poljih še naprej rastel krompir.

Zaradi mesta, no, ne samo mesta, čeprav bodo seveda najbolj prizadeti kazali s prstom najprej nanj, rekoč, spet ste odločali namesto nas, se utegne razviti vojna kar med Polanci samimi. Avtocesta bo namreč požrla lepe kose zemlje na eni ali drugi strani kanala, saj očitno prave volje načrtovalcev, da bi jo speljali ob stari dravski strugi, ni. In Dravskemu polju se po katastrofi s pitno vodo obeta nova dodatna nevarnost.

Kako naj bi torej njegovi prebivalci mesto ljubili bolj, kot je normalno, ali bolj, kot ga morajo?

VLADO PAVEO

POGLED NA MESTO Z NJEGOVEGA ROBA

»KAPITALIZMA SE NI TREBA BATI!«

Meja Mariboru sicer bolj škodi kot koristi. Iz notranjosti države se mu prikazujejo socializma učene trpeče potrošniške duše. Zaradi bližine meje si je prislužil poseben politični tretman. Mafijske skupine so tu zaradi velikih denarcev, ki se pretakajo po navadnim smrtnikom nevidnih kanalih, močnejše kot drugod. Handlati z ljudmi Mariboru nikoli ni bilo težko. Znal je tudi držati ljudi na kratko, ker naj bi to zagotovilo vsesplošni mir.

Bližina meje pa ni godila le velešvercerjem. Ljudje iz maloobmejnega pasu z Avstrijo, ki sega na severu do roba mesta, imajo čez mejo možnosti za zaposlitev. Maribor, kamor so se vozili na delo, je postal preveč negotov in plačljivo premalo priložljiv, da bi mu veljalo služiti. V tovarnah v avstrijskem obmejnem pasu je mogoče z opravljenjem enostavnih fizičnih del zaslužiti veliko več kot dobijo pri nas ljudje z visokošolsko izobrazbo.

Sogovornika Radko Bračko z Zgornje Velke in Ernest Husar s Trat se preživljata z delom v Avstriji. Prvi je povsem po predpisih zaposlen v tovarni usnja v Feldbachu, drugi pa je priložnostni delavec pri kmetu v Kicseku.

Radko Bračko se je lani zaposlil v tovarni usnja v Feldbachu po cesti 37 kilometrov od mejnega prehoda Trate—Mureck (Cmurek). Prej je bil vodja skladišča v Palomi v Sladkem Vrhu. »Za zaposlitev v Avstriji sem se odločil izključno zaradi plače. Pri nas sem imel kot vodja skladišča tri tisoč dinarjev plače, v Avstriji pa sem že prvi mesec dobil sedem tisoč šilingov. Tam pa je mogoče dobiti še več, odvisno je kako delaš in koliko, kako zanesljiv si, reden in podobno. Za delo pri stroju dobi slovenski delavec v naši tovarni od 7 do 8,5 tisoč šilingov na mesec.

Delavci iz jugoslovanskega maloobmejnega pasu imamo pri zaposlovanju v avstrijskem maloobmejnem pasu prednost. Tovarnarji iz tega pasu smejo zaposliti neko število delavcev, ki se vsak dan od doma pripeljejo na delo iz sosednje države in se po službi odpeljejo domov. Takim delodajalcem da le plačo, dru-

gih skrbi z njimi nima. Če te odpustijo, ne dobiš avstrijske podpore za brezposelnost, socialno in invalidsko si zavarovan, dajatve od bruto plače pa so za naše delavce 15 odstotkov večje kot za avstrijske. Te odstotke odračunajo slovenskim delavcem od plače. Mi smo tako za isto delo 15 odstotkov manj plačani kot avstrijski delavec.

— Kako ste dobili zaposlitev v Avstriji?

»V tovarni so razpisali natečaj za delo. Za deset delovnih mest se nas je prijavilo 200 slovenskih delavcev. Izbrali so na podlagi poizvedovanja o delovnih kvalitetah posameznika. Najbolje je bilo, če te je priporočil kak tam že zaposlen dober delavec.

S Trat in okolice se nas vozi (peljemo se s tovarniškimi kombijem, ki ga vozi eden od naših delavcev) na delo in z dela devet ljudi. V tovarni pa naj bi bilo deset odstotkov naših delavcev.

V avstrijski tovarni dela ob tekočem traku. Lužene kože spušča v stroj, ki tem kožam strga maščobo.

»Delovni proces je tako organiziran, da nimaš možnosti za lenarjenje. Norma je določena realno. Ni je treba presegati, moraš pa jo dosegati zaradi naslednjega delovnega procesa. Seveda se zavedam, da sem prišel tja delat, ne pa zabušavat. Delo fizično ni težko, ker je vse mehanizirano. Težje verjetno postane s časom zaradi monotonosti. Naši delavci sicer vse povprek šimfajo. To je normalno, ker proletarec mora šimfat že zato, ker je proletarec. Ves ta odnos do dela pa je povsem odvisen od razpoloženja in

počutja.

Težek je prehod iz socializma v kapitalizem. Težko je naenkrat biti osem ur prisoten na delu in delati.

Za osnovno zaščito pri delu je tako dobro poskrbljeno, da bi pri nas to imeli za potrat. Rokavice dobiš vsak dan nove, predpasnike tudi pogosto in podobno. Obrat je nov, v njem je svetlo in zračenje dobro.

Delajo od 7. do 15.30, od 11.30 do 12. ure je čas za malico. Hrano si delavci prinesejo od doma, ali pa jo poceni kupijo v tovarniški menzi (Delamarišove ribe so tudi v trgovini enkrat cenejše kot pri nas, cenejše so tudi klobase).

»Dvanajst let sem pri nas opravljal bolj komplicirano delo. Kaj naj rečem? V organiziranem sistemu je boljše delati kot v socialističnem kaosu. Tam tudi odgovarjaš samo za svoje delo, pri nas pa si lahko hitro igračka v najrazličnejših špih. Če rečem malo bolj enostavno: lahko si kriv tudi, če se vratar ne more sprdniti. Tam nimaš opisov del in nalog. Delovodja te sicer lahko premesti kamor hoče, a vse je v funkciji izboljševanja dela. Odnos šefov do delavcev je zelo korekten.»

— Zakaj avstrijski tovarnar jemlje na delo slovenske delavce?

»Povpraševanja med avstrijskimi delavci za nekvalificirana dela skoraj ni. Večina mladih Avstrijcev se šola. Srednjo šolo pa ne bo sprejel fizičnega dela, ki je zanje tudi slabo plačano. Avstrijska povprečna delavska plača je od 12 do 13 tisoč šilingov. Avstrijci so raje trgovci, posred-

niki in podobno. Slovenci veljamo tam za dobre in zanesljive delavce. To, da smo iz druge države, ni nikakršen hendikep. Avstrijci, ki delajo ista dela kot mi, so manj izobraženi in tako ne morejo imeti večvrednostnega kompleksa. Osnosi so dobri.»

Ko je začel delati v Avstriji, ni znal nemško, a je vse tako enostavno, pravi, da ni potreboval prevajalca. Če pa bi moral kaj razložiti, bi mu pomagali naši sodelavci. Med njimi so tudi taki, ki delajo v tej tovarni že okrog dvajset let.

Po letu dni dela v tovarni mu lastnik lahko odobri brezobrestni kredit do 50 tisoč šilingov tudi za leto dni. Lastnik to odloči brez kakršnihkoli vrstnih redov. Dopust imajo kolektivno mesec dni. Pred dopustom prejmejo eno dodatno plačo, da bodo imeli denar za počitnice in se na delo vrnili spočiti. Dodatno plačo dobijo tudi za božič. K zdravniku lahko gre (in otrok in nezaposlena žena tudi) v Avstriji in pri nas. V Avstriji je participacija za zdravstvo nižja kot v tistih občinah pri nas, kjer jo imajo.

»Sobote in nedelje so proste. Če pa imajo naročila in je treba več delati, izveš vsaj tri dni prej. Za uro takega dela prejmeš 90 namesto običajnih 60 šilingov. Nadure pa ti izplačajo v štirih dneh.»

Radko Bračko ne straši s kapitalizmom. »Vsi tisti pred sodki, kako v kapitalizmu svinjsko izkoriščajo delavce, ki so nam jih vcepiljali v glave v naših šolah, so votli. Kapitalizma se — če je soditi po mojih izkušnjah — ni treba bati.»

»Če več delaš, dobiš več plačano!«

Ernest Hudar s Trat; v ponedeljek gre na delo v Avstrijo in se v petek vrne domov. Tam je delavec na kmetiji.

»Zdaj je mogoče dobiti dosti del v Avstriji. Koliko slišim, je povpraševanje po delavcih večje, kot je število tistih, ki bi radi delali. Iz našega kraja nas hodi dosti tja delat.

Tretje leto delam v vinogradu. Pri treh kmetih sem delal. Delam pač vse, kar je treba. Sadil sem trse, šprical v vinogradu, kosil travo, prešal, v kleti prelagal steklenice. Do tega kmeta, kjer zdaj delam, sem prišel povsem slučajno. Zmenjen sem bil z enim drugim. Ko pa sem prišel na zbirališče, ga ni bilo. Delavca je iskal tudi ta kmet iz Kicseka, in šel sem z njim.

Dela se v Avstriji zelo razlikuje od podobnega dela pri naših kmetih. Pri nas se kmetje vsega lotijo bolj na horuk. Delam od 7. do 17. ure. Ob pol sedmih je zajtrk, ob 9.20 malica, od 12. do 13. ure pa je čas za kosilo. Če je treba, in se tako dogovorimo, delamo tudi do mraka. Ob veliki poletni vročini pa delamo zgodaj zjutraj in proti večeru. Vse se je mogoče zmeniti.»

— Kaj počnete po delu?

»Gledam televizijo, poslušam radio. Stanujem v isti hiši kot gospodar in njegova žena, ki sta sama, njuna otroka namreč živita v Gradcu. Imam svojo spalnico. Ven zvečer ne hodim, ker je v gostilnah predrago. Včasih se s šefom in ženo peljemo kam na izlet, na primer v Maria Zell. Takrat večinoma oni plačujejo, pa jaz sem tudi tak, da ne pu-

stim, da bi mi samo oni plačevali zapitke.

Dobim 400 šilingov za dan dela, ob tem da imam brezplačno hrano in stanovanje. Večina, ki hodimo tako delat v Avstrijo, zasluži toliko. Več dobijo tisti, ki znajo voziti traktor. Ob trgatvi v jeseni nas plačajo s 50 šilingi na uro.»

Pove, da pozna človeka, ki je traktorist v našem Agrokombinatu in dobi 3200 dinarjev mesečne plače. Ta ves svoj dopust porabi za delo v Avstriji. S pridnim delom lahko tam namreč v desetih dneh zasluži 10 tisoč šilingov.

»V soboto in v nedeljo sem prost in takrat grem običajno nazaj v Jugoslavijo. V Avstriji imam vse, kar si zaželim. Hrana je v redu. Perejo mi in likajo. So prijazni in sveti ljudje. Skupaj hodimo na Brač na morje. Lani smo bili tudi v Medugorju.

Imajo veliko gozdov in obdelovalne zemlje, vinogradev pa je blizu šest hektarjev.»

— Kako je mogoče dobiti tako delo?

»Vsak ponedeljek od 6. do 8. ure se postaviš na trg v avstrijskem Cmureku. Tja pride od 20 do 30 Slovencev iz obmejnega pasu. Tam se je mogoče tudi pogajati o ceni. Eni ponujajo 350 ali 400 šilingov za dan dela, drugi več. Večinoma pridejo po delavce kmetje, nekateri pa potrebujejo pomoč samo za nekaj ur, ali pa en dan, za taka dela, ki jih sami nimajo časa ali nočejo opraviti. Naši delavci tudi velikokrat taktično čakajo, da se jim bo cena povišala.

Pred dnevi sem slišal, naj bi avstrijski policajji nekaj za jebavali na tej tržnici. Ker se je bojda pojavilo veliko Romunov. Teh pa se Avstrijci bojijo.»

Delavci kot Ernest Husar so bili vsak petek zvečer v gostilnah ob mejnih prehodih zelo zaželjeni. Konvertibilnost dinarja je zanimanje zanje, ki prinašajo devize, sicer zmanjšala. »Se vedno pa smo zainteresirani,« pravi Ernest Husar. Devize se v teh krogih menjavajo zdaj pač v razmerju s šilingom 1:1. Časi, ko so s prodajo deviz lepo zaslužili, so mimo. Morda se spet vrnejo!

»Na meji nimamo problemov. Našim miličnikom in carinikom je tako vseeno, ker samo prinašamo denar v državo, Avstrijci pa včasih tudi zabavajo. S potnim listom ne moreš iti tja delat. Z maloobmejno izkaznico pa smeš iti samo 25 kilometrov v notranjost države in tam ostaneš največ pet dni.»

Ko je šel prvič delat v Avstrijo, ni znal niti besedice nemško. »Kako sem se sporazumeval? So me pač roke bolele. Počasi pa se učiš in navadiš. V začetku je bilo treba tako samo delati, ne pa govoriti. Zdaj se že znam pogovarjati!«

Delati je mogoče vse. Najbolje so plačana zidarska dela. Taki dobijo na uro tudi 150 šilingov in dnevno zaslužijo 1500 šilingov. »To so težka dela in taki morajo fejest delati!« Eni dobijo hrano, drugi si jo morajo sami kupovati. »Preden sem prišel tja, sem velikokrat slišal, da naše delavce neusmiljeno terajo k delu. Koliko se pogovarjam s fanti, ki tudi tam delajo, se nobeden ni nevedno kako pretegnil. Avstrijci niso tako surcvi, kot so pravili pri nas. Če več delaš, dobiš pač več plačano.»

Slovenske delavce v Avstriji zelo hvalijo, ne pozabi povedati. Kmetje takih priložnostnih delavcev seveda ne bi smeli imeti zaposlenih in se malo bojijo kontrol. »A kaj, ko je delo, nimajo pa ljudi, ki bi delali. Avstrijec ne bo šel delat niti za 200 šilingov na uro! Nučajo nas!«

BOJAN TOMAŽIČ

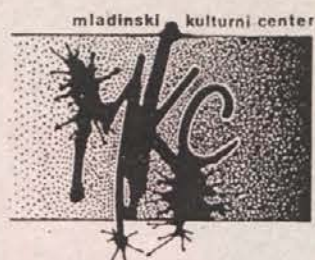
»ČE VEČ DELAŠ, DOBIŠ VEČ PLAČANO!«

**REZULTATI NATEČAJA
ZA IZDAJO
LITERARNEGA PRVENCA**

tju kuvert s šiframi se je izkazal naslednji vrstni red najboljših:

1. mesto: **Jadranka Žiberna**, »Potrpežljivost ribe ali ponovni razkroj« (kratki roman) (šifra »Ne-viht«)

2. mesto: **Maja Novak**, »Izza kongresa ali umor v teritorialnih vodah« (detektivski roman) (šifra »Crime story«)

3. mesto: **Darko Beljan**, poezija (šifra »Belletrix«)

4. mesto: **Marko Golja** (šifra »Alf«), **Dragan Potočnik** (šifra »V ritmu menjavanja noči«), **Kristina Trobec** (šifra »Pismo z naslovom in imenom«) in **Bojana Kos** (šifra »Who else but we two...«)

Žirija je ugotovila, da večina del, ki je prispela na natečaj, izkazuje visok literarni nivo in da se je z natečajem izkazala velikanska literarna subkultura, ki gravitira na Maribor. Na natečaj se je skupno prijavilo 46 avtorjev (6 od teh jih je poslalo po dve deli, eden celo tri) — največ iz Ljubljane (11), potem iz Maribora (10), Nove Gorice in Celja (po trije).

Kranja in Frama (po dva), Zagreb, Mežice, Lenarta, Črnomlja itd.

Zmagovito delo bosta MKC in Katedra izdala v knjižni obliki. Vsi, ki na natečaju niste uspeli, boste imeli novo priložnost na drugem, enakem natečaju, ki ga bo letos predvidoma spet razpisal MKC (o tem boste več zvedeli v dnevnem časopisu in literarnih revijah). Vsi udeleženci natečaja ste v ljudno vabljeni na literarne večere in pogovore, ki jih vsako drugo ali tretjo sredo prireja »MKC ČRKA« v Galeriji 88 v Orožnovi 2, Maribor.

MKC ČRKA bo poskrbela tudi za to, da bodo najboljša dela, ki so prispela na natečaj, predstavljena na radiu MARS, morebiti pa tudi v reviji Dialogi.

Razpisovalca natečaja čestitata prvim šestim, obenem pa se zahvalujeta članom žirije (Andreju Brvarju, Francetu Forstneriču, Dragici Korade in Metki Pelc), da so s svojim zanesenjaškim in strokovnim delom omogočili izpeljavo natečaja.

za MKC in Katedro:
JOŽE KOS

Literarni čas hitro teče. Maja letos bo naokoli že 365 dni, odkar sta Mladinski kulturni center Maribor (MKC) in Katedra razpisala »natečaj za izdajo literarnega prvenca v slovenščini avtorjem vseh spolov katerekoli starosti«.

Natečaj je bil namenjen piscem in piscam poezije, proze, dramatike in drugih poljubnih literarnih zvrsti, ki skozi svoje delo izražajo odprt, zavzet, samosvoji, kritiški odnos do družbene stvarnosti in položaja svoje osebe v njej.

Do 31. 10. 1989 je na naslov Katedre prispelo kar 54 (štiriin-petdeset!) del. To obilico estetskega gradiva je prebrala in predelala štiričlanska žirija, ki so jo sestavljali **Andrej Brvar**, **Franc Forstnerič** (predsednik), **Dragica Korade** in **Metka Pelc**. V začetku marca letos je žirija po zadnjih pretresih natečajnega gradiva odločila o vrstnem redu prispelih del. Po odpr-

»Življenje in ustanove so sestavljene od neprestanega vzajemnega delovanja organizmov in okolice!«

MOČ ŽELJE — ZA DRUGAČEN ŠTUK

NOVINARSKI KLUB MARIBOR, v četrtek, 19. aprila 1990, ob 18. uri

Predstavitve programa in paradigem dela ter zasnove novega Štuka Zborovanje tria »Fotrov«, kandidatov za programsko prenovu Študentske komune

Prava moč, s katero bi se morali zoperstaviti stvarim, kot posebne in samostojne edinke, je moč želje. V tej želji preprosto ne bi mogli več sprejeti svet kot tak, stvarnost obstoječega stanja, ampak bi materijo bistvovanja in eksistenco podredili svojim zakonom.

Takšni in »slični« nameni so bili v Mariboru vedno na stranskem tiru. Tako nekoč in zdaj nemočno vije močne roke (prim. str. 7), jemlje vanje šibko glavo in težko razmišlja.

Republika Slovenija
SKUPŠČINA MESTA MARIBOR
IZVRŠNI SVET

Datum: 13/4-1990

Uredništvu časopisa
KATEDRA
Tyrševa 23
62000 MARIBOR

ZADEVA: Odgovor na vašo vlogo za finančno pomoč za posebno številko časopisa Katedra

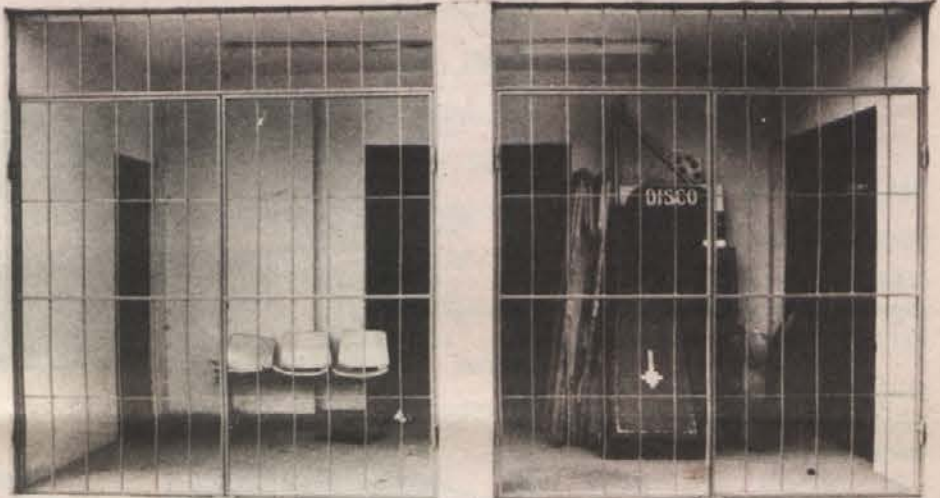
V zvezi z vašo vlogo, naslovljeno na naš organ, ki smo jo prejeli 8. 3. 1990, in v kateri ste zaprosili za finančno pomoč v znesku cca 20.000 dinarjev, vam sporočamo sledeče:

Vlogo smo odstopili v proučitev Sekretariatu za finance občin in mesta Maribor. Sekretariat je v pripravi na oblikovanje odloka o začasnem financiranju proračunskih potreb za obdobje od 16. 4. do 15. 7. 1990 ugotovil, po predhodnem usklajevanju z izvršnimi sveti skupščin mariborskih občin, da proračunska sredstva ne zadoščajo za planirane naloge, ki imajo svojo podlago v zakonih, sporazumih, dogovorih in drugih dokumentih. Zato je sporočil, da ni možnosti za ugodno rešitev vaše omenjene vloge, ki se nanaša na sofinanciranje posebne številke Katedre, saj za te in slične namene že do sedaj v proračunih občin in mesta ni bilo planiranih sredstev.

Tovariški pozdravi!

Dostavljeno:
1. naslovu
2. arhiv

SEKRETAR IZVRŠNEGA SVETA
Željko ORBANIČ

WENN JEMERŠIČ

FERROMOTO
EXPORT-IMPORT, TEHNIČNA TRGOVINA, PROIZVODNJA SERVISI, MARIBOR, n. sub. o.

ZASTAVA MARIBOR
o. sub. o.

NOVI ŽIRO RAČUN PRI SDK MARIBOR
51800-601-22342

TELEFAX: (062) 413-368

FERROMOTO
Prodajno servisni center ZASTAVA

vam nudi:

- avtomehanske, avtoelektričarske, avtokleparške in avtoličarske storitve osebnih motornih vozil ZASTAVA—FIAT, BMW, VW—AUDI in lahkih tovornih vozil ZASTAVA—IVECO,
- optične preglede podvozja osebnih motornih vozil,
- tehnične preglede in podaljševanje registracij osebnih motornih vozil in motornih koles,
- vleko osebnih motornih vozil,
- pranje osebnih in kombiniranih motornih vozil na avtomatski pralni stezi,
- prodajo avtomobilskih rezervnih delov iz programa ZASTAVA—FIAT,
- prodajo osebnih in tovornih motornih vozil ZASTAVA,
- nakup in prodajo rabljenih osebnih in tovornih motornih vozil,
- Rent-a-car,
- prodajo in mešanje uvoženih dvokomponentnih avto lakov in metal lakov.

MARŠ
MARiborski Radio Student

Vsi, ki mislite, da imate svetu kaj povedati, napočil je vaš trenutek! Mariborski Radio Študent — MARŠ vabi vse, ki še mislite s svojo glavo, na

SPIKERSKO AVDICIJO!

Popijte kakšno jajce in zamarširajte v soboto, 21. aprila 1990, ob 9. uri zjutraj na Gosposvetsko 87/b, v klet VI. študentskega doma.

Dovolj je pogovarjanja s samim seboj. Čas je, da svet izve tudi vašo resnico!

Marširajte z Marševci — ne boste dobili žuljev!

Prireditve ob 40-letnici šole

VELIKI JUBILEJNI PLES II. GIMNAZIJE MARIBOR

v soboto, 21. aprila 1990 od 21. ure dalje

v prostorih SNŠ Miloša Zidanška

Vabljeni vse generacije maturantov!

V Dvorani Tabor bo dan prej zabavna prireditve

II. GIMNAZIJA MARIBORU.

Študentski časopis Katedra
Tyrševa 23
62000 Maribor
Telefon (062) 212 004
Številka žiro računa
51800-678-81846

Ustanovitelj in izdajatelj:
Univerzitetna konferenca ZSMS Maribor

Predsednica časopisnega sveta:
Dragica Korade

Katedra izhaja ob podpori Druženega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji.

Uredništvo: Danilo Vežjak (glavni urednik), Sašo Dravinec (odgovorni urednik), Jasmina Vidmar, Peter Tomaž Dobrila, Rajko Muršič, Darinko Kores-Jacks, Miro Lenič

Naslovnica:
Didie Šenekar
Tehnična urednica: Snežana Štabi
Lektor: Boris Svetel
Vodja prodaje: Boris Strmšek

Tisk GZP Mariborski tisk

Cena posameznega izvoda 5 din

Polletna naročnina znaša 30 din, za pravne osebe 60 din, celoletna naročnina za tujino 30 DEM oziroma enako vsoto v drugi valuti.

Oproščeno temeljnega prometnega davka po sklepu št. 421-1/70 z dne 11. 1. 1970.

Uradne ure: razen v soboto in nedeljo vsak dan med 11. in 13. uro.

LENT 1980

LENT OSTAJA GETO POZABLJENIH
LENT V DRUGAČNI KOŽI ŠTIRISTO ROK
PLASTIČNA OGLEDALA ZELENOMODRA OČALA
SANDOKAN IN MATE PARLOV
MARIBOR OBRAČA GLAVO STRAN

LENT OBUT V OPANKE PRASVETOV
NA VSEH RAZGLEDNICAH JE PUST IN MRTEV
SAMO ARHITEKTURA BREZ DUŠ IN BREZ
PROBLEMOV

LE KUP OTROK NA BREGU DRAVE
MARIBOR OBRAČA GLAVO STRAN

LENT NEPISMEN IN NEZNAN
LENT NEVAREN IN PIJAN
SAMO ARHITEKTURA PLASTIČNA OGLEDALA
MARIBOR OBRAČA GLAVO STRAN
MARIBOR OBRAČA GLAVO STRAN

»MARIBOR JE FULL BOMBA«

Maribor je full bomba
eko — endo — ekso bomba
onko — nervo — travma — koma ...

... na dravskem kotlu
čepi pokrov,
preži gigant težke industrije.
In mi smo v kotlu,
ki je na ognju
nuklearne katastrofe.

Na oazi v asfaltni bazi
pocrkane ribe
v dušikovem aspiku.
Kristalni izviri polifostatov
gasijo grla silikatov.

Maribor je full ...

Spet smo na cesti
brez dela in jesti.
Povsod kadavri
in kupi kosti.
Igrati tam-tame
in žreti ljudi,
to je zdaj moda —
pa dajmo še mi.

Jasna nam je gesta
vsi na svoja mesta
v vrsto, ki se vije
na oltar predelovalne industrije

Maribor je full bomba
eko — endo — ekso — bomba
onko — nervo — travma — koma
Maribor je full bomba!!

Peter Andrej

LENO POPOLDNE

V MESTU POLETI

Meko prodaja revije v trafikli.
Jana sedi v parku s starimi friki.
Ksenja nataka tekilo v bifeju.
Poki se zakaja na javnem Wc-ju.

Cigani molčijo zbrani ob kavi.
Psi se lovijo v travi ob Dravi.
Mačke imajo piknik v kesonu.
Mija posluša Bacha na balkonu.

Pri Ančki balinajo za vino.
Vojaki stojijo v vrsti za kino.
V centru na terasi štirje asi:
»Kakšni časi, kakšni časi ...«

Leno popoldne v mestu poleti.
Mirno popoldne v mestu poleti.
Vroče popoldne v mestu poleti.
Prazno popoldne v mestu poleti.

Ti stopaš v krilo, v čevlje, po stopnicah,
odhajaš skozi sonce na ulicah.
Jaz se gugam za roletu že od sobote,
gledam v nedeljo iz odlične samote;

v dvoriščih ob cestah meščanski dolgčas,
kot da živijo kure namesto nas ...
Ko bomo nekoč nekje umrli,
bo mogoče zadnje, v kar bomo zrl

leno popoldne v mestu poleti,
mirno popoldne v mestu poleti,
vroče popoldne v mestu poleti,
prazno popoldne v mestu poleti ...

Bojan Sedmak

MARIBOR PA PA

(song o odhajanju iz leta 1984)

Maribor je fant od fare.
Mama Drava je zvodnica.
Ata so pa Pohorje.

Nova vas je v puberteti.
Grajski trg redi golobe.
Industrija se razvija.

Tu čas in prostor sta potrata.
Šefa imajo vsaka vrata.
Oblasti pa skoraj ni.

Le banda bandi se odziva.
Včasih vlada brez priziva.
Včasih pa znori.

Tu polkmet do kmeta družno poje:
»To je naše. To pa moje.
Ti pa tu zdaj pij!«

In če si zraven, si pač zraven.
Če pa nisi, te pa ni.
In daj, prosim, mir,

ko delo rešuje revne sloje,
plot varuje srednje sloje,
Maribor pa kima

ter za šankom in TV-jem,
med službo, banko in WC-jem
mestoma prdi,

da vohec vohca v zadek gleda.
Da ne izbruhne rdeča zmeda.
Maribor pa rdi.

Tu vsak potegne, kar mu dajo
domki, avtl in tovarne.
Skratka, kar smrdi.

Zemlja se počasi ohlaja.
Svet odhaja v božjo mater.
Maribor pa spi.

Ko je bog odšel iz raja,
je dobro vedel, kaj hoče raja.
Maribor, pa pa ...

Bojan Sedmak

